

ПЪЛНО СЪБРАНИЕ
на
СЪЧИНЕНИЯТА
на
НИКОЛАЙ РАЙНОВЪ
ТОМЪ XII

Николай Райновъ

ОТДАВНА,
МНОГО ОТДАВНА

РАЗКАЗИ

ИЗДАВА
СТОЯНЪ АТАНАСОВЪ
СОФИЯ — 1939

ЖИВА КРЕПОСТЪ

Населницитѣ на планинската страна бѣха мургави, съ тъмнокафена кожа, и космати — като звѣрове. Тѣ мислѣха съ мишцитѣ си, а мишцитѣ имъ бѣха силни. И чувствуваха съ коститѣ си, а коститѣ имъ бѣха едри.

Единъ день дойде въ страната момъкъ отъ чужда земя. Той бѣ синьоокъ и златокосъ. Надъ широкото му чело се виеха кждрици — като облаци надъ залѣзващо слънце. Носѣтъ му бѣ правъ, очитѣ — голѣми, а устнитѣ — обли и месести, като праскова. Момъкътъ не бѣше косматъ. Кожата му бѣ гладка, тукъ-тамѣ обрасла съ златистѣ мъхъ. На ръстъ бѣ по-дребенъ отъ тамошнитѣ мже. Носѣше широка дреха съ портокаловъ цвѣтъ, препасана съ поясъ отъ сребърни брънки, словени на гжсто. Този поясъ приличаше на змия.

Момъкътъ бѣ хубавецъ и сладкогласенъ. Носѣше лира. Още първия день, когато бѣ дошълъ въ планинитѣ, нѣколцина мже го бѣха видѣли, застаналъ подъ борикитѣ, облегатъ на голѣмъ лишеясалъ камъкъ, че свирѣ унесено.

До тогава тѣ — може да се каже — не знаеха, що е музика. И никой въ планинитѣ не знаеше. Наистина, тѣ бѣха чували, какъ понѣкога овчари и козари свирятъ съ цевници по гората, но тая пѣсенъ бѣ остра и дива, като пѣсенъ на щурець. Чували бѣха тѣ — и какъ пѣятъ славеитѣ: отъ тия пѣсни и планинитѣ се казваха Славейови Гори. Слушали бѣха и звучния клокотъ на изворитѣ, и омайната пѣсенъ на буйнитѣ скокливи ручѣи.

Но славеятъ пѣе, изворътъ шурти и бълбука, потокътъ ручи и ромоли, а момъкътъ — свирѣше.

Въ неговата свирка се чуваше и пѣсенъ, и клокотъ, и бълболъ, и смѣхъ, и хлипотъ, и плачъ, и копнежнo провикване, което зове нѣкжде надалечъ. Това премалнѣло провикване топѣше сърдцата на планинитѣ.

Мжетѣ се бѣха спрѣли, привлѣчени отъ звуцитѣ на лирата, и се бѣха запитали единъ другиго:

— Що е това?

* * *

Изадъ високитѣ дървета, що заграждаха полянката, се носѣше на вълни нѣщо хубаво, отъ което душата се топи въ сладость. Мжжетѣ се не осмѣляваха да пристѣпятъ — да не би да го прождятъ или да го накаратъ да спре.

Дълго слушаха тѣ унесени.

Най-сетне нараслото любопитство ги тласна напредъ и тѣ дебнешкомъ тръгнаха къмъ онова мѣсто, откъдето се струеха сладкитѣ звуци.

Като крадци, които се криятъ, мжжетѣ надникнаха презъ листовината на трепетликитѣ къмъ полянката и видѣха необикновения човѣкъ — съвсемъ бѣлъ, съ дреха като пламъкъ, съ змия около кръста. Той докосваше съ прѣсти струнитѣ на лирата и не гледаше въ ржцетѣ си. Погледътъ му плуваше надъ дървесата, къмъ небето — тамъ, където се бѣ показала вечерницата.

Непознатиятъ каточели възпѣваше унесено звездата на Обичѣта.

Той свирѣше и пѣеше. И тѣй добре се сливаше пѣсенѣта му съ мелодията на пригласата, че излизаше едно. Мжжетѣ слушаха неподвижно, като вкаменени. Никой се не решаваше да прекоси поляната и да се приближи до чужденеца.

Най-после той удари два-три пжти тържествено по струнитѣ, сякашъ казва нѣкому: „Сбогомъ“, и — млъкна.

Мжжетѣ все още стоеха задъ дървесата.

Но пѣвецътъ прострѣ къмъ тѣхъ ржцетѣ си водоравно, съ разперени прѣсти, — като човѣкъ, който жее да живѣе въ миръ съ туземцитѣ, и рече:

— Приближете се, мжже! Азъ усѣтихъ, че не съмъ саминъ. Моята лира свирѣше тѣй, както свири, когато я слушатъ. Елате!

* * *

Тѣ преминаха поляната, обаяни отъ сладкия гласъ на оногова, който ги зовѣше. И застанаха предъ него — като деца, които съжаляватъ, че приказката се е свършила.

Помѣлчаха, загледани въ чудното лице на момъка. Сетне, като изгледаха два-три пжти свирката и дрехитѣ му, осмѣлиха се да заговорятъ.

Единъ каза:

— Ти си май отъ другаде, а знаешъ нашия езикъ. Тъй ли говорятъ въ земята, откъдето идешъ?

— Не, — отвърна момъкътъ, — но моятъ баща е богъ. Той ме научи на всички езици.

Тогава мжжетъ паднаха предъ него, та му се поклониха. Оня, който бѣ заговорилъ, рече:

— Обади ни името си — да знаемъ, какъ да те зовемъ. Нали и ти имашъ име, макаръ че си синъ на богъ?

— Да, — отвърна чужденецътъ усмихнато. — Името ми е Орфей.

— Откъде идешъ? — запита другъ. — Къде е земята, дето си се родилъ?

— Родилъ съмъ се тамъ, отдето изгрѣва слънцето. И оттамъ идвамъ при васъ. Казаха ми, че служите на тъмни богове. А моятъ баща е богъ на свѣтлината.

При тия думи лицата на туземцитѣ се помрачиха отъ скръбъ.

Единъ отъ тѣхъ рече Орфею:

— Тъй ли било? Значи, нашиятъ животъ е билъ изгубенъ. . . Ние сме вѣрвали, споредъ тебе, въ сѣнки? Съ отчаяние бѣха изречени тия думи.

Оня отъ мжжетъ, който бѣ заговорилъ прѣвъ, каза:

— А ние знаехме, че боговетъ, които тачимъ и предъ които танцуваме, носятъ добро. Тѣ сж ни хранили до сега. И тѣ сж пазили племето ни отъ врагове. При тѣхъ отиваха нашитѣ бащи, когато времето имъ склопи очитѣ.

— Не, — рече Орфей. — Не осждамъ ни васъ, ни ония, които сж ви научили да почитате тия божества. И въ камъкъ да вѣрвашъ, не камъкътъ ще те упаци, а — вѣрата. Но истина е, че — като сте вѣрвали въ сѣнки — бацитѣ ви сж отивали въ свѣта на сѣнкитѣ. Ако повѣрвате въ бога на Свѣтлината, вие ще се преселите следъ време въ царството на Пламъка. Това искахъ да ви кажа: не се сърдете!

Планинцитѣ не бѣха чували такива думи. Стана имъ и тжжно и весело. Въ очитѣ имъ замержелѣ неизяснена надежда.

Тѣ се спогледнаха, па рекоха тихо:

— Дали да го заведемъ при царицата?

* * *

Оная земя се управляваше отъ царица на име Родопа. При нея отведоха мжжетъ Орфея.

Мжжъ тя нѣмаше. Обичай бѣ и законъ въ оная земя — царицата да води по година едного отъ момцитѣ: когото си избере. И той да управлява презъ годината съ нея. Такъвъ царь нѣмаше властъ, но всички му се покоряваха, защото бѣ мжжъ на царицата. Безъ нейна дума той не смѣше да повели никому нищо, — но когато заповѣда — всички го слушаха.

Презъ оная година бѣ царь Водребъ — снаженъ и силенъ момъкъ, най-силниятъ въ племето, по-едъръ отъ другитѣ. При него отведоха чужденеца. Водребъ трѣбваше да го въведе при царицата.

Водребъ не бѣше хубавъ. Като видѣ низкото му чело, широкитѣ гъсти вежди, чернитѣ пламнали очи, изострения носъ и тънkitѣ устни, съ яки челюсти подъ тѣхъ, Орфей разбра, че царьтъ е силенъ мжжъ, сръченъ борець и упоритъ бранникъ. Отъ кафената му снага лѣхаше топлина, като отъ огнище.

Опасно е да бждешъ врагъ на такъвъ мжжъ. Но не силата и пѣргавината му накараха Орфея да го обикне: погледътъ на Водреба се усмихваше детински, а устата му се свиваха въ игрива чърта, сякашъ ей сега ще ти кажатъ: „Добре дошълъ!“.

— Добъръ е вашиятъ царь, — каза Орфей на мжжетъ, които се покланяха Водребу. — А къде ви е царицата?

— Ще я видишъ следъ малко, — рече Водребъ, като се засмѣ и зжитѣ му лѣснаха, едри и бѣли. — Почива си следъ вечерята.

И, като посочи голѣмата врата, прибави:

— Отвждъ е. Тамъ живѣе тя.

Стаята, кждето бѣха въвели Орфея, бѣ голѣма, украсена съ кожи на звѣрове. Имаше и всѣкакви оржжия. Подътъ бѣ постланъ съ шарени черги — на тѣсни и широки чърти: червени, черни, бозови, жълти и бѣли. Въ жлитѣ имаше бронзови и глинени сждове, а надъ тѣхъ — трофеи. Украсата миришеше на диво.

Орфей запита царя:

— Тукашна ли е царицата?

— Не е. Не я помня, кога е дошла. И никой отъ живитѣ не я помни. Когато е влѣзла въ Славейовитѣ

Гори, щцата година лють моръ нападналъ бацитѣ ни. Онѣзи, които сж я видѣли тогава, спятъ при нашитѣ богове.

— А кждешна е?

— Не знамъ. И другитѣ не знаятъ. Казватъ, че била дъщеря на бѣлъ богъ и черна богиня. Каквото направи, нашитѣ врагове го наричатъ зло. А за насъ то е добро.

— Ще рече, тя е вече на години. Нали е връстница на бацитѣ ви?

— Не, по-млада е. Тогава е била дете. Довелъ я е нашиятъ старъ жрецъ, чиято пепелъ е подъ голѣмата могила. Хе тамъ, отвждъ писанитѣ камъни, подъ буквата гора.

Царьтъ погледна къмъ вратата, одето бѣха излѣзли мжжетѣ, па добави тихо:

— Много жени има въ нашитѣ хижи, по-млади отъ нея на години. И момитѣ ни сж много. Но тя е една по хубость и омая. Пригрѣдката ѝ е като стискало за маслини. Погледне ли момъкъ, става ѝ робъ.

Сетне стори знакъ на чужденеца да почака, па влѣзе въ стаята на царицата.

* * *

„При люде трѣгнахъ“, — рече си Орфей; — „да не би да съмъ дошълъ при звѣрове? Наистина, оня, който ме прати, ще да знае по-добре отъ мене — при кои ме праща, но. . .“

„Каква е тая царица — дъщеря на свѣтълъ богъ и черна бѣсица? На години — по-стара отъ всички мжже въ племето, а люби момци и не може да имъ се насити. . .“

„Въ нейното царство ли ще говоря на людетѣ за скритата Свѣтлина и за потайната Хубость?“

„Мъгла има предъ тая врата, задъ която се изгуби момъкътъ-царь, момъкътъ — по-младъ отъ мене. Тази ли е вратата, презъ която влизатъ подъ редъ момцитѣ-планинци, прѣсни като ягоди, за да излѣзатъ оттамъ костеливи мжже?“

„Тъмно е тамъ и чемерно.“

„Тъмно е и въ цѣлия дворець.“

„Черна сила обикаля тукъ.“

„Ето — моята лира трепери въ ржката ми. Струнитѣ ѝ сж увиснали, като вълна на стара овца. Тѣ ся-

кашъ рѣждясаха, откакъ влѣзохъ тукъ: мжчно ще пропѣятъ вече. . .

„Кжде съмъ?“

„Кой ще ми каже, кжде съмъ?“

* * *

Но ето, че мъглата почна да се разсѣйва.

Отвори се вратата. Царьтъ се показа и направи знакъ на момъка да влѣзе.

Орфей тръгна гордо и бодро. Незнайни сили кипѣха въ жилитѣ му, когато влѣзе въ стаята на царицата.

Полугола, накитена богато, наметната съ пѣстра звѣрска кожа, — тамъ лежеше Родопа, заобиколена отъ своитѣ робини. Очитѣ ѝ бѣха сънни. Погледътъ ѝ се мѣстѣше бавно по стаята.

Тоя погледъ стигна до нозетѣ на влѣзлия момъкъ и мина по дрехитѣ му, но не бързаше да се качи на лицето му. Би рекълъ човѣкъ, че жената предвкусва насладата да погледне хубавецъ-мжжъ — и тая наслада нараства, колкото повече се забавя мигътъ на виждането.

Изтече време.

— Кой си ти? — запита царицата лениво и провлѣчено, съ гърленъ гласъ, безъ да погледне момъка.

Орфей усѣти при тия думи, че нѣщо обайващо го тегли напредъ, но все пакъ остана тамъ, дето стоеше, — мълчаливъ, загледанъ въ жената.

— Пристѣпи! — рече царицата. — Защо се боишъ да пристѣпишъ? Тебе ти се ще да бждешъ близу до мене, а те е страхъ. Мжжъ ли си, или — не?

Орфей я гледаше.

Хубава тя не бѣше. Мургава, но по-бѣла отъ мжжа си, съ много едри очи — тъмни. Но какви тъмни! Ту кафени, ту зеленикави, ту съвсемъ черни: както погледне човѣка, тъй се мѣнѣха и очитѣ ѝ. Устнитѣ ѝ — много дебели и кржгли, а челюститѣ — заоблени. Едроснага и силна нагледъ. Буйната ѝ коса, досжщъ черна, сплетена на тънки косичници, украсена съ златни и сребърни луници, падаше на гърдитѣ ѝ, отъ дветѣ страни на главата. Нѣколко кждрави кичора се извиваха немирно надъ челото, тъкмо подъ диадемата.

Но що е онова, което тегли Орфея къмъ тая жена? Дали нейната голѣма сила — сила на мжжъ, не на

жена — привлича нѣжното му сърдце? Или го е победила съ оная царствена надменность, която ѝ позволява да го пита, безъ дори да го погледне?

* * *

Втори пжтъ прозвуча въпросътъ:

— Кажи: кой си? Предъ мене никой не бива да мълчи.

Тогава Орфей каза името си и назова страната, откъдето идѣше: Азия.

— Голѣма ли е Азия?

Очитѣ на жената се мудно плъзнаха отъ лирата, презъ теменужната обшивка на дрехата, къмъ лицето му, и се впиха — като пиявици — въ неговитѣ очи.

Тутакси нѣщо страшно разтърси Орфея отъ петитѣ до темето. Помисли да се обърне и да излѣзе. Но онова, отъ което се бѣ разтреперила снагата му, го приковаваше. То го тласкаше напредъ — да падне по лицето си, да се поклони на жената съ голѣмитѣ очи, да остане тъй — подъ пожара на погледа ѝ.

Пакъ изтече време.

Родопа си премѣсти погледа надъ главата на момъка и се загледа премрежено. Сякашъ усѣтила, що става съ пѣвеца, тя се усмихна бавно. Устнитѣ ѝ се разтегнаха, станаха тънки и дълги — и лицето ѝ се промѣни цѣло: то бѣ лице на друга жена.

Въ душата на Орфея се обърна нѣщо: както се измѣни отведнѣжъ, царицата му напомни познато скъпо лице — Евридика, нѣжна и кротка, засмѣна скръбно, загледана съ копнежъ.

И той усѣти, че сърдцето му се топи.

— Азия е голѣма, отвърна той, но нѣма сила да погледне жената въ очитѣ. — Азия е много голѣма. Тя е най-голѣмата страна въ свѣта.

Царицата се обърна къмъ една робиня и направи знакъ. Момата излѣзе и се върна съ два запалени свѣтилника. Бѣше почнало да се здрачава.

Подъ пламъка на свѣтилницитѣ Родопа приличаше на ония изтукани отъ бронзъ, които момъкътъ бѣ виждалъ въ огромнитѣ храмове на Изтокъ.

Мощна и страшна богиня—не на похотѣта (той не мислѣше вече тъй), а на повелителната разплодна сила,

която кипи и въ жилитѣ на звѣроветѣ, и въ млъзгата на растенията, и въ тъмното дъно на човѣшката душа.

Очитѣ ѝ блестѣха, като голѣми черни алмази.

Тѣ не питаха, защото знаеха.

И на Орфея се прииска да научи онова, което знаятъ тѣ.

* * *

Първенцитѣ отъ племето се събраха на угощение, по заповѣдъ на царицата. На голѣмото равнище, подъ пжтеката, що водѣше къмъ двореца, бидоха наредени дълги трапези. Тамъ се стекоха главатаритѣ и стареитѣ, жрецитѣ и жрицитѣ, па и всички мъже, които сж били съпрузи на Родопа.

И Орфей бѣ тамъ. Когато робинитѣ му поднесоха телешки езикъ и плешка, той махна съ ржка и рече:

— Не мога. Тѣй сж ме учили въ страната, откъдето ида. Дайте ми кжсче пшениченъ хлѣбъ и плодове!

И виното отхвърли. Пи вода.

А другитѣ ядоха много и пиха премного. Развеселиха се. Запѣха.

Пѣснитѣ имъ бѣха бързи, отсѣчени, скокливи. Караха на танецъ. И — както пѣеха — мжжетѣ и женитѣ заиграха. Наскачаха отъ трапезитѣ, почнаха да танцуватъ.

Орфей не бѣ виждалъ толкова лудъ танецъ. Свѣтъ му се завиваше, като го гледа. Танцувачитѣ се провикваха отъ време на време. Надаваха диви звукове, изпищѣваха. Сетне подскачаха лудо нагоре—и пакъ заситнюваха.

Това трая дълго: играчитѣ не знаеха, що е умора. Спрѣха чакъ тогава, когато царицата имъ даде знакъ.

Но тѣ спрѣха недоволни. Виното ги бѣ хванало, а танецътъ имъ бѣ завъртѣлъ главитѣ дотолкова, че имъ се искаше вѣчно да се въртятъ и да играятъ.

И нѣкои отъ тѣхъ рекоха, поемайки дѣха си:

— Царицата ни пресѣче танца. Каква друга наслада ни остава? Да ни се даде нѣщо по-добро отъ танецъ! Родопа каза тогава:

— Чужденецътъ ще посвири.

И, като се обърна къмъ Орфея, рече му повелително:

— Най-хубавата пѣсень!

Той се престори, че не е чулъ.

А всички очакваха да запъе и да засвири, защото славата му се бѣше вече разнесла.

Родопя погледна пѣвеца и повтори:

— Най-хубавата пѣсенъ, рекохъ.

Но той не вземаше още лирата.

Тогавя царицата се намръщи и каза мрачно:

— Не чува. Глухъ пѣвецъ.

А той рече:

— Чухъ, царице. Но който иска мене да чуе, да дойде утре тамъ, дето бѣхъ вчера. На угощение Орфей ни свири, ни пѣе.

Тя думи се видѣха дръзки на всички сбрани. Царьтъ и царицата се спогледнаха. Тя се наведе и каза тихо на Водреба:

— Ще се научи да слуша: още не знае законитѣ ни. Утре вечеръ ще го доведешъ при мене. Той ще бжде мой съпругъ.

Царьтъ погледна зачудено.

— Твой съпругъ ли, царице? Да не съмъ криво чулъ? Та моята година не е още изтекла . . .

— Ще изтече, когато кажа азъ. Довечера ще изтече.

Царьтъ си наведе очитѣ и не каза вече дума.

* * *

На другия день Орфей пѣеше и свирѣше на поляната, кждето го бѣха видѣли първица мжжетѣ отъ племето.

Мнозина се бѣха насъбрали да слушатъ. И тѣ слушаха благоговейно, съ голѣмо страхопочитание, както се слуша молитва или жреческо заклеване.

Когато свърши, той почна да говори на събранитѣ.

Дълго имъ говори за тайнитѣ на душата и на звездитѣ, за свѣтлиитѣ богове и за потайната Хубость, що сияе въ всичко. И когато го запитаха, има ли нѣщо похубаво отъ музиката (защото на всички се бѣше много харесала неговата пѣсенъ), той имъ отговори:

— Наистина нѣма. Но що е музика? Пѣсенъта на лирата чува всѣки. А има по-възвишена пѣсенъ. Велика музика звучи, когато се движатъ небеснитѣ свѣтила. Велика е и музиката на слънцето, когато изгрѣва. Ала кой може да чуе тая музика?

И, като си сниши гласа, добави:

— Но най-велика музика звучи въ душата на чо-

вѣка, който обича. Музиката на обичѣта нѣма равна на себе си.

Тогава единъ отъ ония, що стоеха напредъ, му каза усмихнато:

— Царицата те е обикнала. Чу се тая заранъ, че щѣла да те вземе за съпругъ. Ти ще бждешъ нашъ царь.

Орфей трепна. Дори се уплаши отъ тия думи.

— Тѣй ли мислите? — запита и се замисли дълбоко.

А после каза:

— Не ми бѣше думата за любовъ, а — за обичъ. Вашата царица не обича съ сърдцето си, а люби съ плътта си. Не е обичъ това.

* * *

Тия думи стигнаха до ушитъ на царя, който стоеше най-назадъ, заобиколенъ отъ шестима вѣоржжени мжже, най-силнитъ.

Той се усмихна на широко, като чу думитъ на пѣвца. Обърна се къмъ тѣлопазителитъ си и тихо имъ продума:

— Вървете си, момци! Кажете на царицата, че чужденецътъ я не желае. Вие сами чухте това отъ устата му. И друго ще ви кажа. Отъ снощи до сега бѣхъ неговъ врагъ. Отъ сега съмъ му приятель. Тая вечеръ царицата не ще ме види въ двореца: нека избере другъ момъкъ—да ѝ стане съпругъ.

* * *

Тогава мжжетъ направиха оня заговоръ, за който се приказва дълго отсетне въ планинитъ.

Водребъ събра около себе си момцитъ на племето.

— Слушайте, — рече, — млади! Царицата погазва старитъ обичаи. Не ще да живѣе съ мене. Повелява ми да ѝ отведа чужденца — божествения момъкъ. Искатой да ѝ бжде мжжъ. Но вие чухте, че божествениятъ я не обича и не желае да ѝ стане съпругъ. Тя ще се разгнѣви. Може да поиска да го накаже. Ще дадемъ ли на гнѣвната лъвица да разкъса сина на бога? Па помнете и друго: Родопатомже безъ мжжъ. Тя ще си избере другиготомже — нѣкого измежду васъ. Кой е оня, който ще се съгласи да дѣли съ такава ложе и власть? Не бива, млади, не бива да отиде никой. Какво ще стори тя то-

гава? Мене ли ще повика отново? Че и азъ нѣма да отида! Тогава? Що ще стане тогава? Или азъ ще стана царь — или божествениятъ. За мене е все едно, да ви кажа. Но кое е по-добро за племето? Кажетел!

— Не знаемъ, — рекоха. — Да запитаме божествения. Той ще каже: той вижда по-далекъ.

Извикаха Орфея насаме и го попитаха.

А той имъ рече:

— Скъпи сте ми, братя мои, защото ме обикнахте, още преди да ме опознаете. И азъ ви обикнахъ. Но царь не мога да ви бжда. Ще ви кажа нѣщо, което не знаете: невѣрни сж вашитѣ души. Като морето, се мѣнятъ. Орфей не може да ви бжде кормчия. Той може само да ви пѣе.

Тежко стана на планинцитѣ, като чуха тия думи. Но не рекоха нищо. А Орфей имъ каза:

— Не ми се гнѣвете за това, що рекохъ. Отъ обичь къмъ васъ го казвамъ. Вие сте като буйни деца, на които трѣбва майка, но майка разумна. Родопа е царица — не като за васъ.

Това рече той, а още не бѣ чулъ, че има заговоръ.

Тогава Водребъ му рече:

— Ето що сме намислили. И ние не щемъ вече Родопа. Не щемъ царица. Искаме царь. Нека той си избере оная, която ще дѣли съ него власть.

— Бива, — каза Орфей. — Бжди царь ти! Но всички трѣбва да те слушатъ. Всички—до единъ.

— Съгласни сме, — рекоха момцитѣ.

И всички се заклеха въ пепельта на бацитѣ си, че ще му бждатъ вѣрни.

* * *

Когато слънцето се вдигна досрѣдъ небето, царицата заповѣда на шестимата тѣлопазители да намѣрятъ Орфея и да го отведатъ съ почести въ двореца, както прилѣга на младоженецъ.

Свѣтлина обливаше цѣлия дворецъ. Бѣше горещо. Родопа седѣше въ своята стая и гледаше нетърпеливо къмъ вратата.

Той ще дойде.

Той иде вече — надменниятъ чужденецъ, който не пожела да пѣе на угощението. Никой още не се е противилъ на нейно желание — а той дръзна да не изпълни

повелята ѝ. Тя му се не сърди за това въ душата си, но — но нали е царица? — все трѣбва да покаже, че волята ѝ не бива да се тъпче. Преди да го прегърне, като съпруга, тя ще го накаже, като повелителка. Бива ли — мжжетѣ да изгубятъ страхъ отъ нея и обаянието ѝ да пресѣкне?

Казватъ, че пѣлѣ много хубаво. Тѣй трѣбва да е: и гласътъ му е като пѣсень. Такъвъ сладъкъ гласъ тя не е чувала, откакъ се е родила.

Но защо тоя гласъ отведнѣжъ отказа да се покори?

Когато го бѣ въвелъ Водрѣбъ въ стаята ѝ, тя усѣти, че силниятъ потокъ на любовта лети отъ нея къмъ него — и момъкътъ почва да се колебае. Силата ѝ бѣ голѣма — много голѣма — въ она мигъ. Що се е случило отпосле, та тя изгуби властта си надъ него?

На угощението той я не погледна. Не яде отъ ястието, омагьосано отъ нея. Не пи отъ виното, въ което имаше омайни билки.

Тя не бѣ за него вече ни хубавица, ни царица, ни дори жена. Откъде е почерпилъ сила да ѝ се опре? Дали е успѣлъ да сграбчи волитѣ на тия силни мже и да ги сплоти въ жива крепостъ?

Било — що било.

Сега той ще узнае, че законътъ въ тая земя е строгъ — дори и за хубавцитѣ, дори и за пѣвцитѣ. А законъ е — волята на царицата. Като чуе това, той ще се разкае. Въ синитѣ му очи ще зариде съжаление, а — може би, и уплаха. Ще падне да ѝ се поклони, като виновникъ, очакващъ наказание.

Но какво наказание да му наложи?

Нека изпѣе своята най-хубава пѣсень.

Предъ всички.

* * *

Дълго гледа Родоба къмъ вратата.

Най-сетне влѣзоха шестимата и казаха, че не успѣли да намѣрятъ чужденеца. Обиколили горитѣ. Питали, разпитвали. Нѣмало го никжде.

— Никжде ли?

— Никжде, царице.

— Че кжде може да е?

Не е чудно — да е напустналъ вече земята на племето. Отвжде, долу, има три голѣми рѣки, а около тѣхъ — широки поля. Може да е слѣзълъ тамъ.

Право ли казватъ, че го нѣма?
Заклеха се.

* * *

Не, тѣ не казваха право, защото бѣха отишли въ голѣмата пещера, при Орфея, а после — при Водреба. Царьтъ ги бѣ научилъ да излѣжатъ Родопа. Единъ отъ шестимата щѣше да проводи човѣкъ — да каже Водребу, що ще направи следъ това царицата.

Тѣй бѣ уговорено.

Като изслуша тѣлопазителитѣ, Родопа си стисна челюститѣ и не каза дума.

Тя стана, съвсемъ спокойна на гледъ, и трѣгна по стаята. Вървѣше мудро. Бедрата ѝ се поклащаха при вървежа, като на тигрица.

Сетне отпрати момцитѣ. И на робинитѣ каза да излѣзатъ. Поржча имъ да извикатъ най-старата жрица — Умала.

— Майчице, — каза царицата, като останаха сами. — Зълъ день дойде за мене. Лоши сънища видѣхъ, лоши нѣща станаха. Що да правя? Той дойде, видѣхъ го — и си отиде. Що да правя? Толкова години — дълги години — го чакахъ. Нали ти ми бѣше предрекла, че въ страната ни ще дойде момъкъ отъ далече? Момъкъ — не като нашитѣ момци... И — ще го залюбя...

— Предрекохъ. Но казахъ ли ти, че и той ще те залюби?

— Не каза. Но въ първия мигъ, когато ме видѣ, сърдцето му трепна и затупка силно... Той щѣше да бжде днесъ мой, ако не бѣ станало нѣщо... Кажи ми: защо ме остави той? Защо побѣгна отъ мене? Стара ли съмъ? Погрознѣхъ ли?

Умала са усмихна.

— Побѣгналъ ли? Кой ти каза, че е побѣгналъ? Не, той е въ планината. Две мои дѣщери сж го видѣли днесъ.

„Дѣщери“ наричаше Умала младитѣ жрици.

— Кжде сж го видѣли?

— При пещеритѣ. Билъ съ нѣколцина отъ младитѣ.

— Ами ако си е отишълъ подиръ това? Ако е потеглилъ накъмъ полето?

— Казвамъ ти, че сж го видѣли малко преди да дойда. Тамъ е. Горе, при изворитѣ. Азъ имамъ очи и уши, които гледатъ и слушатъ всичко, що става.

— Е, що ти казватъ тѣ?

— Че той ще бжде на царицата: или живъ — или мъртвъ.

— Мъртвъ — не. Живъ ми го доведи! Живъ, майчице! Искамъ го!

Умала я погледна втречено. Бѣлитъ ѝ коси настръхнаха, като срещнаха погледа на царицата — стъкленъ, леденъ, ужасенъ.

— Ти имашъ нѣщо грозно на умъ, царице . . .

Родоба наведе очи и не каза нищо.

* * *

Минаха дни.

Дветъ страни се дебнѣха.

Знаеше се, че има два врагуващи стана въ племето, населяващо планинитѣ.

Царицата често говорѣше съ жрицитѣ, най-вече съ Умала. Тя наказва шестимата тѣлопазители съ смъртъ, защото бѣха измѣнили на повелителката си и се бѣха заклели за лъжа. Но съпругъ си не взе. Водреба не прати да викатъ. Нито — когото и да е отъ момцитѣ.

Никой я не виждаше: тя не излизаше отъ двореца, както царицата на пчелитѣ не излиза отъ кошера.

* * *

Единъ день Умала каза:

— Чужденецътъ е отвърналъ мжжетъ отъ насъ. Уредилъ е за тѣхъ нѣкакви таинства. Всички го тачатъ повече отъ царъ. Наричатъ го божественъ. Моитѣ очи и уши не успѣха да узнаятъ повече, тѣй като мжжетъ сж дали клетва да се не обмѣлвятъ предъ жена. Не тачатъ тѣ вече Великата Майка, не принасятъ жъртви на Луната. Насъ наричатъ — какъ ти се струва? — бѣсици . . . Призори излизали, казватъ моитѣ, на върха. Чужденецътъ свирѣлъ, а тѣ пѣли. Въ пещеритѣ вършели чудновати обреди.

— Поржчай да научатъ всичко и да ти кажатъ! А Водребъ що прави?

— Съ него билъ. И мнозина отъ момцитѣ. Всѣка вечеръ се сбирали въ пещеритѣ. И мже отивали. До срѣднощъ стоели.

— Що правятъ тамъ?

— Не знамъ. Не може да се влѣзе. Гледатъ те въ

лицето и искатъ да кажешъ дума, която се казва отъ уста на ухо.

— Научи я!

— Отъ кого? Никой я не издава. Ни една жена не е могла да я изтръгне отъ мъжа си. Мълчатъ, като скали. Не ги и знаешъ, кой е тѣхенъ и кой не е.

* * *

А отвжде ставаше друго.

Всѣки день идваха по нѣколцина пратеници при Водреба. Той ги разпитваше и издаваше тайни повели.

Вси мъже се покоряваха на думата му.

— Що става въ двореца? — питаше той.

— Родопа се бои, че тукъ се готви нѣщо. Знае мнозина, които идватъ на таинствата. Смѣта ги за измѣнници и отстѣпници отъ вѣрата, но не смѣе да накаже никого.

— Това е добре. Друго?

— Вначало, като видѣ, че никой не вдига гласъ да я укори за избиването на шестимата, тя се помисли силна и властна. Стори ѝ се, че все още всички ѝ се боятъ. Но сетне всичко се промѣни. Нито ти се върна, нито божествениятъ пожела да отиде въ двореца. Тя подуши, че се готви пожаръ.

— Узнала ли е нѣщо повече?

— Да. Види се, че знае.

— Отъ кого?

— Казватъ ѝ момитѣ, които сноватъ по пжтекиѣ. Праца ги старата—да заглеждатъ и послушватъ. „Моитѣ очи и уши“, — дума, — „ми казватъ всичко.“ Тѣй се е хвалила предъ царицата. Чули сж я две робини.

Водребъ извика едного и му заповѣда:

— Ще слагате мъже по кръстопжтицата около пещеритѣ! Следъ залѣзъ не ще пускате жена да припари! А мъжъ ли е — ще му искате знакъ и дума!

* * *

Дойде пратеникъ отъ страна на царицата.

— Родопа повтаря повелята, която ти е дала, царю: да отведешъ при нея божествения. Не се ли явите до утре вечеръ въ двореца, очаквала ви смъртъ и двамината. Що да ѝ кажа? Че не сж ме пустнали при васъ ли — или че не съмъ ви намѣрилъ?

— Не. Тогава ще те убие. Кажи ѝ, че не ща да отведа божествения, а и той не желае. Нека знае това. „Водребъ“, — кажи, — „е избранъ за царъ; избрали сж го мжжетъ. Отъ тебе той не се бои, защото те смѣта не за царица, а — за безсилна баба, която се съветва съ вещици.“ Така ѝ кажи!

Пратеникътъ се върна при Родопа. Дума по дума ѝ каза онова, що му бѣ заповѣдалъ Водребъ да ѝ съобщи.

Тя не кипна.

Не се и очуди.

Само стисна челюсти — и погледна право предъ себе си. Погледна решително и властно, сякашъ невидими хилядици очакватъ повелята ѝ, готови да я изпълнятъ на часа.

Мина се време.

Пратеникътъ стоеше и чакаше.

Родопа го бѣ забравила.

— Чакамъ повелята ти, царице.

Тя го погледна и му каза да си върви.

* * *

Царицата остана сама.

Колко скоро се промѣни всичко!

Водребъ е царъ? — Избранъ отъ мжжетъ?

Значи, тя е царица на половината царство — царица само на женитъ. Половина царство не е царство. Нито тя е царица, нито Водребъ — царъ.

А царство безъ глава не може. Трѣбва да се види, кого ще слуша племето: нея ли — или него.

Мръкваше се, когато Родопа прати да повикатъ Умала.

Разказа ѝ всичко. Жрицата се умисли. Дълго мълча и мисли,

— Еее?

Умала гледаше предъ себе си и все мислѣше.

— Кажи, майчице! Не е време да се мълчи. Редъ е да се направи нѣщо.

Жрицата си вдигна главата, погледна къмъ Родопа и рече:

— Искашъ ли да знаешъ? Но това, което виждамъ, е страшно. Ще ли го понесешъ?

— Кажи! Кажи! Не ме жали! Всичко кажи!

— Всичко ли? Ето: . . . виждамъ мжжъ, разкъсванъ отъ вълчици. Тѣ му пиятъ кръвта . . . Тѣ сж настървени, а той е хубавъ, много хубавъ . . . И мъртъвъ си остава хубавецъ.

— Водребъ, нали?

— Не.

— Тогава . . . — ?

Гласътъ на царицата треперѣше.

— Ор . . .

— Не! Не казвай това име! Ако предречешъ, ще се сбждне.

Тя бѣ цѣла студена. Зжбитѣ ѝ тракаха.

* * *

. . . Всичко, което е скжпѣла, изчезва.

— За него бѣ това царство. За него го пазѣхъ до сега. Ония . . . преди него . . . — тѣ бѣха стражи на това царство, а не — царе. Царъ бѣ само той. Едничъкъ той.

И, като погледна отчаяно жрицата, запита я:

— Що да правя, майчице? Утеши ме! Кажу ми, що да правя!

— Да знаеше това, което знамъ азъ, ти сама би го убила.

— Водреба ли?

— Не. Другия.

— Не думай! Що е това, което знаешъ?

— Той е говорилъ съ нѣкои моми. И съ жени. Едни сж били отвеждани отъ братята си, а други — отъ своитѣ мжже. Врѣщали сж се наежени срещу тебе.

— Защо?

— Защото си отнемала до сега най-силнитѣ момци. Той казвалъ, че това не е законъ, а — разпжтство. Каралъ ги да ти се не покоряватъ, а да слушатъ Водреба. Много моми и жени те мразятъ.

— Нищо, ще мине.

— Ба, мжчно минава. То е като огънь въ сѣно: пламнатъ ли две-три сламки, цѣлата купа пламва. А думитѣ на Водреба сж вѣтъръ, който раздухва пожара.

— Какви думи? Що е казвалъ Водребъ?

— Казвалъ имъ да те не зачитатъ. „Всѣка година“, — думалъ — „оная бѣсица грабва по единъ, момъкъ — най-силния, — взема му силата, па го отпраща, за да си вземе другъ. Тия момци ги не бива после за мжже. Не

й давайте да прави това! Съ камъни я пребийте! Ще измори племето.“ И тѣ сж насъскани. Гледатъ подѣ вежди насамъ. Може да направятъ пакостъ.

— Та и женитѣ ли? Мигаръ само жрицитѣ сж на наша страна?

— Ти го речй, само тѣ. Оня е виновенъ, царице. Той. Преди да дойде, въ племето имаше миръ. Твоята воля бѣше законъ.

Царицата се изправи, сякашъ решила да направи нѣщо.

Но следъ малко се отпустна изново на леглото.

Очитѣ й бѣха мжтни — като буреносенъ облакъ.

* * *

Облакътъ се не вдигна дълго.

Хитрина следъ хитрина измисляше Умала, за да узнае, що кроятъ ония отвждъ. Водревовитѣ стражи заляваха жрицитѣ, които отиваха да подслушватъ и съгледватъ. Държеха ги въ пленъ. Родопа пращаше по единъ-двама отъ ония мжже, които смѣташе за вѣрни люде. Но и тѣ не казваха нищо: едни не знаеха, а други не смѣеха отъ Водреба.

До двореца стигаха отъ време на време мълви, както стигатъ вълнитѣ на голѣмо море до нѣкой задъненъ край. Заговори се, че Водребъ се готвѣлъ да нападне, за да плени царицата и да я убие. Други казваха, че Орфей му не давалъ да пролива кръвъ. Приказваха още, че и полянци отивали при Водревовитѣ мжже — да слушатъ, на що ги учи пѣвецътъ, и се оказвали отъ дотогавашната вѣра.

* * *

Една вечеръ — то бѣ презъ есенъта — Умала излѣзе отъ двореца весела. Тя свика десетина млади жрици и почна да имъ говори тихо, като сочеше ту къмъ двореца, ту къмъ планинскитѣ върхове.

Всички я слушаха въ прехласъ.

По едно време гласътъ й се повиши, тя се окори и размаха ржце. Но после сякашъ се досѣти за нѣщо, изново сниши гласъ и дълго приказва шепотомъ.

Най-сетне си сложи показалеца на устата и млъкна.

Младитѣ я запитаха за нѣщо.

Тя имъ направи нѣкакъвъ знакъ, безъ да каже дума.

Разговорътъ се свърши. Жрицитѣ се разотидоха. Всѣка отъ тѣхъ трѣбваше да намѣри другаркитѣ си и да имъ каже, що е чула отъ Умала.

* * *

Тая нощъ бѣ особна.

Месецътъ свѣтѣше — пълень и едъръ.

Нѣкакъвъ трепетъ премина презъ гората. Поточитѣ за мигъ сякашъ спрѣха своя бѣгъ, дочули нѣщо потайно. И дървесата се умълчаха. Дивитѣ кози и сърнитѣ се заслушаха, скрити задъ скалитѣ и храститѣ. Заспалитѣ птици се пробудиха, но не посмѣха да издадатъ гласъ.

Какво страшно минаваше презъ Славейовитѣ Гори?

Нощта бѣ тиха и топла.

На пжтеката, водеща къмъ голѣмитѣ пещери, се появи странно шествие. Двадесетина жени вървѣха бавно и пѣеха провлѣчено. Тѣ бѣха голи, наметнати съ звѣрски кожи, съ вѣнци на главитѣ, а въ ржцетѣ — съ тирсове, копия и дълги ножове.

Тѣ пѣеха.

Но то не приличаше толкова на пѣсень, колкото па плачъ: тѣй скръбни, морни и хлипачи бѣха звуцитѣ на тая пѣсень. Сегисъ — тогисъ женитѣ се удряха по гърдитѣ, спираха се и тежко изридаваха.

Тѣ вървѣха нестройно. Залитаха — би рекълъ човѣкъ — отъ голѣма скръбъ. Олюляваха се. Препѣваха се.

Подиръ тѣхъ вървѣха — сжщо въ безреда — момичетата, досжщъ голи, съ кошници въ ржце. Кошницитѣ имъ бѣха пълни съ едри гроздове. И момичетата залитаха, но не плачеха, ами се спираха отъ мигъ на мигъ, оставяха кошницитѣ, вдигаха ржце къмъ главитѣ си и — като слагаха длани около устата — пискливо се провикваха:

— Яоооо! Яоооо!

Най-подире вървѣха въ смѣсица моми и жени съ червени наметки. Главитѣ имъ бѣха увѣнчани съ бръшлянъ и лозови ластари. На нозетѣ имъ имаше царвули. Ржцетѣ имъ — голи до раменетѣ — бѣха начервени. И гърдитѣ имъ бѣха опръскани съ червено.

Всички тѣ се движеха вначало на лутаници, сякашъ не знаятъ, кжде да се дѣнатъ отъ отчаяние.

Но ето, че писъцитѣ, плачливитѣ пѣсни и жалнитѣ възклицания се усилиха и зачестиха. Тогава женитѣ и момичетата почнаха да оправятъ стѣпките си и да си подхвърлятъ една на друга думи, които се не казватъ предъ мжжъ.

И полека-лека всички се сгжстиха, застѣпваха стройно и почнаха да подскачатъ леко. После ходѣтъ се превърна въ танецъ, писъцитѣ се усилиха още повече, провикванията зачестиха. Женитѣ и момитѣ се закачаха една друга, загубили срамъ.

Тѣй стигнаха тѣ близу до високитѣ поляни.

* * *

Изведнѣжъ изъ гората наизлѣзоха мжже — десетина-дванадесетъ души, облечени чудновато. Отъ пояса нагоре бѣха голи, а до къмъ колѣнетѣ имъ висѣха власати кожи, завързани о кръста. Отзадъ, на пояситѣ имъ, се клатѣха козѣи опашки, на главитѣ имъ стѣрчеха рога, царвулитѣ имъ бѣха неошавени, а снагитѣ имъ — намазани съ червено.

Като ги видѣха, женитѣ се струпаха на купъ и нададоха писъци.

Мжжетѣ се нахвърляха върху тѣхъ, но женитѣ побѣгнаха и се изпокриха между храститѣ.

Останали сами на поляната, козлоподобнитѣ мжже наизвадиха цевници и засвириха. Сетне почнаха да се провикватъ и да гледатъ съ луди погледи насамъ-натамъ, като тупкаха на едно мѣсто, подскачаха и кривѣха глави, сякашъ се готвятъ да се смушкатъ съ рогата си.

Посрѣдъ тоя козлежки танецъ, откъмъ храститѣ се зачу нова пѣсенъ — буйна, отъ цѣло гърло, пѣсенъ на бѣсна и дива страсть. Мжжетѣ се сбраха на купъ, всрѣдъ поляната, опрѣха се грѣбъ о грѣбъ — и засвириха въ пригласа на пѣсенъта.

Тѣ свирѣха и тупкаха на едно мѣсто.

А женитѣ наизлизаха една по една, танцувайки по поляната, и почнаха да се приближаватъ къмъ мжжетѣ съ безочливо извиване на снагата и съ движение на ржцетѣ, които канятъ къмъ сласть...

— — — — —

* * *

Стихийната бѣснота трая до полунощъ.

Комахай всички бѣха обладани отъ нея. Само една жена, задиплена цѣла въ червено наметало, по-висока отъ другитѣ, стоеше още скрита въ хресталака. Тя гледаше и следѣше. До нея имаше нѣколко моми, отдѣлили се отъ другитѣ, и една стара жена.

Тѣ си приказваха тихо.

Когато бѣснотата стигна до върха си, високата жена разви наметалото, развѣ го и се провикна:

— Кръъвъ! Кръъвъ!

И вси жени, моми и мъже ѝ отвърнаха изъ цѣло гърло:

— Кръъвъ! Кръъвъ!

И полетѣха всички по пжтеката нагоре, къмъ голѣмитѣ пещери. Но когато стигнаха до първитѣ канари, що се жбѣха отъ дветѣ страни на пжтеката, спрѣха ги двама вѣоржжени момци.

— Назадъ! Не може! — крѣсна единиятъ.

— Тукъ е царството на Водреба! — викна другиятъ.

Ала женитѣ сякашъ не чуа. Тѣ се затичаха срещу вѣоржженитѣ. Заобиколени неочаквано отъ толкова много голи снаги, момцитѣ се намѣриха въ чудо. Тѣ нададоха викове за помощъ.

Но женитѣ се нахвърляха върху тѣхъ съ копия и ножове. Писъкътъ на момцитѣ усили жестокостта имъ. Тѣлата на убититѣ стражи бидоха смѣкнати отъ височината и отвлѣчени въ гората.

Менадитѣ ги разкжсаха, както звѣръ разкжсва плячка.

Дочули вика на стражитѣ, тѣхни другари имъ се притекоха на помощъ. Но тѣ бѣха малцина.

И тѣхъ погълна и удави женското море, вилнѣещо отъ страсть и кървожадность.

* * *

Мжжетѣ въ стана на Водреба спѣха дълбокъ сънь.

Никой не чу далечнитѣ викове на стражитѣ.

И въ гората всичко утихна.

Но женитѣ си не бѣха отишли. Тѣ се бѣха разпръснали по тритѣ пжтеки къмъ пещеритѣ — да дирятъ оногова, който бѣ врагъ и рушителъ на вѣрата имъ.

Тѣ го намѣриха въ малка пещера, отстранена отъ другитѣ, всрѣдъ боровата горичка. Никой не пазѣше пжтеката. Месечината освѣтяваше часть отъ пещерата. Женитѣ влѣзоха на прѣсти.

Вдънъ пещерата спѣше момъкъ, проснатъ на легло отъ папратъ и борови клони. Лицето му се усмихваше насъне. До него лежеше лира.

Когато жрицитѣ нахлуха въ пещерата, една грабна лирата и почна лудо да дърпа струнитѣ ѝ.

Момъкътъ се събуди и скочи съненъ — все още въ оня шеметъ, който не различава истинско отъ призрачно.

— Кои сте вие? — запита кротко той. — Що дирите посрѣдъ нощъ тукъ? Отъ царството на Евридика ли идете, или отъ царството на Родопа?

А тѣ се закискаха и отвърнаха:

— Каква Евридика сънувашъ? Идемъ да грабнемъ младоженеца — оня, който ще бжде съпругъ на царицата.

И го заградиха, притиснаха го отвредъ и го затласкаха навънъ.

Той се противѣше. Дърпаше се. Увещаваше ги да го оставятъ на мира. Наричаше ги свои сестри.

А тѣ се кискаха и го влачеха, притиснати плътно до него. Цѣлуваха го, хапѣха го, теглѣха го — една на самъ, друга — нататъкъ.

Докле го изведатъ отъ пещерата, дрехата му увисна на кжсове. Снагата му бѣ кървава.

Ония, които чакаха отвънъ, го посрещнаха съ ужасна глѣчка. Тѣ го грабнаха и понесоха, като го хапѣха по пжтя. Той се все още бранѣше, но се не чуваше, дали говори — или вика, дали пици — или се моли. Защото глѣчката около него бѣ голѣма. То бѣ буря отъ пѣсни, крѣсъци, кървожадни викове и сладни провиквания.

А месечината грѣеше.

Гората — тъмна и тайнствена — очакваше плячката.

* * *

Ужасната глѣчка разбуди Водревовитѣ мжже.

Тѣ наскачаха и грабнаха оржжията си. Но додето разбератъ, що става, — менадитѣ отвлѣкоха пѣвеца долу, дето го чакаше едрата жена съ голѣмо червено наметало.

— Тукъ! Тукъ! — викаше тя. — Дайте ми го! Тоя, който отказа да дойде при мене... — дайте ми го!

Когато полумъртвото тѣло на Орфея се озова въ ржцетѣ ѝ, то бѣ разкървавено на много мѣста отъ зжби и нокти. Бѣло, нѣжно и меко, — то увисна въ мургавитѣ ржце, които треперѣха. Парцалитѣ се бѣха свлѣкли по пжтя отъ него — и царицата понесе гола снага.

Тя понесе тѣлото по пжтеката бързешкомъ, както се носи дете. Стискаше го — и се изврѣщаше: страхъ я бѣше — да не би нѣкой да ѝ го отнеме.

Носи го тя дълго. Безъ да се умори. Притискаше го до гърдитѣ си. Цѣлуваше го. Нѣщо му шепнѣше. И пакъ го притискаше.

Но когато се озова, най-сетне, въ двореца и влѣзе въ стаята си на свѣтло, разбра, че е държала трупъ.

— — — — —
Нѣчии тежки крила разклатиха въздуха — и всичко наоколо се разтрепери отъ ужасъ.

* * *

Когато се съзоряваше, мжжетѣ на Водреба нахлуха въ двореца и пронизаха Родопа съ мечове. Тя се бѣ навела надъ мъртвеца и го гледаше съ изцѣклени очи, които не разпознаватъ.

Царицата падна върху трупа, безъ да издаде викъ. Нейното царуване се свърши.

Отъ тогава въ Славейовитѣ Гори се не въцари жена.

ТИГЪРЪ

На седмата година, откакъ бѣ се наченало великото самоотричане, Готама Буда се отдалечи отъ дървото Боди, па тръгна въ джунглигѣ—да проповѣдва истината на отшелницитеѣ.

— Малко знамъ, — казваше си той, — но това малко е всичко.

Когато се отдѣли отъ дървото, Просвѣтлениятъ изгледа прохладната сѣнка, що бѣ населилъ съ ангели, родени отъ неговата чиста помисълъ, и бѣше оживилъ съ небесни сладкозвучия, паднали, като пера, отъ крилата на тая мѣдра душа, що бѣ съзерцавала седемъ годинъ образитѣ на Вѣчното.

И той каза на тия лжчезарни призраци:

— Вървете, ангели! Вървете, рожби мои! Вървете, свѣтли мои синове, при людетѣ, които мислятъ зло, та срещнете бѣсоветѣ, що ражда тѣхната помисълъ, и ги поразете! Хврѣкнете, небесни сладкозвучия, алмазни перури на моето съзерцание, бодри благовестници! Отлетете при мжжетѣ и женитѣ, които скърбятъ, потънали въ неволя и грѣхъ, та разбийте чемернитѣ писъци на тѣхното отчаяние! Идете, чеда на душата ми, при моитѣ братя — и свършете онова, което Готама нѣма време да върши.

А после пое пжтеката, що водѣше къмъ джунглигѣ.

* * *

Едва отшелникътъ се бѣ вдълбилъ въ гората, иззадъ вѣковнитѣ дървеса изкочи тигъръ и се хвърли върху него. Животното бѣ много гладно и миризмата на човѣшка плътъ го накара да повилнѣе.

Просвѣтлениятъ усѣти остритѣ нокти на звѣра върху гърдитѣ си и топлиятъ дѣхъ на кървожадна пасть го прикова къмъ земята.

Ала изведнѣжъ се опомни и си каза:

— Защо се уплашихъ отъ звѣра? Нима той може да ми отнеме нѣщо повече отъ тѣлото? Та мигаръ азъ съмъ само тѣло? Не. Но животното, което обитава у мене, се уплаши отъ животното. Сепни се, Готама: у тебе още живѣе животното!

Тигърътъ впи още по-дълбоко нокти въ гърдитѣ на постника и—види се—дирѣше сърдцето, което бѣ усѣтиль, че тупти подѣ впитата лапа.

Тогава Готама Буда дойде съвсемъ на себе си и ужасътъ го напустна.

И той каза спокойно:

— Защо се уплашихъ, наистина? Не е ли било време, когато азъ и тигърътъ сме били едно—въ лоното на Върховния? И не ще ли дойде день, когато онова, що обитава въ тигъра, ще стане това, което е сега Готама? . . . Нима саминъ азъ не бѣхъ тигъръ, когато ме зовѣха „князь Сидарта“? О, колко пжти съмъ искаль и тогава, па и следъ това, да впия нокти въ това сърдце—въ своето сърдце—но тия нокти никога не сж били колкото трѣбва остри! . . .

* * *

Тъкмо тогава минаха надѣ поляната, дето звѣрътъ бѣ натисналь човѣка, ангелитѣ, които бѣ пратиль самъ Готама да отидатъ при людетѣ и да убиватъ бѣсоветѣ на злитѣ помисли.

Тѣ заобиколиха своя баща (защото бѣха родени отъ съзерцанието на Просвѣтления) и се хвърлиха да го защитятъ, както родни синове защищаватъ баща си въ беда.

Тигърътъ ги видѣ—сияйни, заслѣпителни.

Въ очитѣ му се сбраха, като въ голѣми изпъкнали огледала, руйнитѣ лжчи на крилата и на одеждитѣ имъ. Той ослѣпѣ—сякашъ огнени копия му пронизаха очитѣ, и безсиленъ сви опашка, па отстжпи накъмъ гжсталака. Чакъ когато навлѣзе въ усойтѣ, извѣрна страховливо глава, па изгледа отшелника, както се гледа изщукнала плячка.

Готама Буда видѣ блѣсъка въ очитѣ на звѣра: закана съскаше въ погледа му.

И, като пое отново пжтеката, рече си:

— И у мене има още много плячка, още много за разкжване. Тигърътъ разбра това. Де да можехъ и азъ да се погледна саминъ съ тоя погледъ—поне веднѣжъ! . . .

ВЕЛИКАТА КРОТОСТЪ

Една нощ Мириамъ, която бѣ родила и откърмила Спасителя, видѣ сънь.

При нея дойде Иисусъ, носенъ отъ ангелскитѣ воинства, — лъчезарни, многоцвѣтни, пѣещи хвала на Господа. Заедно съ Него, като че ли дойде и самото небе. Защото подъ нозетѣ на Христа се простираха райски поляни — съ нацвѣтѣли цвѣтя отъ алмази, корунди, топази, рубини и сапфири, съ листенца отъ смарагдъ и съ клонки отъ червенъ и бѣлъ коралъ. По коронкитѣ, листата и вѣнчетата свѣткаха бисери, като ранна роса. Цвѣтенцата пѣеха отъ радостъ, че ги милва докосването на Спасителя.

Изкупителтъ се приближи до майката, носенъ на ангелскитѣ крила — като на свѣтли облаци, разтапящи се въ лжчитѣ на обичъ, що бликаха отъ сърдцето Му.

Когато голѣмиятъ бѣлъ образъ дойде до Мириамъ, тя чу гласъ:

— При тебе идвамъ, майко Моя, защото свѣтътъ Ме не позна. Всички Му похулиха, но по Моитѣ ланити пламти още топлотата на твоята майчина цѣлувка. Всички Ме поругаха, но по лицето Ми трепка още споменътъ за твоитѣ майчини милувки. Ти сжщо не разбра, о, майко, — и ти не разбра, че съмъ Синъ Божи... но не скърбя за това: за коя майка нейниятъ синъ не е — Божи синъ?

Сърдцето на Мириамъ се разтопи отъ умиление, като чу тия кротки думи, — и тя разтвори обятия, за да пригърне своя Синъ. Но когато склучи ржце, тѣ се долепиха до гърдитѣ ѝ — и тя разбра, че е пригърнала свѣтълъ призракъ — образъ отъ лжи...

* * *

Скрѣбно стана на майката.

И скрѣбно рече тя на Сина си:

— Рано напуста Ти земя и земно, Сине мой. Рано — преди майка Ти да Ти се порадва — Ти я остави. Сама ме остави, Сине: да хулятъ и мене Твоитѣ хулници, да поругаватъ и мене Твоитѣ ругатели... Върни се на земята, моля Те! Върни се въ простия градецъ, дето Те майка Ти съ трудъ и мжки отхрани! Всичко, що бѣ до-

несълъ отъ небето, Ти го раздаде на другитѣ, а за майка Си не отдѣли нищо... И дори онова, що Ти бѣхъ дала азъ, — отнесе на небето съ Себе Си...

Като промълви тия думи, Мириамъ видѣ, че цвѣ-
тятя по небеснитѣ морави мръкнатъ, а тревата посърва
и лжчитѣ гаснатъ.

Въ полумрака, предъ нея се възправи Синъ ѝ —
въ плътъ, а не призракъ. Надъ скръбното Му чело се
впиваше въ лоба тръненъ вѣнецъ, а по ржцетѣ Му
зѣха кървави рани...

Тогава нѣчий гласъ (не се виждаше, кой говори)
продума тихо на Мириамъ:

— Клетя майко, що направи? Твоитѣ думи приг-
воздиха на кръстъ Сина ти — и твоитѣ слова Го осж-
диха на люти мъжи. Защо изрече тия думи?

* * *

Не бѣше Иисусовъ тоя гласъ.

Изкупительтъ мълчеше и гледаше майка Си. Той
я гледаше кротко — и тая кротость озари отведнѣжъ
простора около Него. Невидими цевници, псалтири и
арфи засвириха пѣсенята на великата кротость.

Но следъ малко мракътъ се върна пакъ.

Небеснитѣ поляни бѣха съвсемъ помръкнали. По
тѣхъ все още блѣстѣха роснитѣ капки, но не като би-
серъ, а — като сълзи. Лжчезарнитѣ облаци, които об-
гръщаха образа на Спасителя, бѣха станали теж-
ки, навжсени и сиви. Но ето, че тѣ протегнаха ржце —
човѣшки ржце —, за да пригърнатъ майката на Изку-
пителя.

А небето бѣ кърваво — сжщо като на залѣзъ — и
тамъ, дето небе и земя се сливаха, отведнѣжъ се въз-
правиха три кръста, сякашъ израстнаха ѝзземи...

Въ тоя мигъ душата на Господнята майка се раз-
твори, като кротка пригръдка, и обичъ я изпълни:
обичъ и тжга.

И тя чу отново гласа, който ѝ бѣше казалъ преди
това леднитѣ думи.

Тоя гласъ говорѣше:

— Ти си родила Синъ и желашъ — Синъ ти всичко
Свое тебе да даде. Но Той раздаде цѣлия Себе Си на
свѣта: не се чуди, че малко ти се падна!... Видѣ тритѣ
крѣста, що се чернѣятъ на кржгозоря! Двата отъ страни

сж кървави, защото сж кръстове на човѣшка мжка, а оня между тѣхъ е цѣвналъ — и рози се виятъ по клонитѣ му. Тоя кръстъ е Божи кръстъ. Върху него почива блаженството на жѣртвата: тамъ нѣма ни мжка, ни страдание, а — велика кротость.

* * *

Мириамъ се събуди.

Предъ очитѣ ѝ блеснаха бѣлитѣ покриви на Йерусалимския храмъ, укиченъ за пасхалния празникъ.

Подиръ нѣколко дня, Израиль ще чувствува своята избава отъ египетското робство. По небето прелитаха гължби, носѣше се нѣчия далечна пѣсень, звѣнтѣха оржжията на римски воини край притвора на храмоми и жени се връщаха отъ извора съ дълги водо, носи на рамо.

Слънцето бѣ току-що изгрѣло и по бѣлитѣ стени на кжщитѣ падаха модри сѣнки отъ зеленината на палми, смоковници и кипариси.

И жената видѣ — все още не дошла на себе си отъ сѣнната омая — гълпа, която се трупа въ храмовия дворъ. Вsrѣдъ гълпата се изправи Мжжъ съ кротко лице и бѣли дрехи. Мжжетѣ и женитѣ се разшаваха, зашѣпнаха си, а после млѣкнаха, за да чуятъ думитѣ на Учителя.

Мириамъ се опомни: тя изведнѣжъ позна Проповѣдника.

А Той казваше:

— . . . Небето и земята ще преминатъ, но Моитѣ думи ще останатъ. Защото небе и земя сж преходни, а словата на кротостѣта сж вѣчни. Истина, истина ви казвамъ: нѣма по-голѣма обичъ отъ тая — да раздадешъ душата си на другитѣ.

НАСИЛИЕ

Хи-Тланъ живѣше въ голѣмъ дворецъ на островъ Тингъ, всрѣдъ океана, чиито брѣгове не бѣ достигналъ никой островитянинъ.

За населницитѣ на острова водата бѣше безгранична, а островъ Тингъ — най-голѣмата суша. Наблизу имаше още шесть острова — много по-малки, населени отъ риболовци. Хи-Тланъ царуваше и надъ тѣхъ.

Но съ тия острови се свършваше свѣтътъ.

Отвждъ тѣхъ имаше само вода.

Нищо друго.

Наистина, вечеръ се говорѣше край огъня, въ събранията на главатаритѣ, за другъ островъ — огроменъ, нѣкъде много далечъ. Едри жълти мѣже били идвали, преди десетъ поколѣния, отъ тамъ. Съ тѣхъ била и нѣкаква бѣла жена, голѣма хубавица.

Но това се шѣпнѣше — като приказка, на която не вѣрватъ вече ничии уши.

* * *

Хи-Тланъ не бѣ честитъ.

Дворецътъ му, сграденъ отъ едри неотесани камъни, сглобени безъ скрепъ, лежеше — като исполинска костенурка — всрѣдъ равнината. Колче мѣвлѣзе въ него, царътъ усѣщаше, че нѣщо му лѣга на гърдитѣ и го задушва.

Женитѣ си отдавна не поглеждаше. Тѣ се изтѣгаха по цѣли дни, играеха си съ маймунитѣ и тлѣстѣеха.

Когато чуютъ тежкитѣ му стѣпки, тѣ скачаха уплашени и заставаха покорно, каго робини. Щомъ влѣзе, всички падаха ничкомъ и лежеха тѣй, докле господарътъ докосне главата на нѣкоя съ крака си.

Тогава тя ставаше, все още навела очи, и слушаше, какво ще ѝ каже Хи-Тланъ.

Ала той отдавна вече не докосваше никоя.

Влизаше, поглеждаше ги — както се гледатъ питомни животни — и си излизаше.

Сърдцето му бѣ праздно, откакъ бѣ загинала мѣничката Ити. Съ нея бѣ залѣзло и щастieto му.

Отдавна, много отдавна

* * *

Ето какъ бѣ станало това.

На островъ Тингъ царуваше династия отъ нещастници. Хи-Глановиятъ баща — силниятъ, славенъ и жестокъ царь Хи-Цли-Рувака — бѣ падналъ мъртъвъ отъ ржката на сина си. Неговиятъ баща, дѣдо и предѣдо бѣха убити на война. Единъ отъ тѣхнитѣ предходници бѣ одушенъ отъ магьосникъ, другъ бѣше падналъ отъ конь и останалъ на мѣстото си, а трети бѣ удавенъ въ морето една нощъ отъ съзаклетници, надумани отъ сина му.

Хи-Гланъ знаеше всичко това.

Той помнѣше и старото предсказание, съобщавано отъ баща на синъ — съобщавано като проклетія.

* * *

... Нѣкога си, преди много-много поколѣния, когато на царя се родилъ синъ, повикали жреца-вещеръ да разсѣче жъртвенитѣ бикове, както билъ обичаятъ. Животнитѣ били заклани. Отъ кръвьта имъ се вдигнали изпарения — и много сѣнки на покойници се събрали да пиятъ отъ кръвьта.

Вещерътъ ги видѣлъ, позналъ и назовалъ по име.

Единъ отъ призрацитѣ — духътъ на прочутъ прорицателъ — се спрѣлъ, загледалъ жреца въ очитѣ и му рекълъ:

— Кажи на царя, че отъ неговия синъ се почва родъ на насилници и нещастници! Честитъ ще бжде само последниятъ отъ рода, защото не ще извърши насилие. Той ще се ожени въ друга земя и отъ него ще се роди новъ, великъ народъ.

* * *

Преди да се въцари — додето баща му бѣше още живъ — Хи-Гланъ обичаше да се разхожда вечеръ съ дълги крачки по брѣга на морето, подъ чернитѣ скали, и да гледа, какъ огромното червено слънце залѣзва задъ острова, населенъ отъ червени люде.

Той си спомняше предсказанието. Спомняше си го — и потреперваше отъ радость.

Това предсказание сочи него. Той ще бжде оня последенъ отъ рода, комуто е орисано щастие. Той ще обходи вси острови на бащиното си царство — и пос-

ледния, който още не е покоренъ, — за да си потърси жена. Да, тамъ нѣкъде ще да е оная друга земя, дето ще трѣбва да се ожени, за да бжде щастливъ.

Хи-Гланъ е силенъ, като баща си, но душата му е чиста: той не е извършилъ никакво зло. Всички негови предци, освенъ баща му, сж избити. Братъ нѣма. Не е ли той последниятъ отъ рода? Не за него ли е вещала сѣнката на оня прорицателъ, когато е черпѣла сила отъ жъртвената кръвъ?

* * *

Но единъ день се вдигнаха мжжетѣ отъ острова на бой.

Рибаритѣ отъ най-далечния островъ, не завладѣнъ още отъ Хи-Цли-Рувака, нападнали островчето Рибя Опашка, — най-хубавото отъ ония въ царството. Избили децата и мнозина отъ мжжетѣ. Отвлѣкли до една женигѣ и заграбили всичко, каквото намѣрили.

Царьтъ бѣше побѣснѣлъ отъ гнѣвъ. Лицето му приличаше на медъ, когато я коватъ. Очитѣ му пламгѣха.

Той възлѣзе на най-високата скала и нададе викъ, като си сви киткитѣ въ видъ на рогъ.

Всички се събраха на равнината, предъ двореца.

Голѣмиятъ огънь биде угасенъ — той горѣше само въ мирно време — и всички се качиха на корабитѣ. Хи-Цли-Рувака ги водѣше — въ оня голѣмъ корабъ, обогренъ зелено, на чиито носъ се издигаше огромна глава на ястребъ, защото царьтъ бѣ отъ племето на Ястреба.

* * *

Хи-Гланъ трѣбваше да остане, макаръ че му се отиваше на война.

Баща му го не пустна да се бие. Човѣкъ трѣбваше да пази острова и двореца. Трѣбваше мжжъ отъ царски родъ тамъ, дето бѣха оставили жени и деца.

Презъ първата нощъ, когато остана самъ въ двореца, Хи-Гланъ си каза нѣколко пжти:

— Волята на предцитѣ отреди да бжда тукъ, докле трае боятъ. Явно е: тѣ искатъ да запазятъ ржката ми отъ убийство. Честитъ ще бжде оня, комуто не тежи на душата насилие.

Нощьта бѣ страхотна. Всичко бѣ мъртво. Като

мъртвецъ бѣ и другиятъ день. Чакъ вечеръта островътъ се посъживи.

Край пепелището, дето бѣ пламтѣлъ толкова години буенъ огънь, се събраха синоветѣ на онѣзи, които бѣха заминали на бой. Дошълъ бѣ и стариятъ ослѣпѣлъ жрецъ, който постѣше и живѣеше въ скалитѣ. Когато му казаха, че между момцитѣ е синътъ на царя, праведникътъ пожела да го погали по главата.

Хи-Тланъ бѣ гордъ. Той стана, ала неохотно. Мършавиятъ, прегърбенъ и косматъ мжжъ, предъ когото се изправи, му се видѣ като изгладнѣла маймуна. Жрецътъ го погали, като прокара бавно нѣколко пжти ржката си по темето му. Но това приличаше малко на милувка, защото дланъта бѣ корава и напукана.

На момъка стана неприятно. Той се дръпна.

Ржката на слѣпеца увисна, безъ да завърши движението.

— Защо се оттегли? — попита старецътъ. — Стой да те благословя!

— Не ща ти благословиитѣ, — рече Хи-Тланъ. — Другиму ги дай! Ти ми одраска темето. Защо натискаш толкова? Тѣй ли се гали?

Тогава се чу сухъ смѣхъ и прозвучаха зловещи думи:

— И ти си отъ ония, на които предсказахъ, преди много поколѣния, нещастенъ животъ. Дано синътъ ти бжде последенъ отъ проклетия родъ! Ония преди тебе биваха убивани, а ти ще се убиешъ самъ.

И старецътъ се обърна, та си тръгна. Въ тъмното едва се виждаше, какъ се клати снагата му и какъ дългиятъ стапъ опитва пжтя.

— Лъжешъ! — викна подире му Хи-Тланъ, ядосанъ отъ прокобнитѣ думи.

Жрецътъ се спрѣ, обърна се и каза:

— Не, не лъжа. И на твоето теме костъта е хлътнала — като на всички насилници и жестоки люде. А у мене живѣе духътъ на оногова, когото, преди много много поколѣния, опиха съ кръвъ, за да предрече орисъта на царетѣ въ тоя островъ. Сега ти ме мразишъ, но ще дойде време да ме обикнешъ — и отъ обичъ по мене да страдашъ, додето си живъ.

Той каза това студено — и си тръгна.

Хи-Тланъ си попипа темето: тамъ имаше — тъкмо на срѣдата — хлътнатина.

Момцитѣ видѣха това и се изсмѣха. Царьовиятъ синъ се ядоса още повече. Той грабна камъкъ и го хвърли по стареца.

Чу се ударъ и нѣщо грохна въ тъмнината.

* * *

Подиръ дни, Хи-Цли-Рувака се върна.

Превзетъ бѣше и последниятъ островъ.

Всички мжже си доведоха моми и жени, донесоха и всѣкаква плячка. Царьтъ донесе най-много. Отъ кораба слѣзоха следъ него седемдесетъ моми, които затвори въ двореца.

На Хи-Тлана бѣ мжчно.

Откакъ уби жреца, душата му се помрачи.

Вечерьта Хи-Цли-Рувака му каза:

— И за тебе има. Една едра съмъ ти избралъ — дъщеря на главатаръ. Иди я вижъ: при майка ти е! Силна е, като десетмина мжже: щѣше да ми прехапе ржката, когато я понесохъ.

Хи-Тланъ я видѣ, но я не хареса.

Жена той не познаваше още, но едрата и космата островитянка му се видѣ противна.

— Тя ще роди животно, — си каза той. — Нѣма да роди щастливецъ.

Видѣ и другитѣ.

Между тѣхъ бѣше и мъничката Ити, която му се усмихна. И Хи-Тланъ ѝ се усмихна.

— Тази ще бжде, — рече на майка си.

— Баща ти я не дава, — каза царицата. — Той я пази за себе си.

* * *

Огънятъ бѣ пламналъ отново. Главатаритѣ, насѣдали наоколо, чакаха царя.

Хи-Цли-Рувака дойде ядосанъ.

— Не се свърши добре тази война, — рече той, като седна. — Синъ ми не харесва едрата. Той иска Ити. Но Ити не е за него. Ити е за мене.

Откакъ Хи-Тланъ бѣ хвърлилъ камъка, въ душата му заиграха сили, които не знаеше до тогава.

Когато баща му каза, че му не дава Ити, той усѣти страшна смѣлость.

— Ити ще бжде или моя, или ничия, — рече той.

— Ще видимъ, — процеди Хи-Цли-Рувака и се навжси.

* * *

Презъ нощта се чува въ двореца писъци.

Голѣмиятъ бронзовъ гонгъ зазвѣнтѣ тревожно — и звѣнтѣ, докле се събератъ вси мжже предъ двореца. Тогава излѣзе едъръ мжжъ, който си бѣ рѣзналъ челото съ ножъ, и — като си намокри прѣститѣ въ кръвта — дигна си ржката нагоре и показа, подъ свѣтлината на голѣмата запалена цепеница, кървавото си чело.

После викна:

— Тая нощъ Хи-Гланъ уби баща си. Славниятъ Хи-Цли-Рувака е при своитѣ предѣди. Хи-Гланъ е царь на островитѣ, а Ити е жена на Хи-Глана. Паднете предъ Хи-Глана и му се поклонете!

Всички паднаха ничкомъ.

Когато се изправиха, предъ вратитѣ на двореца стоеше новиятъ царь.

Въ едната му ржка имаше кървавъ ножъ, а въ другата висѣше главата на баща му.

* * *

Ити не обичаше кръвь. За да ѝ угоди, Хи-Гланъ нито воюваше, нито наказваше съ смъртъ. Дори жъртви не принасяше.

Царицата бѣ кротка и нѣжна — като оня Духъ на Доброто, за когото разказваха островнитѣ предания, че живѣлъ на месеца и слизалъ презнощъ да пази малкитѣ деца.

Презъ онова време, що прекара съ Ити, царьтъ се промѣни. Душата му се изчисти. Той позна, що е щастие.

Роди му се синъ, който не приличаше на околнитѣ.

Хи-Похтли имаше бѣла коса и сини очи, а на вси островитяни косата бѣ жълта, като слама, и очитѣ — зелени, като океана. Кожата на бѣлокосото момче бѣ свѣтла, а тѣхната — червена. Гласътъ му бѣ звѣнливъ и веселъ. Очитѣ му гледаха жадно — сякашъ искатъ да изпиятъ свѣта. Но въ тоя погледъ нѣмаше жестокость.

Когато се въздари, Хи-Тланъ мислѣше, че не ще може да обикне никого повече отъ Ити. А когато му се роди синъ, той се почуди, че е забравилъ майката. Не можеше да се отдѣли отъ момчето.

Хи-Похтли растѣше бързо.

Нѣкои казваха, че такива деца не живѣятъ дълго. Бащата се замисли.

Не може тъй: трѣбва да се узнае сждбата на младия престолонаследникъ.

* * *

Когато момчето стана на година, царьтъ излѣзе на край морето, още призори, съ своитѣ люде. Свикани бѣха много прорицатели. Това не стана предъ двореца, както бѣ обичай, защото Ити не търпѣше кръвь.

Когато разсѣкоха биковетѣ, най-стариятъ вечерь се загледа въ изпаренията и отведнѣжъ падна — като мъртъвъ.

Другитѣ нададоха викове, всички вдигнаха ржце предъ очитѣ си — като че ли се боятъ да не ослѣпѣятъ — и отстѣпиха назадъ.

Само единъ — най-младиятъ — се осмѣли да изрече тия думи:

— Този е най-великъ отъ всички. Въ ржката му има камъкъ, съ който сж го ударили по главата. Той ще избѣга отъ тая земя и — когато се върне — ще намѣри мъртвецъ.

Когато Хи-Тланъ чу предсказанието, въ душата му кипна она гнѣвъ, който го бѣ накаралъ нѣкога да вдигне камъка.

Той изгледа прорицателя и му крѣсна:

— Лъжешъ! Отъ утре нѣма да има вечери въ тая земя.

Презъ нощъта всички прорицатели бидоха обезглавени.

* * *

Ити се научи отъ царски люде за предсказанието и за избиването на жрецитѣ.

Тя не даде отъ она день на царя да я помилва. Не го пускаше дори да се приближи до момчето.

Хи-Тланъ бѣше безуменъ отъ мъжа. Часъ по часъ чукаше съ пестникъ на вратата — отворена за всички,

само не за него. А все пакъ не смѣеше да я счупи и да влѣзе при сина си, защото не знаеше, що би могло да се случи тогава. Не знаеше, но — подозираше . . . .

Царьтъ не отиваше вече при огъня: срамъ го бѣше отъ главатаритѣ, които му се надсмиваха явно.

Една заранъ той видѣ най-сетне вратата отворена. Хвърли се радостенъ въ стаята, но тамъ нѣмаше никого — ни майката, ни детето.

Той изкочи, като лудъ. Свика на часа своитѣ люде робитѣ и робинитѣ. Две отъ женитѣ нѣмаше: Ити и, майка му. Освенъ тѣхъ, нѣмаше четири робини и шестима роби. Отсѣтствувахе и най-стариятъ главатаръ, баща на одного отъ убититѣ жреци.

Момчето бѣ отвлѣчено.

Прегледаха лодкитѣ и корабитѣ. Единъ липсваше, нѣмаше и мжетѣ му. Веднага пустнаха най-бързитѣ кораби и най-добритѣ гребци по четири посоки.

* * *

Следъ три деня, изчезналиятъ корабъ се върна.

Въ него лежеха Ити и две робини, пронизани въ сърдцето, мъртви. Гребцитѣ не можеха да кажатъ нищо, защото имъ бѣха отрѣзани езицитѣ.

Но тѣ се опитаха да разкажатъ съ знаци, що се е случило. Посочваха нѣкъжде надалекъ, загатваха за огроменъ хубавъ корабъ на чужденци, които сж убили тритѣ жени, тѣмъ сж отсѣкли езицитѣ, а всички други островитяни сж заробили.

Ни единъ отъ другитѣ четири кораба се не върна.

Като се увѣри, че не ще узнае нищо повече, Хитланъ заповѣда да накажатъ гребцитѣ съ смъртъ.

* * *

Шестнадесетъ годинъ се бѣха минали отъ тогава.

Всѣка година — въ деня, когато бѣ изчезнало момчето, — царьтъ обезглавяваше по одного отъ сродницитѣ на главатаря - похитителъ, които бѣ затворилъ въ пещеритѣ. Съ кръвта на убития начъртаваше на стената знака на отмъщението: два рога на овенъ и змия около тѣхъ.

Шестнадесетъ подобни знака багрѣха каменната стена.

Мжжетъ ги гледаха и се мръщѣха, па си казваха нѣщо шепотомъ.

* * *

Хи-Тланъ бѣ рано-рано застарѣлъ.

Той копнѣше само за едно: да види отнѣкжде момчето си — онова лице, като слънце, подъ чиститѣ бѣли кждрици, — ония очи, като небе, — оная усмивка, като усмивката на Ити.

Но — не: нѣмаше го.

Той влизаше въ стайтѣ, кждето живѣеха женитѣ: дано види Хи-Похтли, — тамъ, дето го бѣ оставилъ последния пѣтъ.

Но — тамъ бѣ праздно.

* * *

Мжката яде дълго мжжа, здравъ като планина.

Най-после го подкоси.

Хи-Тланъ падна боленъ.

Той прати да повикатъ знахари отъ всички острови, но никой не дойде. Обеща голѣма награда на оногова, който би се наелъ да го излѣкува, но и тогава не дойде никой. Не смѣше знахаръ да се обади, че знае да лѣкува — следъ като прорицателитѣ бѣха избити. Пратеницитѣ съобщиха, че въ никой островъ нѣма ни вѣщерь, ни знахаръ.

На седемнадесетата година, — въ деня, когато Ити бѣ изчезнала съ детето, — царьтъ не обезглави никого. Съ него бѣ станало нѣщо. Той заповѣда да пустнатъ сроднитѣ на главатаря.

Когато освободенитѣ дойдоха да му благодарятъ, като допрѣха чела до стѣпалата му, той имъ каза:

— Помолете духоветѣ на своитѣ сродници, които обезглавихъ, да ми не отмѣстятъ! Искамъ да има миръ между мене и васъ. Племето на Ястреба не ще ви преследва. Вървете си!

Хи-Тланъ не оздравѣ следъ това, но се усѣти по-добре. Нозетѣ му заякнаха. Почна да излиза — като на младини — край морето, подъ чернитѣ канари. Той дълго се заглеждаше къмъ водната ширь, сякашъ очаква нѣщо отъ тамъ.

Надвечерь отиваше при главатаритѣ, които седѣха

край огъня, и приказваше съ тѣхъ. Когато и да запита, оня му отговаряше студено и гледаше надолу.

Хи-Тланъ разбра, че го не обичатъ.

* * *

Главатаритѣ наистина не обичаха царя, но никой не смѣеше да посегне на живота му, защото вѣрваха, че у него живѣе духътъ на богъ.

Жестокъ богъ — тѣ виждаха това. Но — има добри и лоши богове. Хи-Тланъ бѣ зълъ богъ. Значи, опасенъ отъ другитѣ. Кой би посмѣлъ да си навлѣче отмъщението на такова божество?

Островитѣ се бѣха отцепили отъ Тингъ: тамъ царуваха прежнитѣ главатарии. Никой отъ голѣмия островъ не излѣзе срещу тѣхъ. Никой дори не отиде да каже на Хи-Тлана. Но той се научи единъ день, че владѣе само Тингъ.

Вечерта, когато седна край огъня, царътъ укори остро своитѣ главатарии и ги нарече страхливци. Той искаше да ги накара да заговорятъ.

Но тѣ не му отвърнаха дума — сякашъ не говорѣше тѣмъ. Всички гледаха на страна — къмъ морето, отдето полѣхваше бодъръ вѣтрецъ.

Хи-Тланъ разбра, че съ него не е никой.

Той се почувствува — мъртвецъ между живи.

* * *

Една заранъ цѣлиятъ островъ се пробуди отъ звучитѣ на сребърни тръби. Такъвъ звукъ се не бѣше чувалъ никога по тия мѣста.

Великолепенъ корабъ — огроменъ и пѣстъръ — се бѣ спрѣлъ въ океана, на три хвърлея съ копие отъ брѣга. Въ него имаше мже, облѣчени въ желѣзо и медъ, на главитѣ съ блѣскави шлемове, отъ които се развѣваха дълги шарени пера.

Тѣ тръбѣха — и тържественитѣ звуци стигаха до брѣга, като радостна и победоносна пѣсенъ.

Скоро доплуваха лодки — и гребцитѣ (мже отъ най-близкия островъ) съобщиха на людетѣ отъ Тингъ, които се бѣха струпали на брѣга да гледатъ, че всички шестъ острова сж се покорили безъ бой на бѣлия царъ, който води желѣзнитѣ мже.

Хи-Тланъ чу грозната новина въ двореца си.

Тоя день му бѣ отново прилошало и той нѣмаше сили да излѣзе. Но когато му казаха, че въ океана чакатъ чужденци-завоеватели, той доби отведнѣжъ сила. Скочи, като пружина, и се завтече да свика главатаритѣ.

Никой отъ тѣхъ не дойде: всички останаха на брѣга, кждето се бѣха събрали и наредили да гледатъ. Явиха се роби и казаха на царя, че главатаритѣ пратили лодки — да съобщатъ на бѣлия вождъ: „И ние сме ти покорни до единъ.“

Тая вестъ прониза Хи-Тлана въ сърдцето. Той се спрѣ. Махна на робитѣ — да си вървятъ. После се бавно запжти къмъ най-високата черна скала и се покатери на върха.

Царѣтъ постоя малко тамъ, загледанъ въ чудния корабъ на онѣзи, които сж завладѣли безъ бой земята, дето се бѣ родилъ той и дето се бѣше пролѣла толкова много кръвь.

Край него нѣмаше никой.

Ничия ржка се не протегна — да задържи Хи-Тлана, когато се хвърли отъ канарата.

* * *

Блѣскавиятъ корабъ се спрѣ до брѣга и бѣлитѣ мже слѣзоха.

Предъ тѣхъ вървѣше високъ младъ мжжъ, въ златна броня, ослѣпително блѣскава подъ лжчитѣ на изгрѣващото слънце, — съ очи, като калантъ, и съ коса, като сребро. До него — златокоса жена, чиято хубость не би могла да се сравни съ нищо. Тя се усмихваше тѣй кротко и нѣжно, както нѣкога се бѣ усмихвала Ити.

Подиръ тѣхъ слѣзоха брониранитѣ мже и на стройни редици трѣгнаха следъ своя царь.

Бѣлиятъ мжжъ се спрѣ тамъ, дето го чакаха — паднали ничкомъ — главатаритѣ.

— Станете! — рече имъ той на тѣхния езикъ.

И, като ги изгледа мждро и приветливо, добави:

— Това е островъ Тингъ нали? Азъ дойдохъ да видя земята, дето съмъ се родилъ.

МЪРТВИ АНГЕЛИ

Когато князь Сидарта (когото отпосле нарекоха Готама Буда) мина презъ вратитѣ на двореца, за да навлѣзе въ улицитѣ, срещна го шествие отъ нетрезви момци, млади свирачки на вина, баядери и пѣвици.

Тѣ се радваха и подскачаха, като палави деца.

Ония, които вървѣха съ княза, не видѣха страшното, що видѣ той.

Ведно съ лудуващитѣ разпжтници и пияници, вилнѣше друго шествие. Цѣли тумби отъ чудовища се носѣха съ тѣхъ: полулюде — полузвѣрове. Пантери съ женски глави и съ голѣми огнени крила, отъ които се кълби зацеметяващъ димъ. Крокодили съ глави на мъже и съ мазни змийски опашки. Огромни хамелеони — съ прозрачно тѣло, съ тънки прѣсти (като грабливи пипала), съ кървави иглести нокти, съ червени лукави очи, съ женски коси, съ рѣждиво-зелени устни, съ тънки изящни нозе, влюбени въ пжтекитѣ на сластѣта. Лакоми и похотливи маймуни — съ погледъ на ненаситна разпжтница. Черноруни козли — съ очи на злодеецъ (който дебне своя врагъ), съ пламтящи рога, съ човѣшки рѣце.

* * *

Тѣ вървѣха редомъ съ людетѣ на порока, всѣки мигъ мѣняваха облика си (ставаха ту прозрачни, като мъгла, ту плътни, като скала), но не оставаха назадъ отъ шествието. Людетѣ ги не виждаха, но тѣ бѣха слѣни съ тѣхъ: бѣха дрехи на душитѣ имъ. Чудовищата се мѣкнѣха и люшкаха заедно съ тѣхъ, шѣпнѣха имъ безсрамни думи и безочливи помисли, подсторваха ги къмъ престжпления. Тѣ се наслаждаваха, като чуваха — устата на мъже и жени да повтарятъ подшушнатитѣ думи. Радваха се, като виждаха, че задрѣмалиятъ умъ на момцитѣ и девойкитѣ крои кражба, измама, насилие, свада или убийство. Тѣ имъ сплитаха рѣцетѣ въ нечестива прегрѣдка и пѣеха на душитѣ имъ сладни пѣсни.

А задъ тѣхъ се вѣеха, сплитаха и пилѣеха — като мжтно-червена мъгла — страстнитѣ желаня на лю-

детѣ отъ шествието, съскаха остритѣ стрели на разгнѣ-
венитѣ и се впиваха въ небето стрѣвнитѣ имъ викове.

* * *

Князь Сидарта попита мжжетѣ, които бѣха съ
него:

— Какви сж тия?

А тѣ му казаха:

— Да ги оставимъ! Тия люде живѣятъ въ утайката
— и въ душитѣ имъ се вѣдятъ чудовища. Мигаръ сме
трѣгнали тѣхъ да гледаме?

Но князътъ посочи следъ това страшилищата, които
се мъкнѣха редомъ съ шествието, спрѣ се и запита
отново:

— А какви сж тия безобразни и страшни изроди,
които вѣрватъ заедно съ тѣхъ? Виждамъ люде, прилич-
ни на звѣрове, и животни, които иматъ видъ на мжже и
жени. Кои сж тѣ?

Но тия, що бѣха съ него, не можеха да видятъ
чудовищата. Тѣ наведоха мълчаливо глави и рекоха въ
сърдцето си:

— Има, наистина, нѣща, които не всѣки вижда.

* * *

Когато шествието на грѣха отмина, князь Сидарта
рече на царедворцитѣ:

— Казахте, че тия люде живѣятъ въ утайката. Ви-
дѣхъ ги. Видѣхъ и страшилищата, които се вѣдятъ въ
душитѣ имъ. Покажете ми сега ония, които живѣятъ
наврѣхъ талазитѣ! Да видя людетѣ, въ чиито души
грѣе слънце и витаятъ ангели.

Тогавъ всѣки отъ царедворцитѣ рече въ сърдцето си:

— Азъ съмъ единъ отъ тѣхъ.

Но никой не посмѣ да повтори съ уста онова, що
бѣ казалъ въ себе си.

А князътъ ги погледна единъ по единъ въ очитѣ,
видѣ образа на скритата имъ помисль — и тоя образъ
бѣ подобенъ на зълъ духъ, който си слага маска на
лжчезаренъ ангелъ. Маската бѣ мъртва, устата ѝ — из-
писана съ багра на гордостъ, а презъ очнитѣ дупки
свѣтѣше самодоволниятъ погледъ на бѣса.

* * *

Скръбь легна по лицето на княза.

Той наведе очи къмъ земята и рече на царедворцитѣ:

— Видѣхъ ония, които си мислятъ, че живѣятъ наврѣхъ талазитѣ. Слънцето бѣ залѣзло въ душитѣ имъ — и тѣхнитѣ ангели бѣха мъртви. Отведете ме, мои спътници, при недоволнитѣ, за да имъ дамъ — като милостиня — своето още по-голѣмо недоволство! Защото видѣхъ, че самодоволниятъ е стисната ржка, която не може нито да даде, нито да получи.

Тѣй се почна странствуването на князь Сидарта, когото нарекоха отпосле Готама Буда и Господь на Състраданието.

КАНДИЛО

Самотенъ класъ посрѣдъ пожънатата нива издигаше къмъ небето главата си — увиснала, като златно кандило. Къмъ Бога се носѣха псалмитѣ на весели птички, догонващи нагоре лжчитѣ. Талазитѣ на горещия въздухъ трептѣха, като сребриста коприна, която тъкатъ невидими ржце.

* * *

Тѣ вървѣха между нивята и си говорѣха.

Иисусъ Христосъ приказваше за онова, което иде. Апостолитѣ, които Духъ Свети бѣ вече кръстилъ съ огнь, Го заобикаляха и слушаха.

Нивята бѣха вече пожънати: късно бѣ да се говори за жътва и жътвари. При все това, Учителтъ мълвѣше:

— Класоветѣ сж зрѣли, жътвата е вече близо, а жътвари нѣма... Много сж сърповетѣ, но ржцетѣ — малко...

Апостолитѣ се чудѣха... Защо приказва за жътва, когато е близу вършитба? Той говори все тъй: мжно е да Го разбереш... И най-умниятъ едва ли би се досѣтилъ, що иска да каже... .

Тома Близнецъ си мислѣше:

— Каква ти близка жътва! Нима втори пжт ще родятъ нивята тая година? Жътва отколе мина...

Нивята лежеха предъ тѣхъ, като морни робини, които си почиватъ.

— За нѣкакви небесни жътви мълви Учителтъ, — си думаше на умъ Симонъ синъ Йонинъ, когото Иисусъ бѣ назовалъ Камъкъ на Царството Божие.

— Небесата се извисяваха надъ тѣхъ, пламнали отъ горещина, изкласили въ маранята на златенъ полдень, — като зрѣли жълти ниви, които чакатъ страшната пригрѣдка на сърпа. Но дали за тия небеса говори Той? Облаци ли ще се жънатъ тамъ — или буреносни вихри?

Неговитѣ думи лучатъ орисъта на грѣшни и праведни, — си каза тихомъ Яковъ синъ Заведеевъ. — Но жътвата на Страшния Сждъ чака ржце на ангели — и

сърповетъ трѣбва да бждатъ пророчески езици, а не желѣзни сѣчива.

Късниятъ повѣй на хладенъ вѣтрецъ просѣска — сжщо като невидимъ сърпъ, порѣзалъ зрѣла ржкојка. Очитѣ на апостола се извиха въ движение на покосяваща ржка — и той видѣ себе си между дванадесетмината: дванадесетъ узрѣли класа, които ще пожъне Онзи. Който вървѣше срѣди тѣхъ и говорѣше за Вѣчността.

* * *

Учителтъ се още не обаждаше.

Филипъ синъ Толмаевъ погледна къмъ огнения небосклонъ и си помисли:

— Огненъ сърпъ ще пожъне земя и небе: това разбираше Господъ, като каза ония думи. Земя и небе ще се обърнатъ на зърна, които Богъ Отецъ ще събере въ своята житница.

Подъ нозетѣ на вървящитѣ се виждаше земята, напукана отъ зрѣлостъ, а надъ тѣхъ се изобляше небето — като щитъ, по който трептятъ огнени брѣчки, сякашъ по лице на старецъ. Вселенната е остарѣла, смъртъ я чака...

Иоанъ синъ Заведеевъ вървѣше най-назадъ.

Той виждаше мислитѣ на всички апостоли, които го предхождаха, и тия мисли се носѣха предъ погледа му — като едри звезди съ блѣсъкъ на скжпоценни камъни. Тѣ се кржжеха въ небето и разпрѣскваха благовония, сладкозвучия и тайнствени думи, каквито човѣкъ слуша насъне. Блѣскава мрежа отъ багри, лжчи, кадилни миризми, стройни пѣсни и цвѣтни образи се изплиташе при всѣка нова помисълъ.

Надъ апостолитѣ, които вървѣха и мислѣха безмълвно, се издигна сияйниятъ вѣнецъ на Безсмъртието.

Но само двама го видѣха: Учителтъ и апостолтъ, когото Той обичаше най-много отъ всички.

* * *

— Не знамъ, за каква жътва приказва Той, — промълви съвсемъ тихо най-младиятъ апостолъ, — но Неговитѣ думи бѣха пълни съ обичъ и къмъ жънеци и къмъ пожънати: това не видѣхъ въ помислитѣ на никого отъ насъ. Нашитѣ мисли се лжчеха, като звезди, а Неговитѣ думи бѣха слънце. Когато ние сричахме ду-

митъ на мъдростта, бледни образи творѣхме. А когато Той начена да говори, — и небе и земя затрептѣха въ огнени трѣпки, сякашъ Неговиятъ гласъ раздвижи всичко живо: защото обичъ мѣлвѣше въ думитѣ Му.

* * *

Тѣ отминаха напредъ, къмъ беднитѣ села, прѣснати по червенитѣ хѣлмове, за да възвестятъ на жаднитѣ за правда словото за Царство Небесно.

А задъ тѣхъ остана безкрайната пожъната нива.

И — всрѣдъ нея — самотниятъ забравенъ класъ издигна на залѣзъ отново своята корона: като златно кандило, въ което слънцето налива елей.

ЛАБИРИНТЪ

Въ ония дни, когато цѣлата суша, наричана отъ мждрецитѣ Атлантида, а отъ жрецитѣ—Червена Земя, бѣ потънала подъ потопнитѣ води, отъ чъртата на океана се показваха къмъ небето само седемъ острова — като пресѣчени пирамидни жъртвеници.

На единъ отъ тия острови, отсетне нареченъ отъ фригийци Критъ, ржката на Великия Посветитель бѣ спасила двама души — баща и синъ: — Дедалъ и Икаръ.

По онова време людетѣ живѣеха дълго. И дълго страдаха. Дедалъ бѣ майсторъ — строителъ и ваятель. Два вѣка преди да потъне голѣмата суша, царъ Минъ го бѣ извикалъ отъ Червената Земя — да дойде на острова и да му изгради дворецъ подземи, като оня, що бѣ изградилъ въ Египетъ. Тоя дворецъ биде нареченъ лабиринтъ, защото бѣше украсенъ съ много изображения на двуостра брадва, а двуострата брадва се наричаше на тамошния езикъ лабрисъ. Лабиринтътъ бѣ образъ на Тайната и чудо на зидарското изкуство. Той се завиваше къмъ срѣдеца на земята въ седемъ широки завивки, образуващи охлювъ. Всѣка завивка отъ тия седемъ се състоеше отъ по седемъ голѣми стаи, заобиколени отъ дълги преплетени проходи. Който влѣзе презъ вѣншнитѣ врата и стигне къмъ срѣдата, мжно би можалъ да се оправи низъ безбройнитѣ проходи, чертози, тремове и горници: толкова заплетенъ бѣ лабиринтътъ на островъ Критъ.

Още въ деня, когато Великиятъ Посветитель, когато фригийци наричатъ Хермесъ, а египтени — Тотъ, бѣ спасилъ бащата и сина отъ гнѣва на потопа, като имъ бѣ поржчалъ да си направятъ затворенъ корабъ въ видъ на раковина, той имъ бѣ казалъ:

— Невидима ржка ще отведе кораба ви до брѣга на островъ, посрѣдъ голѣмото море. Тамъ гласътъ на Невидимия ще ви повели, въ кой часъ да отворите кораба и да излѣзете на суша. Но ще почакаете. Когато видите, че маслинитѣ се разлистятъ, а пшеницата покрие мокритѣ нивя съ зеленъ губеръ—и когато чуете гласа на славей, който дири гранка за гнѣздо, и пѣсенъта на чучулига, която пърха, уловена въ мрежата на слънчеви

лжчи,—тогава потърсете скалиститѣ врата на лабиринта. Предѣ тѣхъ стѣрчатъ два черни изтукана. Когато съ дружни сили отмѣстите лѣвия изтуканѣ, подножието му ще се разтвори и ще видите отвесенъ спадъ надолу. Въ тоя спадъ се извива витловидна стѣлба, що води въ дълбока мрачина: по тая стѣлба ще трѣгнете. Стигнете ли до края на стѣлбата, дето последното стѣпало се разширява, като голѣма площадка, ще се запжтите по ходоветѣ, които водятъ навжтре, извивайки се, подобно на охлювици. Тѣй ще стигнете до дѣното на лабиринта. Тамъ, въ кръстовидния чертогъ на последния кржгъ, лежи минотаврѣтъ. Ако ви запита нѣщо, ще му отговорите. Ако ви накара да направите нѣщо, ще го извършите. После ще минете презъ голѣмата съкровищница, ще всемете каквото ви трѣбва — и ще се изкачите отново по витловидния пжтъ, за да излѣзете презъ другия прободъ на земята. Тамъ ще се заселите, ще сградите храмъ—и синѣтъ на Дедала ще стане баща на новъ народъ. Той ще бжде Мой народъ и Мене ще служи. Това ще извършите вие.

* * *

Старецѣтъ и момѣкътъ изпълниха повелята. Тѣ намѣриха изтукана, премѣстиха го и видѣха подѣ него дълбокия проходъ. Слѣзоха по стѣлбата и трѣгнаха низъ подземнитѣ ходове. Дедалъ видѣ по стениѣ образитѣ на двуостри брадви — а тѣ сж символѣ на Върховната Сила, що строи, управлява и насочва свѣта, — видѣ сжщитѣ образи, които бѣха изписани тамъ още въ негово време, два вѣка преди това. Видѣ ги и се замисли.

— Сякашъ бѣ вчера, — си каза той унесено. — А тогава Дедалъ бѣ още младъ и сърдцето му не знаеше — ни що е любовъ, ни — що е скръбъ . . . Наистина, сякашъ бѣ вчера . . .

До стениѣ на проходите още стѣрчеха огромнитѣ каменни връчви, изсѣчени въ негово време. Но въ тѣхъ вече нѣмаше ни елей, ни вино, ни жито: тѣ бѣха праздни, опрашени, и паяци бѣха затулили съ паяжина широкитѣ имъ устия.

Стѣпкитѣ на стареца и момѣка дълго кѣнтѣха по безлюднитѣ проходи. Най-сетне бащата и сѣнѣтъ стигнаха до вратата, задъ която мислѣха, че е чертогѣтъ на чудовището.

Но тамъ се спрѣха, защото вратата бѣше затворена.

* * *

Мрачини мълчеха наоколо.

Старецътъ, свитъ на широкото мраморно стъпало, стисналъ съ костеливи прѣсти челото си, мислѣше. Момъкътъ напираше да отвори вратата, но медъта бѣ прилепнала о двата бронзови стълпа, украсени на главулечитѣ съ извити змейове. Икаръ ги не виждаше добре, защото бѣ тъмно. Двата змея съскаха само съ едритѣ алмази на очитѣ си, прибиращи слабитѣ преломени лъчи, стигнали вдънъ мрачинитѣ. Да можеше да ги види, момъкътъ би се смутилъ, защото чудовищата приличаха на минотаври: тѣ имаха човѣшка глава, тѣло на бикъ, змийска опашка и крила на прилепъ.

Дедалъ си спомняше, какъ бѣ строилъ тоя огроменъ лабиринтъ. Дали сградата се е промѣнила — или той я е забравилъ? Защо сега тя му изглежда друга? Два вѣка минаха, безъ да начъртаятъ едничка бръчка по челото на тоя мжжъ, а ето, че три деня на безплодно чакане предъ вратата бѣха вече набраздили лоба му и бѣха състарили майстора съ вѣкове.

— Азъ съмъ синъ Химетионовъ и Евполевъ унукъ, — мълвѣше той на сина си. — Обида тежка е за мене да ме държатъ предъ тая врата, съ която преди време саминъ стиснахъ — като въ каменна пестница — чудовищния получовѣкъ. Пристѣпъ на страшни сили гърми край насъ. Небесни личби ми показаха — още когато трѣгнахме съ кораба, — че тукъ не ни чака добро. Нощта бѣ ледна и мокра. Отъ небето (какво небе? — полунебе — полуокеанъ!) капѣха дълги струи вода, като отъ водопадъ. И следъ потопа, когато се пробудихъ подъ стрѣхата на кедровия корабъ, видѣхъ, че воднитѣ струи се раздѣлиха на две — както палмовъ листъ се дѣли отъ острата дланъ на вѣтѣра. Тогава презъ дългия процепъ (ти спѣше още, Икаре) очитѣ ми видѣха дългъ кжсъ небе: чисто небе — дълбоко, синьо, замръзнало. Не вдигналъ още ржце да благодаря на Безсмъртнитѣ, че се разведря предъ насъ, — погледътъ ми замръзна, както бѣ замръзнало небето: червена комета — дълга, като мечъ, — разпра синевината и се впи съ огненъ шипъ въ гърба на небосклона. Едно време, когато, по повеля на царъ Мина, лежахъ седемъ годинъ, затворенъ

въ леднитѣ подземни полета на тоя лабиринтъ, Небето ме не наказва съ толкова страшна обида. Злокобна орисъ, наистина: да насочатъ срещу тебе твоя стрела! Да те оковатъ въ вериги, които си саминъ изковалъ!... Никога не съмъ се виждалъ толкова яко стиснатъ въ зжбитѣ на Орисъта, Икарел... Около насъ се ниже ужасна огърлица. У насъ бликатъ кладенци, които ще ни потопятъ. Надъ насъ се навеждатъ черни кипариси: по върховетѣ имъ водятъ зловещо хоро лекостжпни потайни отмъстителни... Ще ме запиташъ: „Защо дойдохме тогава?“ И Дедалъ се пита. Тукъ ни прати Оня, Който ни спаси. Той ни каза, че въ лабиринта ще намѣримъ онова, което ни трѣбва, за да дадемъ животъ на новъ народъ. Кжде е то? Не го виждамъ.

Той замълча. Сетне се вгледа още веднѣжъ въ металната врата, чиято връхна граница едва се виждаше, и рече — негли на себе си, негли на страшното, което шѣпнаше около него: —

— Задъ тая врата ли е онова, което търсимъ?
Но кой му не отвърна дума.

* * *

Дълги дни и нощи усилията на двамата се сдружаваха, за да пробиятъ вратата. Всуе чукътъ на Дедала биеше медната плоча — огромна и неподвижна, — за да проломи устие къмъ незнайното. По вси ходове гърмѣха и се отекваха тежкитѣ удари, за да замратъ следъ последния завой. Звѣнки удари, звѣнки екове, но — екове и удари безъ полза...

Все пакъ тия кѣнтежи не минаха безплодно. Медната врата прокѣнтяваше и млѣкваше; онова, що не можа да чуе минотаврѣтъ, чува боговетѣ.

И сестрата на Великия Посветителъ, всемладата богиня Мутъ, която фригийци зоватъ Палада Атина, се смили надъ ония, които чукаха на вратата. Тя се яви на Миновата дѣщеря Ариадна и така ѝ каза:

— Дѣще Минова, потопѣтъ мина. Земята погълна онова, що ѝ бѣ поднесло Небето. Излѣзъ!

Защото Ариадна, заедно съ своитѣ робини и роби, все още живѣеше въ подземния дворецъ, далекъ отъ лабиринта. Скрили се бѣха тѣ тамъ още въ деня, когато заплиска потопниятъ дѣждъ.

— Свърши се бракътъ на Небе и Земя, — продължаваше да говори богинята. — Скоро ще се начене новъ животъ. Мини презъ входа на лабиринта: ти ще го на-

мъришъ отворенъ, защото други сж преди тебе влѣзли. Ще ги видишъ, че морни лежатъ, отъ гладъ полумъртви, предъ медната врата на монотавровия чертогъ. Оправи ги, дъще Минова! Тѣ сж се заблудили, защото мислятъ, че може да се отиде при минотавра, преди да се минатъ дворцитѣ на Мнемозина.

Жаль сви сърдцето на Ариадна, като чу тия думи. И любопитство я завладѣ, защото отъ дълго не бѣ виждала човѣкъ, освенъ робитѣ и робинитѣ, доброволни затворници въ подземния дворецъ. И преди потопа, додето баща ѝ не бѣ още изчезналъ, той я не пускаше много надалекъ. Ариадна можеме да отива само въ лабиринта и да се връща въ двореца. Тѣй бѣ заповѣдано, за да се не открие семейниятъ позоръ. Царь Минъ, синъ Зевсовъ и Европинъ, се бѣше оженилъ за Пасифая, дъщеря на Слънцето и на Персеида. Отъ нея му се бѣ добила княгинята. Но нѣкои добавяха шепотомъ, че царицата се влюбила въ горския богъ на Червената Земя, който ходѣлъ подъ образъ на бикъ и оплодявалъ съ дъха си Земята. Съ Дедалова помощъ тя се сбрала — отъ мжжа си тайно — съ бога на горитѣ, заченала отъ него и родила чудовище: получовѣкъ-полубикъ, съ крила като на прилепъ и съ змейска опашка. Едва се пробудилъ отъ родилния сънь, минотаврътъ нападналъ родилката и я разкъсалъ, за да насити глада си. Тогава царьтъ затворилъ Дедала и го накаралъ да сгради лабиринта, за да бжде заключено тамъ чудовището. А за да не разкаже строителътъ кому и да било за голѣмия семеенъ позоръ, Минъ го хвърлилъ въ подземна тъмница, като му оставилъ само чука, длетото и нѣколко мраморни скали — да вае образа на боговетѣ, за да не умре отъ досада. Минало се време. Дедалъ успѣлъ да прокопае ходъ до морския брѣгъ, да скове лодка отъ стѣбла на дървета, да опне платно, изплетено отъ широки листа, и да избѣга отъ острова. За да храни чудовището, царьтъ повелилъ на вси подвластни народи да му пращатъ по седмина души — кога момци, кога момии — и то всѣка година, за плячка на минотавра.

Ариадна помнѣше оная трѣпна година, когато бѣ дошълъ отъ далеко полубогътъ Тезей, заедно съ други млади, пратени да наситятъ съ плътта си глада на минотавра. Тя бѣ помогнала на юнака да убие чудовището, но той я забрави веднага. Отъ любовъ и тжга по из-

бѣгалия, княгинята се хвърли отъ висока скала въ морето, но Афродита — богинята на обичьта — прати своитѣ нимфи да я причакатъ въ вълнитѣ и да я изведатъ отъ ново на брѣга. Тя сама ѝ се яви още сжщата нощъ и ѝ каза:

— Не прави безумие, Минова дъще! Не ти е Тезей отреденъ, а другъ, когото ще видишъ по-късно. Той е по-младъ отъ полубога и по-хубавъ отъ него. Утеши се!

* * *

И тъй, Ариадна взе хлѣбъ, масло и вино, па отиде въ лабиринта. Тя намѣри стареца и момъка полумъртви. Но, сякашъ въ тежкия си сънь предсѣтили близкото спасение, тѣ се и двама сепнаха, щомъ княгинята ги побутна съ ржка. Тя ги изведе въ една висока свѣтла стая, отъ страна на прохода, и тамъ имъ даде да се хранятъ.

Старецътъ съ благодарностъ погали ржката, що наливаше въ златна чаша вино, а момъкътъ срещна дълбоко покъртенъ погледа на хубавицата. И Ариадна дълго гледа Икара, а сетне отстѣпи малко въ кжта, докле се хранятъ мжжетѣ, които богинята бѣ спасила чрезъ нейната ржка.

Дедалъ рече:

— Богове сж те пратили, види се, дъще Минова, да избавишъ отъ смъртъ синъ и баща. Накжде да вървимъ? Ние диримъ вратата, що води въ чертога на минотавра. Не е ли тя онази, предъ която ни намѣри ти примрѣли? Но тая врата бѣ затворена. Накжде да вървимъ? Ние не виждаме другъ пжтъ напредъ. Вси проходи водятъ назадъ.

Ариадна каза тогава:

— Кжсъ пжтъ сте избрали вие. Вси кжси пжтища се свършватъ — тъй мисля азъ — предъ заключени врати. Тая врата е отколе затворена и пролукитѣ ѝ сж запоени съ медъ. Не е насамъ вашиятъ пжтъ. Въ своя вървежъ вие ще трѣбва да начъртаете квадратъ, а въ него — кржгъ. Въ срѣдата на кржга е вратата, презъ която ще минете, е тая врата води надолу, къмъ чертога на минотавра.

— Това е друго, — рече Дедалъ. — Не се сѣщамъ. Мигаръ не азъ градихъ нѣкога тоя лабиринтъ? А ето,

че сега ми не иде на умъ пжтътъ, за който говоришъ. Защо това е тъй? Що се е промѣнило тукъ?

— Нищо не се е промѣнило, — отвърна княгинята. — Творецътъ е забравилъ своята творба. Азъ мога да ви заведа донѣкъде, защото знамъ пжтя въ лабиринта по-добре отъ оногова, който го е строилъ. Тръгнете следъ мене!

И тѣ вкупомъ тръгнаха.

* * *

Отъ внучката на Слънцето водени, Дедалъ и Икаръ минаха презъ подземни ходове, край чертози и водоеми, край линѣещи подземни градини и нивя, които не узрѣватъ никога. Въ тия мрачни подземия водата дрѣмѣше — като смолесто огледало, надъ което отъ мигъ на мигъ бликватъ пламъци. Въ тия води се гнѣха дълги черни змии, отдавна ослѣпѣли въ мрачинитѣ. Градинитѣ протѣгаха нагоре клонкитѣ на своитѣ немощни дървеса, сякашъ се сияятъ съ костеливи длани да докоснатъ каменния покривъ и да го пробиятъ. Цвѣтята, задушени и болни въ подземнитѣ лехи, бѣха скръбно оборили главици. Нивята пускаха слаби растъци. Бѣли класове се вдигаха нагоре, безъ да могатъ да се налѣятъ, а после мудро се навеждаха и цѣлуваха морно земята, що ги бѣ родила, безъ да ги закърми съ свѣтликъ.

Момата и мжетѣ вървѣха по проходищата, безъ да знаятъ, че боговетѣ сж превърнали лабиринта, следъ като минотаврътъ бѣ убитъ, въ храмъ за посвета. За убиването на чудовището Дедалъ не знаеше нищо, а и княгинята не смѣеше да му каже, тъй като бѣ дала дума на баща си да мълчи предъ всички. По думитѣ на Ариадна, тѣ трѣбваше да намѣрятъ Мнемозина, богинята на Свѣтовната Паметъ, въ чертозитѣ, дето се затваря крадратътъ. Натамъ и вървѣха тѣ, но по всички ходове и покои, отдето минаваха, лежеше скръбъ. Стжпкитѣ на момата почнаха да се бавятъ и колебаятъ.

Накрай тѣ стигнаха до мѣстото, закждето бѣха тръгнали.

Високи стълпове се нарежда въ видъ на дългъ правожгълникъ, подпиратъ жгловатъ сводъ — почернѣлъ, навжсенъ. На челния трижгълникъ отпредъ ли-

чеха думи, написани на непознатъ езикъ. Храмътъ бѣ празенъ и студень.

Кжде е богинята?

— Мнемозина е мъртва, — казваха чертозитѣ наоколо.

— Мнемозина е изчезнала, — въздишаха водоемитѣ.

— Мнемозина е нѣкжде горе, — сочеха високитѣ безлистни дървеса.

Момата и мжжетѣ се спрѣха. Огледаха се наоколо, но не видѣха никого. Нѣма богиня, нѣма жрици, нѣма дори изтуканъ. Праздно. Мъртво.

И тримата седнаха на стѣпалата — не защото бѣха уморени, а защото бѣха отчаяни.

* * *

Тежко минаваха часоветѣ.

— Напраздно минахме толкова пжтъ, — рече Ариадна. — Да бѣхме възлѣзли горе, по-добре щѣше да е. Тамъ свѣти слънце и зелени гори се извиватъ, като изумрудна корона.

— Горе пѣха птици, — каза Икаръ. — Струва ми се, че ги чувамъ отъ тука дори. Ние можехме да останемъ на хубавия брѣгъ, дето се спрѣ корабътъ. Отъ тамъ се вижда — отъ високото — цѣлиятъ океанъ, чакъ до Стълповетѣ на Слънцето.

— Не, — промълви бавно Дедалъ. — Ние сме пратени отъ Безсмъртнитѣ да отнесемъ Златното Предание въ друга земя, далече нѣкжде. Тамъ ще се роди новъ народъ. Не бива да ни мамятъ гори, птици и морета. Ние трѣбва да изходимъ мрака отъ край до край. Тѣй ни е казано.

Не бѣха съгласни Ариадна и Икаръ съ тия думи, защото и двамата бѣха млади, а мракътъ ги бѣ прилижилъ единъ до другъ. Тѣ искаха зелени гори и морски ширини. Птици искаха и птичи пѣсни. Искаха слънце.

Но старецътъ настоя и тѣ го послушаха. Тръгнаха да търсятъ Мнемозина отъ чертогъ въ чертогъ. Никжде я нѣмаше. Тѣ се изгубиха. И сама Ариадна не можеше да разбере, кжде сж.

— Ние сме въ пьленъ мракъ, — рече Икаръ. — Накжде отъ тукъ? По-голѣма тъмнина не съмъ виждалъ. Не можемъ излѣзе отъ тукъ. Тукъ ще трѣбва да умремъ.

А Дедалъ попипа стенитѣ съ дланъ, па каза:

— Не, Икаре. Ние вървимъ къмъ началото на

кръглия проходъ, който ще ни отведе при минотавра. Тукъ, нѣкъде наблизу, ще да е пещерата на музитѣ.

— Назадъ тогава! — викна Ариадна. — Въ опасно мѣсто сме изпаднали. Досамъ пещерата на музитѣ е вертепътъ на горгонитѣ. А отъ тѣхъ не спасява ничия ржка — ни божеска, ни човѣшка. Гибель е, старче, онова, що смѣташъ за спасение.

— Не, — каза Дедалъ. — Не. Нищо не е по-високо отъ волята на боговетѣ. И най-безжалостната богиня — онази, която чъртае човѣшката орисъ, — не отрежда човѣку нищо, каквото не е заслужилъ. Защо да се боимъ отъ призраци? Не е ли то безумие? Що могатъ ни стори горгонитѣ, като не сме направили никому зло? Ако ли сме направили, по-харно още сега да ни въздадатъ заслужената мзда, отколкото следъ смъртъта, въ нѣкакъвъ незнаенъ Тартаръ, да ни изтезаватъ. Не бойте се, чеда! Да вървимъ къмъ пещерата на момитѣ, които бдятъ надъ деветтѣ изкуства!

Като рече това старецътъ, който преди много години бѣ изваялъ отъ мраморъ образитѣ на боговетѣ, поведе той следъ себе си двамата млади. И тѣ тръгнаха следъ него, забравили страха, закриляни отъ крепката вѣра на това спокойно сърдце.

Както вървѣха, Икаръ улови за ржка Ариадна, па ѝ каза:

— Азъ чувамъ въ мрака тупкането на твоето сърдце, дъще Минова.

А тя му тихо отговори:

— То не тупка отъ страхъ. Добре ми е, като вървя въ тъмнината до тебе.

И тѣ тръгнаха подиръ Дедала съ по-бързи стѣпки, защото и двамата се бѣха уплашили отъ думитѣ си.

* * *

Като вървѣха мълчаливо, тримата стигнаха до широка пещера и влѣзоха. Но се спрѣха още на прага, защото видѣха чудно зрелище: безбройни свѣтли призраци вървѣха, въ три кръга наредени, водени отъ деветтѣ музи. Тия призраци имаха видъ на мъже и жени, но бѣха безплътни и прозрачни, като небесната джга. Всѣки призракъ бѣ заобиколенъ отъ широко яйцевидно сияние, а презъ него се излъчваха снопове отъ цвѣтна свѣтлина — блѣскава и кротка. Отъ главитѣ на призра-

цитъ се струеше нагоре тройно вѣтрило отъ лжи — жълти, небесно-сини и румени. Отъ всѣко сърдце се лѣеше нагоре и на страни бистро зелено сияние, въ което трептѣха едри бисерни пламъци. Отъ пояса надолу се разсипваха други потоци — лимонено-жълти, ярко-червени и теменужни.

Тия дивни сѣнки вървѣха плавно и мудро, безъ да се коснатъ дѣземи: тѣ плуваха по въздуха. Сиянията имъ озаряваха тъмнитѣ сводове на пещерата и се отразяваха плахо въ заспалитѣ водоеми. Вървѣха тѣ мълчаливо: не чуваше се звукъ ни отъ стѣпка, ни отъ говоръ, ни отъ размахъ. Предъ първия кржгъ вървѣха Клио, Терпсихора и Талия. Като видѣха смъртнитѣ, направиха имъ знакъ да почакаатъ. Втория кржгъ водѣха Ерато, Мелпомена и Урания. Тѣ погледнаха княгинята и двамата мжже, но имъ не казаха нищо. На чело на третия кржгъ вървѣха Калиопа, Евтерпа и Полимния. Тѣ съзрѣха издалекъ застаналитѣ и съ ржка имъ посочиха да последватъ шествието.

И ето — Дедалъ, Икаръ и Ариадна тръгнаха безмълвно следъ призрацитѣ. Тѣ вървѣха — еднички трима смъртни въ шествието на безсмъртнитѣ празнувачи.

А призрацитѣ мислѣха — и мисълъта имъ се издигаше въ стройна сграда, която преломяваше свѣтлика на цвѣтнитѣ имъ струежи въ размѣренъ танецъ на звуци, багри, трепетъ и сияйни образи. Високата сграда, чиито пирамиденъ връхъ се губѣше високо надземи, чакъ въ небето, пробила земя и въздухъ, се движеше ведно съ тѣхъ. Сякашъ тя не бѣ творба на душата имъ, а огромна дланъ, държаша въ сбрани прѣсти, насочени нагоре, златенъ лотусъ. Безбройнитѣ стени на тая прозирна сграда свѣткаха всѣки мигъ, като цвѣтни пламъци на скжпоцененъ камъкъ, а високитѣ ѝ стълпове и спънци пламтѣха съ бѣло сияние. И тамъ, дето се сбираха петтѣ прѣста на дланъта, обърната къмъ небето, свѣтѣше огромно кълбо — тайнствено слънце; на тамъ летѣха и се стичаха вси мисли на празднувачитѣ. А тѣ сами, тѣй сплѣтени подъ лжчезарния храмъ, изглеждаха като движещи се подножия на сградата, начаваша вдънземи и свършваща въ безкрая. Горе, дето се кржжеше голѣмото огнезарно свѣтило — вѣнчето на лотуса, — тамъ бѣ зеницата на Оногова, Който вижда всичко.

Смъртнитѣ можеха да прибавятъ съвсемъ малко къмъ лжчезарното великолепие на сградата. Свещениятъ имъ трепетъ се струеше нагоре въ чиста джга отъ сини и модри прѣливи, въ които бликаха бисерни пламъчета и свѣткатаху пурпурни звезди. Обичята на двамата млади простираше къмъ небето тържествуващи ржце — и румени пеперуди трепкаха край синитѣ стълпове, за да се стопятъ въ сиянието на огненото кълбо.

Но мощнитѣ талази увлѣкоха скоро душитъ имъ. И тримата се забравиха въ тържествения трепетъ на звуцитѣ и цвѣтоветѣ. Паднаха вси покривала. Плътята се стопи. Разбиха се тъмничнитѣ стени и огромниятъ лабиринтъ се видѣ на смъртнитѣ препълненъ съ свѣтлина. Чернитѣ зидове станаха прозрачни, веществото имъ се преобрази, чъртитѣ и плоскоститѣ се промѣниха. Лабиринтътъ се слѣ съ високия храмъ, що носѣха надъ себе си призрацитѣ.

Дедалъ рече тихо:

— Ние носимъ съ себе си цѣлата земя и въ лжчезарнитѣ простори вървимъ къмъ вѣчността.

* * *

Тогава се започна безмълвенъ разговоръ.

— Кжде отиваме? — питаше душата на Дедала.

— Въ селенията на небесна Тива, — отговаряше душата на шествието.

— Отде ще минемъ?

— Презъ вълнитѣ на свѣтлия океанъ.

— При кого отиваме въ небесна Тива?

— При богинята на Вселенската Паметъ, която смъртнитѣ наричатъ Мнемозина.

— Кои сж тия свѣтли сѣнки предъ насъ?

— Ние сме душитъ на вси посветени отъ Червената Земя. Отиваме да почетемъ празника на своята покровителка — Вселенската Паметъ, — чиито образи сме разкривали на людетѣ (които отдавна изчезнаха отъ земята) въ багри, изтукани, пѣсни, танци и таинства. Съпругата на върховния богъ ни призова, подъ закрилата на своитѣ деветъ дъщери, да отпразднуваме наченката на новъ народъ.

— Защо минахте презъ лабиринта на царъ Мина?

— За да се поклонимъ предъ изтукана на царя, който, заради своята справедливостъ, биде избранъ отъ

Плутона, богъ на подземния свѣтъ, ведно съ Еаха и Радаманта, да сѣди душитъ на покойницитѣ и да отрежда на едни — Елисейски Полета, а на други — Тартаръ. Тая мома, която върви съ насъ, Ариадна, ще трѣбва да пожъртува себе си, за да изкупи отъ грѣхъ душата на своята майка, Пасифая, която роди минотавра.

— Но защо допустнаха Безсмъртнитѣ да се роди това чудовище, лишено отъ духъ, слѣло ведно душа на животно съ душа на човѣкъ?

— Не хули Безсмъртнитѣ, ваятельо! Не порицавай минотавра! Той е образъ на Великата Тайна, вълпътена въ вселенната. Душата му не е душа на човѣкъ и на звѣръ, а — душа на четиритѣ велики стихии: Огънь, Въздухъ, Вода и Земя. Размисли и ще разберешъ! У него има по нѣщо отъ човѣка, телеца, прилепа и змията. Четворната му душа е Пазачъ на Прага. Минотаврътъ бди — да не влизатъ недостойни въ храма на Тайната. И вие ще минете край него. Казано е, че додето не влѣзете въ храма и не излѣзете отъ светилището му, не ще населите земята.

* * *

Тѣй вървѣха тѣ, отъ деветтѣ музи водени. Извървѣха четири голѣми извивки на пѣтя, като отминаха много затворени чертози, много пещери и градини, и много водоеми и зелени езера пѣдземи.

А когато завиха въ четвъртия кржгъ, предъ тѣхъ внезапно разтвори уста ужасна водна бездна. Тѣ бѣха стигнали до подземния океанъ, който трѣбваше да пресѣкатъ, за да наченатъ сетне пѣтя си нагоре. Въ мига, когато задъ тѣхъ се затвори и последната врата, водата се изправи, като стрѣменъ зидъ, отпреде имъ, сякашъ огромна планина бѣ легнала вдънъ океана, та бѣ по-дигнала съ плещи водитѣ.

Музитѣ и призрацитѣ навлѣзоха въ талазитѣ, безъ да се обръщатъ назадъ, но смъртнитѣ се уплашиха отъ кипящитѣ вълни и останаха на брѣга, като се спогледаха, засрамени и плахи. И, додето стоеха тѣй, шествието се съвсемъ отдѣли отъ тѣхъ, а вълната се изведнажъ сниши, като че ли се е разбила о скалистия брѣгъ. Следъ отминалитѣ се наниза голѣма корона отъ бисерни капки и полетѣ подиръ пѣстроцвѣтния храмъ, що носѣше шествието.

А смъртнитѣ стоеха на брѣга и никой не смѣеше да каже дума. Между тѣхъ и отминалитѣ се скжса и последната брѣнка.

И ето, че сиянието около тѣхъ помрѣкна. Здрачи се. Притѣмнѣ. Очитѣ на тримата се напраздно силѣха да провидятъ нѣщо въ мрачината. Изчезнало бѣ цвѣтното сияние на блѣскавия храмъ, а слабото блещукане на тритѣ души бѣ угаснало, потушено отъ пристѣпа на страха.

Най-сетне Дедалъ каза:

— Трѣбва или да останемъ на тоя скърбенъ брѣгъ, или — да вървимъ . . . Но — кжде? Кжде — въ тая мрачина?

* * *

Надъ тѣхъ се сгжствяваше страхътъ — тѣхниятъ страхъ се сгжствяваше — и се вкаменяваше въ широкъ черенъ сводъ, отъ който сълзѣха ледни капки. Никой не можеше да освободи тримата заблудени отъ тая страшна тъмнина, защото собственитѣ имъ ржце бѣха сградили черния сводъ. Сега вече тѣ не върваха дори и въ свѣтлото, що бѣ минало, защото бѣше далече.

— Какво бѣ това чудно преображение на душитѣ ни? — запита Дедалъ съ треперящи устни. — То трая толкова кжсо! . . .

— Азъ съмъ виновенъ за това, — прошѣнна Икаръ съ свѣнъ въ гласа. — Уплашихъ се, че не ще имамъ сила да вървя съ свѣтлитѣ признаци, защото — като видѣхъ, какъ Ариадна се преобразява, — въ душата ми кипна страсть. Не страсть нечиста, но страсть, отъ която се подкосяватъ нозетѣ . . . О, душо Икарова! О, злокобна предвестнице на чемерна орисъ! Колко е страшно тукъ, дето всѣки поривъ става мигомъ или звезда, или крило, или мечъ, — а всѣка помисълъ се превръща въ божески изтуканъ или въ чудовище! О, колко злокобни сили гъмжатъ наоколо и вършатъ нѣща, които ние не разбираме! Нещастенъ Икаре! Злочести спжтници Икарови! . . .

— Защо кълнешъ себе си? Защо хулишъ богове и божествени сили? — изплака Ариадна. — Не е ли моя вината, че ви поведохъ? Мигаръ не бѣ лудостъ — да трѣгне съ васъ човѣкъ, комуто орисъта е напълнила най-горчивата чаша? Мислѣхъ, че трѣбва да изплатя

грѣха на Пасифая, защото е моя майка; и радвахъ се. Но после ми се каза, че не за чужди, а за свой грѣхъ ще трѣбва да тегля, — за грѣхъ, който съмъ извършила въ минали вѣкове. Не семеенъ позоръ трѣбва да измивамъ, а свой позоръ, мои спжтници. Да знаехъ, че баща ми ще бжде взетъ отъ Плутона за пѣкленъ сждникъ, строго бихъ мѣрила всѣка своя помисль и дума, защото знамъ, че по-справедливъ отъ него нѣма, а за грѣшника е страшна правдата. О, клета дѣще Минова! Защо те дари майка ти съ толкова слаби ржце, че не могатъ дори и добро да направятъ както трѣбва?

Тѣй се оплакваха тѣ въ ^{*}мрачното мѣсто, ^{*}дето ги бѣха затворили тѣхнитѣ помисли. И страхътъ имъ възрастна, захлипа, запроклина, а сетне възбуя въ заплашващи викове. Душитѣ на изгубенитѣ, обезумѣли отъ страхъ, зароптаха противъ орисия и богове. Тѣхниятъ ропотъ бѣ толкова силенъ, че проби стенигѣ на лабиринта и стигна чакъ до ушитѣ на божественитѣ отъмстителки — горгонитѣ.

Призовани отъ ужаса и проклятията на смъртнитѣ, навжсенитѣ богини дойдоха. Ведно съ тѣхъ вървѣха вси изтезателки на пѣкленото царство: Мжката, Прокобата, Невѣрата, Немошъта, Клетвата, Лудостъта и Бедата.

Начело на тази мрачна дружина вървѣше Медуза, първата горгона, дѣщеря Форкисова и Кетина, въ която нѣкога се бѣ влюбилъ самъ Посейдонъ, защото бѣше много хубава. Богътъ, обезумѣлъ отъ любовь, я бѣ нападналъ въ храма на Палада-Атина, дето бѣ жрица, за да преспи съ нея сънь на милувки и страсть. Тогава богинята на мждростъта прокле жрицата, която бѣ осквернила храма ѝ, — да носи змии, вмѣсто коси, а понеже бѣ омагьосала съ сластенъ погледъ бога, за-веща ѝ даръ — да вкаменява всѣкиго, щомъ го погледне.

И тѣй, Медуза, Евриала и Стено, заедно съ своитѣ безсърдечни робини, дойдоха и заобиколиха тримата злочестници. На Дедала тѣ извадиха очитѣ и му вржчиха кошница съ змии, отъ които му поржчаха да изплете за Атина-Палада егида, та съ нея да купи отъ богинята достжпъ до небесния свѣтъ. На Икара заповѣдаха да имъ донесе златното яйце на Хелиоса, което се пази въ чертозитѣ на Слънцето. А на Ариадна на-дѣнаха вериги и я отведоха съ себе си.

Когато Икаръ се обърна, за да види, кжде от-
веждатъ момата, която бѣ скъпа на сърдцето му, мрач-
ната дружина бѣ изчезнала.

Въ злокобната тъмнина се чуваха само писъцитѣ на
Ариадна. Сърдцето на момъка се сви отъ болка. Дали
ще види още веднѣжъ княгинята?

* * *

Оня, който нѣкога бѣ изваялъ пръвѣ отъ мраморъ
образитѣ на боговетѣ, бѣ осъденъ да плете отъ живи
змии егида. Ваятельтъ не умѣеше да укротява змии. Ко-
гато прѣстигѣ му хванаха първитѣ три пепелянки, за
да наченатъ плетеницата, слѣпецътъ се досѣти, че е
трѣбвало първомъ да имъ стисне главитѣ, за да го не
ухапятъ. Но и по-рано да му бѣше дошло на умъ, безъ
полза би било, тъй като горгонитѣ му бѣха отнели зре-
нието.

И ето, следъ страшни опити да сплете егидата, ста-
рецътъ падна възнакъ отъ немощъ и болки. По снагата
му цѣвнаха рани отъ змийскитѣ зъби, а кръвта му се
смѣси съ водата, що плискаха вълнитѣ по брѣга.

Не срещна щастие и сина му Икара.

Той сбра пера отъ морски птици по брѣга (Дедалъ
го бѣ научилъ), свърза ги съ нишки отъ сухи водорасли
и си направи крила. Но когато се опита да полети, кри-
лата не издържаха: перата се разнизаха и той отпуста
немощно ржце. Тогава баща му го напъти — да види,
кжде се прибиратъ подземнитѣ пчели на богиня Афро-
дита. Ето, че сама богинята се съжали надъ момъка и
го насочи, като му прати две закъснѣли пчели. По тѣхъ
Икаръ намѣри далекъ отъ брѣга скривалищата на пче-
литѣ — въ голѣми пещерни дупки, край полусринатитѣ
стени на една кула. Той взе две медени пити и ги от-
несе на баща си. Дедалъ изцеди меда, а восъка даде
Икару, па му поръча да го измѣси съ дланъ, докле на-
чене да лепне, и да залепи съ него свързанитѣ пера.

Икаръ направи това. Крилата бѣха готови.

Той полетѣ.

Едва се вдигналъ отземи, Дедалъ му викна да не
лети близо до водата, за да се не измокрятъ перата, но
и да се не вдига яко на високо, за да се не стопи восъкътъ.
Той бѣ слѣпъ, та не видѣ, че синъ му е вече

отлетѣлъ, а и вълнитѣ край брѣга ревѣха толкова силно, че ни той чу летежа на крилата, ни Икаръ — думитѣ му.

Все тъй увѣренъ, че синъ му го слуша, той го посъветва да почака нѣкжде до заникъ, па сетне да полети къмъ чертозитѣ на Слънцето, когато Хелиосъ си приборе лжчистата мръжа.

— Издебни Слънцето, — викаше Дедалъ, — преди да се е пробудило въ своитѣ чертози, и грабни златното яйце, па бързай насамъ!

Но момъкътъ не чу и това, при все че гласътъ на баща му цепѣше простора.

Когато Икаръ полетѣ нагоре, сама Афродита разгони мрачинитѣ, та му посочи съ алмазна джга пжтя къмъ Слънцето. Икаръ полетѣ нагоре, по блѣскавата джга, като извиваше между златни градини, смарагдови поляни и сапфирни езера, по които позна, че навлиза вече въ небеснитѣ дворци.

* * *

— Лети, Икаре! Лети и се не бой! — викаше нѣчий гласъ подиръ него.

Момъкътъ се насърдчи, защото си помисли, че тоя гласъ е бащиниятъ му. А гласътъ бѣ измаменъ гласъ.

И ето, срещу Икара полетѣха огнеокитѣ дъщери на Слънцето, взели образъ на птици, за да запазятъ имота на баща си отъ неочаквания грабителъ. Но Икаръ ги срещна смѣло съ погледъ и тѣ се стжписаха предъ тая дързостъ на смъртния. И небесната Пленителка вмигъ озари съ чаръ лицето на момъка, та слънчевитѣ птици приеха отново първия си образъ и той видѣ предъ себе си моми, които го любятъ.

— Върви следъ тѣхъ, Икаре! — казваше измамниятъ гласъ. — Тѣ ще ти подарятъ онова, що търсишъ.

Отново се излъга Икаръ и тръгна подиръ хубавитѣ. Тѣ го въведоха въ чертозитѣ на Слънцето и той подири съ очи онова, за което бѣ дошълъ. А дъщеритѣ на огнения богъ бѣха толкова силно пленени отъ момъка, че се нахвърляха върху него да го цѣлуватъ, и той се намѣри въ пламеннитѣ имъ прегръдки. Забрави момъкътъ, че дотукъ е летѣлъ съ немощни крила, слепени съ воскъ. Едва когато перата пламнаха и той полетѣ стремглаво надолу, Икаръ се опомни. Но закрилницата на влюбенитѣ, обаятелната Афродита, му и

сега помогна: тя прати своитѣ веслари да го подемаат надъ вълнитѣ и да го изкаратъ на брѣга, дето баща му отдавна стенѣше отъ болки и чакаше смъртъта.

Тамъ тѣ се сбраха пакъ.

И съ ридания разказаха единъ другиму своитѣ несполуки. Но въ тѣхната скръбъ, колкото и да бѣ дълбока, имаше примирение. Въ душитѣ имъ легна тжжниятъ покой на страдалеца, който най-сетне се осланя на орисъта си, безъ да проклина.

* * *

Кротка сутринъ сепна отъ сънь измжченитѣ заточеници. Тѣ не възроптаха, като се пробудиха и заживѣха отново съ болкитѣ си. Въ душитѣ имъ пѣше надежда.

Тѣхното смирение се разлѣ наоколо и мрачинитѣ се разпрѣснаха, разсѣчени отъ мека свѣтлина. Океанътъ се бѣ смирилъ и трѣбваше само лодка, за да бжде преплуванъ.

— Да бѣхме извършили поржчаното, — каза Дедалъ, — горгонитѣ биха ни пратили лодката на Ангерона, която пазятъ. Но ние и двама не успѣхме.

— Нищо, — каза Икаръ. — Съмна се най-сетне. Съ утрото иде и надеждата.

Лицата на стареца и момъка просияха, когато до ушитѣ имъ стигна гордъ плѣсъкъ на весла, що удрятъ водата и съ дълбокъ замахъ гребатъ. Икаръ видѣ далекъ, срѣдъ океанската ширь, сребърния носъ на лодка, окована съ златни плочки.

— Не е ли това тамъ лодката на Ангерона? — пита той баща си.

— Не виждамъ сине, но тя ще да е. Да се помолимъ, та дано бжде заповѣдано на гребцитѣ да извиятъ къмъ насъ.

Тѣ паднаха на колѣне и замолиха небесния Покровителъ да имъ помогне.

Чу ги Уранъ и прати при тѣхъ тритѣ грации. Носени отъ крилата на бързолетенъ вихъръ, божественитѣ хубавици се явиха, преди да замратъ сетнитѣ молитвени думи. Ведно съ тѣхъ, вѣтърътъ донесе и вси миризми на небесното царство, та брѣгътъ заприлича на цвѣтна ливада, покрита съ благоуханни кринове.

Аглайя се докосна до очитѣ на Дедала и той про-

гледа наново. Талия му даде шъпа прахъ, а Ефросина го научи да си натрие ржцетъ съ праха, преди да хване змиитъ. Старецътъ си натри киткитъ и улови три змии. Щомъ помирисаха праха, тѣ паднаха, като мъртви. Дедалъ ги хвана и започна съ тѣхъ плетеницата. Тѣй направи и съ другитѣ. Когато всички плетки бѣха готови, той ги склучи една съ друга, като разтвори устата на нѣкои змии, пхна въ тѣхъ опашкитѣ на други и ги затвори пакъ.

Следъ това, грациитѣ повикаха Икара. Нему Аглайя даде огнекрилъ конь, който сама Афродита бѣ измолила отъ Посейдона. Талия му вржчи бичъ, а Ефросина го научи, какъ да обуздае жребеца.

Момъкътъ отлетѣ въ дворцитѣ на Хелиоса и тамъ го посрещнаха отново дъщеритѣ на Слънцето. Но той не слѣзе отъ коня, макаръ че момитѣ го викаха съ ласкави и съблазнителни думи. Препустна право къмъ чертозитѣ. Коньтъ измина много стълби и широки проходи, постлани съ сребърни плочи, профуча презъ свѣтли прустове и високи колони и накрай стигна до предверието на голѣмия тремъ, дето се пазѣше златното яйце.

Но тамъ Икаръ спрѣ коня: три китовраса пазѣха вратитѣ. Момъкътъ слѣзе отъ коня. Като знаеше, колко сж любопитни тия чудовища, той почна да имъ разказва за чудесата на монотавра. Китовраситѣ слушаха, записани отъ хубавия разказъ, и ту поклащаха глави, ту изцѣкваша отъ почуда. Въ това време Посейдоновиятъ конь влѣзе въ трема, грабна съ зжби яйцето и веднага се яви отново предъ вратитѣ. Това стана толкова бързо, че китовраситѣ дори не забелязаха, кога е влѣзълъ и излѣзълъ коньтъ. Икаръ се метна на седлото, стисна златната юзда и полетѣ назадъ.

И чакъ тамъ, дето се свършватъ небеснитѣ селения и се начева земниятъ въздухъ, Икаръ видѣ, че го настигатъ китовраситѣ и слънчевитѣ птици. Тѣ бѣха страшно разгнѣвени. Въздухътъ се изпълни съ мълнии, а земя и океанъ се разтрепериха. Но въ тоя мигъ Посейдонъ вдигна съ единъ ударъ на своя тризбецъ вълнитѣ толкова високо, че китовраситѣ и слънчевитѣ птици трѣбваше да се върнатъ назадъ, за да избѣгнатъ гибелната му ржка.

Тѣй стигна Икаръ нáземи — и тъкмо въ мига, ко-

гато лодката на Ангерона се приближаваше до брѣга, огнениятъ конь изпуста предъ божественитѣ моми златното яйце.

Тогава се явиха горгонитѣ, взеха егидата и яйцето, па посочиха съ ржка сребърната лодка, която щѣше да отнесе двамината въ двореца на Мнемозина.

Лицата на небеснитѣ отмъстителки бѣха кротки. Погледитѣ имъ шѣпнѣха благодарностъ.

* * *

Когато тайнственитѣ веслари на Ангерона отвързаха лодката, за да потеглятъ, Дедалъ каза Икару съ прѣстъ на уста:

— Мълчание, сине мой! Ангерона обича мълчанието. Излизаме отъ мѣстата, дето можеше да се говори. Въ двореца на Ангерона приказва само оня, комуто е мила гибельта. А ние ще трѣбва да минемъ презъ тоя дворець. Може би тамъ ще намѣримъ Ариадна.

Лодката мина океана тѣй бързо, както минава щастие. На брѣга се възправиха отведнѣжъ изново мрачинитѣ — като непристъпни кули, сградени отъ ржце на исполинъ. Мжже, облѣчени въ желѣзо, съ малки свѣтилници въ ржце, заобиколиха стареца и момъка. Тѣ ги гледаха съ любопитство — както се гледатъ люде, дошли много отдалекъ. Зелената свѣтлина се люлъбеше въ ржцетѣ на тия воини, въоржжани съ копия. Но тѣхното оржжие не издаваше никакъвъ звънъ, както не издаваха звукъ и стѣпкитѣ имъ. Тѣ поведоха двамината къмъ стениѣ на крепостъта, затваряща — като стисната пестница — голѣмия дворець на мълчанието, дето стихва всѣки звукъ и нѣмѣе всѣка устна. Тамъ никой никому не говори дори съ ржкодвижения. Въ тоя дворець всичко е неподвижно, безмълвно и спокойно. Тамъ людетѣ вървятъ бавно, сякашъ се боятъ да не би да разклатятъ въздуха. Тѣ се сношаватъ само съ душиѣ си; не се и поглеждатъ, защото очитѣ имъ сж обърнати навътре. Дворецътъ на Ангерона е замъкъ на съзерцанието.

Воинитѣ преведоха Дедала и сина му презъ дълги нѣми проходища, дето стоеха изправени мждрецитѣ на минали вселенни. Стоеха тѣ мълчаливи — сякашъ слѣпи и глухи, вгледани, като изтукани, нѣкъде далекъ, предъ

себе си. На лицата имъ лежеше замръзнала последната върховна замисълъ, що бѣ постигнало тѣхното съзерцание. И тя бѣ толкова ясно отпечатана, че ничия дума не би я изразила по-добре. Въ диплитѣ на дрехитѣ имъ се бѣ вкаменило сетното чувство, що е вълнувало душата на прежната вселенна, преди да загасне свѣтътъ и неговиятъ образъ. И то бѣ издълбано толкова живо, че тия дипли разказваха на погледа за повече скръбъ и щастие, отколкото би изразила най-ясната поема.

Сетне пришелцитѣ минаха презъ ледни чертози, въ които стоеха запазени първитѣ творчески прообрази. Като устия, въ които се е излѣло създателското движение на Словото, Баграта, Звука и Замаха, стоеха тѣ — все още отворени — и доста бѣ да се погледнатъ, за да види човѣкъ, какъ мисълъта става дума, стихъ, картина, пѣсень и танецъ. И тия устия стоеха отворени тѣй, че движението на първия творчески трепетъ се предаваше надолу — отъ свѣтъ на свѣтъ, — възплътяваше се въ все по-ясни образи, докле най-долу — нѣземи — стане тварь, човѣкъ или полубогъ.

Задъ тия чертози се простираха високи кули отъ черенъ гранитъ, а отвждъ тѣхъ се начеваха дълги ледни пустини. Надъ бѣлитѣ полета, сковани отъ мразъ и мрътвило, се гонѣха облаци, навити, като безкрайни свитъци, чиито дипли не мѣни ничия ржка и чието писмо четатъ погледитѣ на малцина. Върху тия нетлѣнни свитъци бѣ написано всичко, що се е случило нѣкога въ вселенната.

Тъкмо тамъ, срѣдъ леднитѣ поля, Дедалъ и синъ му трѣбваше да чакатъ Ангерона, която ще имъ доведе Ариадна. Поне тѣй мислѣше старецътъ.

* * *

Огроменъ месецъ изгрѣ надъ бѣлитѣ поля — сребренъ и леденъ. Следъ него се показаха звезди — като плахи любопитни очи, надничачи къмъ земята. Дедалъ и Икаръ чакаха още. Една по една, показаха се толкова много звезди, колкото тѣ не бѣха виждали никога, дори и презъ най-ясната зимна нощъ. Воинитѣ си отидоха. Тѣ вървѣха мудро — единъ по единъ, сякашъ дебнатъ нѣкога. Старецътъ и момъкътъ останаха най-послед сами всрѣдъ ширнитѣ замръзнали полета — сами замръзнали, мълчащи и неподвижни.

Тѣ чакатъ. Но тѣхъ що ли очаква?

И внезапно предъ тѣхъ се явиха — сякашъ избили

изземи — тритѣ служителки на Ангерона, които нѣкои зоватъ еринии, други — евмениди, трети — дири, а четвърти — фурии. Тѣ бѣха три сестри: Мегера, Тизифона и Алекто.

Дедалъ погледна Икара. И двамата очудено извърнаха очи къмъ зловещитѣ сестри, отъ които никой не чака добро. Но Дедалъ се сѣти, че тукъ, въ крепостта на мълчанието, никой не може никому да стори зло. И очитѣ му загледаха увѣрено.

Тритѣ моми впиха погледи първомъ въ момъка, а после въ стареца, безъ да имъ продуматъ. Мигътъ на изпитанието бѣ дошълъ.

Погледитѣ на евменидитѣ мълвѣха едно и сжщо: — Тази, която чакате, ви сжщо очаква. Тя даде онова, що длъжеше, и ние ѝ въздадохме заслуженото. Съ нея се разплатихме. Сега е редъ — съ васъ да се разплатимъ.

Дедалъ и Икаръ имъ отвърнаха съ погледи, които мълвѣха :

— Готови сме. Ржката на Ангерона е ледна, но кротка. Ако не сме изплатили всичко, вземете това, що е останало !

Тѣй се поздравиха тѣ мълчаливо — фуриитѣ и двамата мжже. Месецътъ се скри. Сякашъ времето престана да тече. Фуриитѣ стоеха и гледаха смъртнитѣ въ очитѣ. Но погледитѣ имъ не казваха нищо.

Най-сетне въ очитѣ на тритѣ моми зашепна въпросъ. Тѣ питаха Дедала, що е най-лесно, а Икара — що е най-мжчно.

Погледитѣ на синъ и баща се слѣха тоя пжтъ въ единъ и сжщи погледъ, който казваше:

— Мълчанието.

Когато очитѣ отговориха, душитѣ предусѣтиха, че приближава краятъ. И наистина, щомъ Дедалъ и Икаръ се извърнаха, тѣ видѣха Ангерона, която отиваше мудро къмъ тѣхъ, водеща за ржка Ариадна.

* * *

Това като видѣ, синътъ на Дедала отвори уста, за да изкаже своята радостъ. И той би наистина проговорилъ, забравилъ вече обета за мълчание, да не бѣ го спрѣлъ погледътъ на баща му, който го предпазваше.

Но душата на момъка се вече вълнуваше.

Тя казваше на Ариадна:

— О, княгиньо, ние те чакахме толкова дълго! Що се случи съ тебе отъ мига, когато ни раздѣлиха горгонитѣ? Какви страшни скърби сж врѣзали чърти по твоето чисто чело? Какви зловещи неволи сж вдѣлбали толкова навжтре очитѣ ти? Ние сжщо страдахме. Но, ако бѣше съ насъ, негли мжката би била по-лека. Нима трѣбваше ти, която свърза своята орисия съ насъ, нещастници, да претеглишъ беди — само затова, че нищо те не спрѣ да ни отървешъ отъ гибель?

А душата на княгинята отговаряше:

— Не сте повинни вие за горчевината на орисята ми. Самитѣ богове ме тласнаха къмъ васъ, понеже имаше да страдамъ. И азъ приехъ това, защото би било жестоко да не помогнешъ, когато можешъ. Благодаря на Безсмъртнитѣ, че ми дадоха ѳвреме горчивата чаша, а вамъ — че не сте ме забравили въ часоветѣ на своето страдание. О, небеса! Колко пжти надъ мене тежеше страшната ржка, чиито замахъ често усѣщаме край себе си, безъ да предвидимъ, че самиятъ мжчитель ни предпазва! О, правда на Безсмъртнитѣ! Дано сега бжде укротена злочестата сждба на Пасифая, която отхвърли моя баща, за да потърси милувкитѣ на горския богъ! Жестока неправда е да отвърнешъ съ студенина лице отъ оногова, който те обича и комуто си се вrekла да не измѣняшъ. Но сама знамъ, че нѣкога — въ миналъ вѣкъ — съмъ претърпѣла това страшно наказание — да ме прегръща мжжъ, когото не съмъ любила. Какви незнайни, но дълбоки кладенци клокочатъ край насъ! Гледашъ — и нищо не виждашъ, а страшното вече е станало.

Икаръ следѣше съ унесъ потока отъ мисли, що шуртѣше изъ душата на момата. Гласътъ на душата бѣ по-звученъ отъ гласа на гърлото. А княгинята продължаваше:

— Най-слабата помисълъ поражда бури въ невидимия свѣтъ — и тѣ падатъ, като свѣткавични беди, въ свѣта на видимото. Тѣй се ражда нашата орисъ: разбрахъ това. Най-кжсата пожелба дава гласъкъ на невидими творци около насъ — и тѣ издигатъ сграда, въ която сме принудени да живѣемъ, доклате се изчерпи силата, що я е сградила. Ние се оплакваме. Но нима не ние сами хранимъ тия творци? Ето: само съ помисълъ,

пожелба и поривъ единъ си сгражда тъмница, другъ — храмъ, трети — пъкълъ, четвърти — приказна градина, а пети — алмазна кула. О, богове! Добре, че вие сте справедливи. Отъ мене поискахте малко, а на майка ми простихте всичко. За кжсо време видѣхъ много, а още повече разбрахъ, безъ да го видя. Отъ мене Безсмъртнитѣ взеха обетъ — да се не връщамъ въ дворцитѣ на Критъ и да бжда вѣрна на мъжа, комуто ще стана съпруга. Но колко страшно е да обещаващъ бждни нѣща! Кой знае, дали моето сърдце ще устои предъ чароветѣ на това, що иде! Кой знае, дали обетътъ не е камъкъ, отреденъ да покрие плътъта на обещалия!

* * *

Тия мисли, безмълвно и горчиво изречени, се внизаха въ сърдцето на Икара, като люти стрели. Той не можа да се сдържи и тихо зариде. Но Дедалъ го хвана съ мощна дѣсница и му даде знакъ да сдържи скръбъта си, а княгинята се наведе кротко къмъ него и обърса сълзитѣ му.

И рече тогава душата на Дедала:

— Беда и Незнание се зове животътъ навсѣкиго. Недей скърби, Икаре! Душата на Ариадна се плаши, че може да срещне чарове, на които не ще устои, та боговетѣ ще я накажатъ. Но тя е много видѣла и не ще избере опасна пжтека: не бой се! Утеши се съ сладостъта на тоя мигъ и недей пи отъ сега горчилката, що не е дошла и негли никога не ще дойде! Не давай на душата си да оплаква беди и да риде за страдания, които сж далекъ! Бжди веселъ, защото не знаемъ, колко ще трае нашата кжса радость.

Най-сетне Икаръ се успокои, замисли се и душата му се вдълби въ себе си. И подиръ дълго мълчание душата му заговори отново:

— Права е думата на баща ми: Беда и Незнание се нарича нашиягъ животъ. Преди мигъ бѣхъ честитъ, а сега пърха нѣщо тревожно у мене и се сили да изхвъркне... Преди мигъ сякашъ виждахъ бждното и му се уповавахъ, а сетне падна мракъ предъ очитѣ ми — и отведнѣжъ ми се стори, че ме чакатъ редица беди. Но и азъ разбирамъ, че това, що става отвнѣнъ, изхожда отъ самитѣ насъ. Нѣма орисъ внѣнъ отъ насъ. Нѣма орисъ внѣнъ отъ насъ: разбрахъ това. Знамъ, че ме чака

голѣма беда, — може би още на прага на тоя дворецъ. Но сега се не боя. Следъ страданието душата нирвана дълбоко въ себе — и оттамъ излиза утешена. Що чакаме още? Да вървимъ!

* * *

Когато воинитѣ на Ангерона изведоха тримата изъ двореца, предъ тѣхъ се разтвори отново бездна. Но изъ нея се повдигна къмъ тѣхъ огромно златно кълбо — като цвѣтъ на лотусъ, поддържанъ отъ сбранитѣ прѣсти на голѣма дланъ, — като сводъ на исполински храмъ, чиито стълпове почиватъ на живи подножия.

Отъ бездната се показва шествието на сѣнкитѣ.

Тогава Дедалъ каза съ облекчено сърдце:

— Ето ония, които ни бѣха оставили, защото се уплашихме да ги последваме.

А Икаръ запита:

— Че нима тѣ не сж още отишли въ двореца на Мнемозина? Малко ли време се мина, откакъ се разлжихме съ тѣхъ?

— Не, Икаре, — отвърна му бащата. — Тая бездна, предъ която стоимъ, се нарича Вѣчностъ. Тукъ можешъ видѣ всички богове, освенъ Хроноса.

А шествието изплува нагоре, като носѣше своя лжчезаренъ храмъ. Деветтѣ музи се усмигнаха на тримата смъртни, които тръгнаха следъ шествието.

Онова, що бѣ минало, се стори на тримата сънь.

* * *

Показаха се най-после дворцитѣ на небесна Тива. Небесниятъ градъ бѣ заобиколенъ съ стена отъ свѣтълъ синъ мраморъ. На тая стена бѣ написано съ йероглифи всичко, що е станало на свѣта, и всичко, което ще стане. Ала никой смъртенъ не можеше да прочете чудноватитѣ знакове.

Когато шествието мина презъ вратата на града, предъ него се простна дългъ бѣлъ пжтъ, водещъ край високи блѣскави сгради къмъ храма на Мнемозина. Тоя храмъ бѣ сграденъ наврѣхъ висока планина, всрѣдъ града. Многобройни стѣпала водѣха къмъ него. А градътъ стѣгаше планината отворедъ, като широкъ прѣстенъ.

Призрацитѣ стигнаха до първата площъ, предъ

стжпалата. Тогава смъртнитѣ чуха странна музика: душиѣ на сѣнкитѣ запѣха химни, каквито никога не е чуло човѣшко ухо. А храмѣтъ, що носѣха тѣ, се слѣ съ храма на Мнемозина. Тѣ минаха по стжпалата и се спрѣха предѣ вѣншната колонада.

Тогава се започна праздненството, пълно съ тайни. Нищо отѣ онова, що стана тамѣ, не може да се изрази на човѣшки езикѣ.

* * *

На третия денѣ Дедалѣ, Икарѣ и Ариадна минаха презѣ вратата на храма, опознаха тайнитѣ кумири и знацитѣ имѣ, а после излѣзоха презѣ дверитѣ на вжтрешното светилище. И тримата бѣха много уморени. Всичко имѣ се струваше призрачно. Сънища плуваха предѣ тѣхѣ. Чудновати гласове ги зовѣха.

На площадката тѣ се спрѣха, безсилни да вървятѣ по-натамѣ. Очитѣ имѣ се склопиха и нѣчия ржка ги вдигна и понесе. Когато се пробудиха, тѣ видѣха предѣ себе си мрачна врата, като онази, що водѣше въ чертога на минотавра.

Дълго бѣ траялѣ сънѣтъ. Дали не траеше още?

Душитѣ и на тримата бѣха ведри, примирени и спокойни. Тѣ минаха презѣ вратитѣ, безѣ да помрачатѣ съ уплаха душиѣ си, защото ги хранѣше сѣтлияѣтъ споменѣ за това, що бѣха видѣли, чули и преживѣли. Небеснитѣ образи пазѣха, като кротки ржце, душиѣ имѣ отѣ докосването на всичко земно.

И дори въ страшния мигѣ, когато имѣ се стори, че стоятѣ предѣ разтворената уста на минотавра, тѣ не трепнаха отѣ страхѣ. И чакѣ когато се вгледаха втречено въ чудовището, тѣ разбраха, че предѣ тѣхѣ стои неживотно, а желѣзенѣ изтуканѣ.

* * *

Тѣ населиха новия свѣтъ. Тѣ родиха народа на свѣтлината. Но тѣ не станаха щастливи, защото щастieto ги напустна още въ мига, когато—примирени съ потайнитѣ сили, които гѣмжатѣ въ душата и около нея, — отидоха въ новата земя, за да населяѣтъ вселенната.

Ала тоя мигѣ бѣ по-скжпѣ отѣ щастieto, защото въ него душиѣ имѣ гледаха и на щастие и на беда еднакво равнодушно.

И стариятъ Дедалъ живѣеше край тѣхъ. Той ваеше безмълвно изображения на смъртни и богове. Като гледаше новитѣ люде, какъ растатъ и крепнатъ — потомци на Икара и Ариадна, — той казваше съ тжжна усмивка:

— Тукъ, долу, живѣе измамата. Ако има кжсь истина, отредена за човѣка, тя свѣтва за душата само въ оня мигъ, когато езикътъ на мълнията съединява Небе и Земя.

МАЙЯ

Единъ день, когато великиятъ Готама (Татагата въ образъ на човѣкъ), възплътенъ, за да спаси свѣта отъ заблуда, седѣше подъ дървото Боди и размисляше за пжтищата на Карма, за четиритѣ велики истини и за осморния спасителенъ пжтъ, до слуха му долетѣха сладки звуци на вйна.

Сякашъ въ затихналата вечеръ лекъ вѣтрецъ изви-ваше прѣсти по невидими струни и разсипваше звън-тежи — като бисерни зърна, що падатъ по златенъ щитъ. Пѣсенъта трептѣше въ толкова сладки преливи, че сла-вейтѣ наоколо млъкнаха и се вслушаха, поточето спрѣ своя кимваленъ плѣсъкъ, а шъпотътъ на листата стихна.

И небе и земя се заслушаха въ пѣсенъта на невидимитѣ прѣсти.

Самъ Готама прекжсна своето съзерцание и се озърна: толкова дивна бѣше мелодията. Той бѣ миналъ всички изпитни: душата му бѣше сигурна и пълна съ упование.

— Навѣрно, — каза си той, — моитѣ предходници по пжтя къмъ Нирвана ми пращатъ тая пѣсенъ, за да ме подкрепятъ при сетнитѣ крачки по върлата пжтека.

И великиятъ Татагата отъ рода на Сакитѣ се заслуша въ мълвежа на пѣсенъта — дано чуе въ нея съветъ.

* * *

Изъ небесната мелодия се разнесе гласъ.

А ето що говорѣше той:

— Учителю на Дарма и проповѣдниче на Нирвана! Царь Судодана, твоятъ баща, чака на седемдесетъ години смъртъта си. Отъ жаль по тебе коситѣ му станаха като бѣло повѣсмо. Очитѣ си изплака по те бетой. Сълзи му не останаха — отъ плачъ по оногова, който тръгна да си спасява душата въ самотни отшелия. Съ треперливи нозе излиза той всѣка сутринъ да чака сина си, който напустна и престолонаследие и народъ, за да дири утеха за своята душа. Старецътъ е на края на своя животъ — и огнената влада скоро ще приеме коститѣ му. Защото — наистина — отъ тѣлото му, силно и яко нѣкога,

сж останали само кости. Какво ще прави скръбниятъ народъ безъ царь и водачъ? Сепни се, княже Сидарта, върни се ъвреме въ Капилавасту, защото душата на стохилияденъ народъ струва предъ Брама повече отъ твоята мъничка душа! Кой те накара да избѣгашъ отъ дългъ и почитъ къмъ народъ и баща?

Като чу тия думи, Готама Буда рече въ сърдцето си:

— Може да е правъ тоя гласъ, който повелява кой знае откъде. Но той мълви нѣща чудновати. Кой бѣше царь Судодана? Не ми се струва да познавамъ тоя човѣкъ. И за какво престолонаследие говори гласътъ? Не знамъ такова нѣщо . . . Какво може да свързва Готама съ земнитѣ царе? Чудя се, наистина, що иска да каже пѣсенята . . .

Мжчително се видѣ на мждрия да се връща къмъ земя и земни спомени, но той направи това усилие и влѣзе отново въ веригитѣ на плътъ и на помисълъ за лично. Предъ погледа му се изнизаха вси дни на живота му въ обратенъ редъ, както домакинъ гледа гости, които си отиватъ. А като стигна до деня на своето раждане, той си припомни всички минали въплъщения на земята.

И тогава си каза:

— Има нѣщо право въ думитѣ на небесната пѣсенъ, що чухъ. Премного съмъ се откъсналъ отъ минало и сегашно, та съмъ изумилъ. Да, наистина . . . едно време азъ ще да съмъ билъ князь и наследникъ . . . ще да съмъ билъ синъ на царь Судодана . . . Тоя човѣкъ може да е още живъ, но князь Сидарта умрѣ. Тукъ ме не лъже паметята. Погина младиятъ наследникъ на престола въ Капилавасту: азъ видѣхъ съ очитѣ си, какъ той издѣхваше, още преди да стигне до дървото Боди. Не, тая пѣсенъ не говори за мене: другоги лучи тя.

* * *

Гласътъ на пѣсенята бѣ стихналъ, но — когато отшелникътъ каза това — мелодията отново повдигна звукъ и ясно заговори:

— Вестителю на осморния пжтъ и победителю на страданието! За тебе — не за друго — мълви Незнайниятъ, и тебе — не друго — зове въ обратенъ пжтъ. Въ Капилавасту ти остави жена си Ясодара и сина си Рахула — да въздишатъ по съпругъ и баща. Като бѣглець, напуст-

на ти огнището си, за да търсишъ заледени пжтеки и върхове, по които съска студень вѣтъръ. Намѣри ли повече отъ онова, що изгуби? Ти проследи пжтекиѣ на Карма. Знаешъ ли, що чака мжжа, който напуска жена и дете, за да дири лично спасение? Клетата Ясодара отколе носи вдовишки дрехи, а малкиятъ Рахула плаче по смъртъта на баща си. Чия ржка ще обърше тия сълзи? Върни се въ своя домъ, преди чужди ржце да сж склопили очитѣ на умрѣлитѣ отъ жаль по тебе!

Тия думи пронизаха сърдцето на Татагата и той бѣ готовъ да порони сълзи отъ разкаяние. Той погледна къмъ оная страна на свѣта, дето му се струваше, че е градътъ Капилавасту, и се приготви да трѣгне веднага натамъ, но нѣчия кротка ржка го спрѣ и той се поколеба.

— Размисли, Татагата! — му каза единъ гласъ, който идѣше отъднъ душата му. — Размисли, преди да трѣгнешъ!

И Готама остана тамъ, дето бѣше.

* * *

Гората мълчеше. И птичкитѣ не пѣха. И оная пѣсень, що идѣше невѣмъ отъ небето, не се обаждаше вече.

Мждрецътъ се замисли. Такова страшно мълчание не е имало за него — дори и когато е първица встѣпвалъ въ Нирвана.

Най-сетне той продума скръбно:

— Да, княже Сидарта, ти едно време бѣ женень. Да, ти остави жена и дете, за да отидешъ въ пустинята. Но кой е князь Сидарта? Ти не познавашъ о, Татагата, тоя човѣкъ. Той бѣ младъ и обичаше една жена и едно дете, а сега подъ дървото Боди седи сивокосъ старецъ, който обича съ еднаква жаръ вси люде и вси Божии съдания. Мигаръ за Буда говори тоя гласъ?

Мълчанието все още стоеше настрѣхнало наоколо и гората не смѣше да трепне.

— Знамъ, — продължи мудро Просвѣтлениятъ, — знамъ: едно време Татагата бѣ тигъръ, а Ясодара — тигрица. Сетне той бѣ водолазъ, който живѣше отъ ловъ на бисери, а тя — негова съпруга. Най-сетне, той бѣ князь Сидарта, а тя — Ясодара, жена на престолонаследника. Но ето, че Сидрата, стана Буда и надъ него трепти Звездата на Божествения Пратеникъ, а Ясодара седи въ двореца и чака изчезналия князь. Нима Буда чака

тя? Не. Тя чака княза, който е починалъ. Татагата носи жълта влесеница, главата му е обръсната, раменетъ — голи; той носи дървени сандали и просяшка паничка. А князь Сидарта бѣ облѣченъ въ злато и накиченъ съ алмази. Тя не би познала този отшелникъ безъ име, когато не познава вече никой. Ясодара е пѣстропера птица, която търси родовито дърво — да кълве зърната му. А Татагата е камъкъ, макаръ и скжпоцененъ.

И Просвѣтлениятъ седна отново подъ дървото Боди и си склопи очитъ, защото бѣше много уморенъ.

* * *

Тогава се чу далеченъ и закъснѣлъ отъкъ отъ небсната мелодия — но и той затихна, както затихва вътъръ, отлетѣлъ вдънъ гората.

А светиятъ отшелникъ усѣти на рамото си отново кротката ржка, която бѣ усѣщаль много пжти преди това, и въ сърцето му заговори другъ гласъ (оня, който го бѣ спрѣлъ да не отива въ Капилавасту). Но той не знаеше, дали е гласътъ на собствения му духъ, или е гласътъ на Брама.

И тѣй замѣлви тоя гласъ:

— О, Татагата, носителю на мждростъта, свѣтилнице на спасението, пратениче на обичъта! Майя говорѣше това, което те смути. Знаешъ ли, коя е Майя?

А Готама Буда отговори:

— О, Господи! Мигаръ не знамъ, коя е Майя? Та нали Майя е моя майка?

Но гласътъ рече:

— Преди време Майя бѣ наистина твоя майка. Да, Майя бѣ майка на тигъра, и на бисероловеца, и на князь Сидарта, но Майя не е майка на Татагата: негова майка е Нирвана.

* * *

Божиятъ гласъ затихна, както бѣ затихналъ преди това гласътъ на Великата Измама.

Гората се разтревожи. Завалѣ силенъ дъждъ, сякашъ за да смути ведрата размисълъ на отшелника. Птицитъ се изпокриха. Само една пѣсенъ се чуваше — скръбниятъ барабанъ, който биеше по вси листа, по вси дънери, по вси пжтеки.

Но Буда го не чу. Отвѣнъ бѣ мрачно — въ при-

тъмнѣлата гора, кждето се тѣчеше сивото мокро було. Но въ душата на отшелника изведнѣжъ лумна ослѣпителна свѣтлина — и той видѣ свѣта, както не бѣ го виждалъ до тогава.

И рече той на себе се и на цѣлата вселенна, заключена въ душата му:

— Майя, Великата Измама, ни раждаше, кърмѣше ни и ни морѣше до вчера, О, мой свѣте, моя земя, която чакашъ мене — твоето слънце—да изгрѣя, за да родишъ нови билки, палми и дървеса, за да добиешъ други животни и звѣрове, каквито нѣма сега, за да създадешъ тѣла на люде, които моятъ духъ ще оживи и насели: о, моя вселенно, презъ нашата Велика Юга не ше има Майя! Оная, що ме бѣ родила, ме роди за последенъ пжтъ. Посемсега не ше пѣе вѣната на Майя и златиститѣ люспи на Вселенската Змия ше се стопятъ, защото ше се стопи всѣка измама и ше изчезне всѣко страдание, родено отъ измамата. Защо страдаше до днесъ човѣкътъ? Защото се мамѣше. Той летѣше следъ радостѣта, а радостѣта е кжса: подиръ нея иде дълга скръбъ. Пиеше страсть, а страстьта е вино: следъ него жаждата расте, а се не утолява. Кърмѣше душата си съ слава, а славата е лъжовенъ кърмъ и човѣкъ вѣчно гладува, ако се храни съ него. Майя заседна въ душата му и тѣй мълвѣше тя на тая душа: „Ти си цената на всѣко битие“. И той я вѣрваше, защото му бѣ приятно. Той трупаше лична добродетель, лично познание, лични отлики и знаци, съ които да блести предъ другитѣ. А вие, мои люде и мое племе, не ше се храните съ измами. Вие ше знаете, че дъждътъ, що вали сега и пада на отдѣлни капки пѣземи, въ небето е цѣлъ облакъ, а и следъ като падне, ше стане цѣлъ потокъ. Само въ прехода отъ небе къмъ земя има капки, а горе и долу има цѣлость: измама е всѣка мисль за самость и отдѣлность. И Брама, и вие, и азъ, и свѣтътъ — сме едно. Нашъ пжтъ е жѣртвата, която се ражда въ радостъ. Да се забравишъ въ другитѣ: има ли по-добро отъ това щастие? Наша победа е деньтъ, когато ше изчезне всѣка отдѣлность. Ето: въ душата ми плаче Ясодара — не като княгиня, напустната отъ своя мжжъ, съ когото е жадувала да царува, — а като страдаща жена, която не знае, че и самиятъ плачъ, и самата скръбъ, и самото страдание — сж измама. И Татагата плаче съ нея. Ще

минатъ години. И Ясодара ще разбере, че щастието е въ победа надъ самостъта и въ разрушение на измамата. Дъждътъ ще престане скоро, мои люде, и тогава всѣки ще види, че капкитѣ сж станали потокъ.

* * *

Когато Буда рече това, дъждътъ наистина престана.

Отвждъ голѣмата гора, пълна съ постници, се изви седмоцвѣтна зунца, — като скжпоценно вѣтрило, съ което Майя мами люскитѣ очи. Но за погледа на Татагата зунцата бѣ мостъ, що води душитѣ отъ Океана на Самсара (превѣплъщението) къмъ Острова на Нирвана (блаженството), и обетъ на Върховния, че капкитѣ — души ще станатъ Море.

И тогава той си каза, като се изправи съ свѣтнало лице:

— Седемъ цвѣтни лжча вижда окоето въ тая блѣскава зунца: червенъ, портокаловъ, жълтъ, зеленъ, синъ, моравъ и теменуженъ. А тия седемъ лжча сж единъ: бѣлиятъ лжчъ. Но погледътъ, обсебенъ отъ Майя, вижда различие тамъ, дето има единство. Иде день, когато вси багри ще се стопятъ и вси шарки ще изчезнатъ. Изгрѣва Вѣчното Слънце, а неговата свѣтлина е бѣла.

АПОСТОЛИТЪ

Когато Иисусъ Помазаникътъ излѣзе отъ Светия Градъ, апостолитъ видѣха, че надъ главата Му пламна небесна зуница: седемъ пояса на добродетель отваряха пята Му къмъ свѣта. Дванадесетмината знаеха, че жълтиятъ цвѣтъ е знакъ на вѣрата, червениятъ — на обичята, синиятъ — на цѣломъждрието, зелениятъ — на надеждата, моравиятъ — на добротворството, портокаловиятъ — на въздържането, а теменужниятъ — на смиренieto.

Тя седемъ цвѣта пѣстрѣха на небосклона, като голѣма корона, укичила блажената земя, по която вървѣше Спасителтъ.

Като видѣха това, апостолитъ си казаха единъ другиму:

— Чудесата се начеватъ. Ето, че небето става пѣстро. И земята ще промѣни облика си, най-сетне. Рухото на грѣха ще бжде снето. Братя, чудесата се начеватъ.

Тѣ бѣха дошли на свѣта, за да видятъ чудо.

* * *

Но надвечерь земята се сгърчи. Гнѣвни облаци разрошиха небето — като ржце на обезумѣлъ, който си корне коситѣ.

Иисусъ стоеше посрѣдъ дванадесетмината—сякашъ сждбата бѣ сложила между отчаянитѣ единъ богъ.

Нивята, що мѣлвѣха толкова месеци притчи на душитѣ имъ, сега не думаха нищо на ония, които бѣха захвърлили мрежа и вждица, за да станатъ ловци на люде. Апостолитъ стоеха — чернолики отъ грижа и посърнали отъ невѣра (чудото не бѣ станало. . .) — около тоя Човѣкъ, у Когото вѣрваха да намѣрятъ на край себе си. Защото — следвайки Чудотвореца — всѣки отъ тѣхъ бѣ изгубилъ себе си, а Той бѣ казалъ, че е истинската Лоза, отъ която тѣ сж пржчки.

Джгата бѣ отдавна помръкнала.

Валѣше. Капкитѣ биеха тревожно.

Натамъ, кждето се бѣ изгубилъ Светиятъ Градъ, се лжчеше къмъземи синкаво сияние — като небесно вѣт-

рило. Мракътъ издалечъ дебнѣше. Задъ високитѣ скали, настрѣхвачи край пѣтя, се просваха тежки сѣнки, а планинитѣ отсичаха върху небето черни, тревожни петна.

Небосклонътъ се губѣше. Звезди не свѣтваха. Защо се бавятъ?

Скоро — всичко щѣше да стане земя.

А тѣ бѣха дошли въ свѣта, за да видятъ, какъ земята става отъ край до край небе.

* * *

Само Той стоеше посрѣдъ тѣхъ съ свѣтнало лице, защото бѣ намѣрилъ още отъ рождение Себе Си.

Той имъ говорѣше. Но — като мѣлвѣше за Царство Божие — Той мислѣше за небосклона, що дѣли — вдънъ душата — човѣка отъ Бога. И — като приказваше за Царство Небесно — Той разбираше свѣтлата чѣрта, що дѣли у пробудения човѣкъ блѣнъ по бжднина отъ съзерцание на вѣчностъ.

Настѣпваше трѣпниятъ часъ, когато нѣма ни слънце, ни месецъ, — когато душата на човѣка мѣлви въ мрачина съ Бога: — мигътъ, въ който се начева чудото — и земята става небе.

Тоя мигъ чакаше Той, за да види, какъ риболовцитѣ ще станатъ най-сетне ловци на души.

* * *

Въ полумрака свѣтна огънь: далеко нѣкжде незнайници посрѣщаха ноцъта.

Очитѣ на апостолитѣ поглѣщаха жадно пламенното петно и чакаха отъ Господа знакъ — да имъ каже: — Тамъ гледайте! Натамъ е пѣтътъ ни.

Ала Той не рече нищо. Негли дори не виждаше, че нѣкжде свѣти огънь.

Въ мрачина и скрѣбъ ли ще вървятъ цѣлъ животъ?

* * *

Мократа вечеръ бѣ плѣзнала съ дребни трѣпки по снагитѣ — и нозетѣ на апостолитѣ жадуваха отколе за покой. Теглѣше ги вѣнъ отъ студения мракъ, вѣнъ отъ студеното поле, — натамъ, дето блещукаше палавиятъ огънь.

Но Учителътъ ги сякашъ не разбираше. Той гле-

даше къмъ чернитѣ планини, одето навлизаше мракътъ, все по-буенъ отъ мигъ на мигъ.

Никой не казваше дума. Апостолитѣ се боеха — да не би Спасителътъ да види у тѣхъ човѣшкото, а Той бѣ говорилъ за него премного тоя день.

И когато, най-сетне, настъпна тревожниятъ часъ — и мракътъ покри цѣлата земя, та въ мократа нощъ и земя и небе станаха бездна (вредомъ — глѣбини: страхъ и тревога! вредомъ — тайни: безъ начало и безъ край!) — Христосъ обърна лице къмъ дванадесетмината и рече:

— Като безлистни дървета, се наведохте, сякашъ земята ви тегли къмъ себе си: не сте още пробудени, за да ви тегли небето... Очитѣ ви пиятъ топлика на далечни огньове — на чужди огньове. А Синътъ Човѣшки ожидаше — душитѣ ви да заговорятъ съ Отца — и свои огньове да стъкнатъ, та цѣлъ свѣтъ да се огрѣе на тия огньове... Дали не съмъ се измамилъ?

Тия думи свлѣкоха, като дрѣзка ржка, одеждитѣ отъ душитѣ имъ: дванадесетмината потръпнаха, като разбраха, че и най-скритото не е скрито колкото трѣбва дълбоко...

Сега — накжде?

Къмъ огъня на чуждитѣ ли?

Или — отново къмъ мрака на неприветнитѣ галилейски села?

И тукъ, и тамъ, и вредомъ: не ще избѣгатъ тѣ отъ два погледа — отъ своя и отъ Неговия...

* * *

Часътъ на нощната стража бѣ ударилъ.

Дали нѣма да се почне чудото?

Тѣ вървѣха, отвърнали погледъ отъ огъня. Мразътъ начена да ги стиска съ желѣзни ржце — и тѣ не се противѣха вече. Посрѣдъ тѣхъ бѣше великата чужда Душа, която иска да ги направи свои. Тѣ погледнаха къмъ Учителя. Но тамъ, дето вървѣше Той, бѣ сякашъ двоенъ мракъ.

Часътъ на нощната стража бѣ ударилъ.

Чудото ще се начене.

* * *

Мракътъ не бѣ празенъ.

Въ безднитѣ живѣеше нѣкой.

Изъ черното дъно се разнесе шумъ. Мжтнозелени петна се отдѣлиха — като листа отъ голѣмъ вѣнецъ, що кичи невидима глава.

(„Ако тая глава има ликъ,“ — рекоха тѣ, — „той ще да е по-черенъ отъ нощта“. Тѣй рекоха тѣ.)

Зазвуча горделивъ гласъ издънъ бездната. И тѣ го чува, че говори:

— Дойде часътъ — да разбератъ ония, които си повелъ, че не ще ги никжде отведешъ. Накжде — съ тая слаба кротость: „Ако те ударятъ по дѣсната страна, обърни си и лѣвата“ —? Онова, що е създалъ човѣкъ, и Богъ не би смогналъ да го срути. Защото човѣкъ създаде дори Бога. Той вѣрваше въ много богове, но на край реши: „Единъ ми стига. Защо е това разточителство?“ — и създаде новъ богъ — едничкия Богъ създаде той. Ако Ти си мислишъ, че си Синъ Божи, направи и тия, които си повелъ, Синове Божи! Но — ако ги направишъ — кой ще бжде между васъ първенецъ? Ти ще имъ кажешъ, че си първороденъ. Ала тѣ нѣма да Ти повѣрватъ, защото сж се родили преди Тебе...

Апостолитѣ изтрѣпнаха.

Яковъ синъ Заведеевъ рече:

— Сѣнкитѣ на мъртви богохулници се будятъ тая нощъ: ето ги, че се съживяватъ една по една...

А братъ му Иоанъ каза тихо:

— Трѣбва да е духъ на нещастникъ-прокаженъ.

Други продумаха:

— Не ще да е прокаженъ: безуменъ е.

* * *

Не се чу вече гласъ.

Мжтната зеленина се стопи въ черния шепотъ на нощта, одето бѣ дошла гордостята.

Тогава мракътъ се сгжсти на едри бодли. Нѣщо се наежи, зашепна и зѣсъска. Червени стрели ядовно заизхвъркваха издънъ бездната, после на рояци загъмжаха наоколо: сякашъ огнени шипове, които летятъ отъ мрачина въ мрачина, за да наранятъ нѣкой невидимъ. Извиха се червени горящи кълба, засилени въ тъмния просторъ, — бучащи, описващи гнѣвни чърти.

Изново загърмѣ яростенъ ревъ издънъ бездната:

— Кому сж притрѣбвали спасители? Кому сж нуждни измамници? Нима ти ще промѣнишъ свѣта, Горде-

ливецо? Камшици трѣбватъ — камшици отъ гнѣвъ — за земята, що е възбуяла. А Ти ни зовешъ къмъ небесата... Върви самъ въ тия праздни небеса! Мъртви ще възкрѣсвашъ... Възкрѣси ги — дано ти бждатъ благодарни, че ги зовешъ отново къмъ страдание, отъ което смъртъта ги е спасила! . . .

Дванадесетмината се уплашиха.

Симонъ синъ Йонинъ каза:

— И садукейтѣ дори не дрѣзватъ да говорятъ тъй. Такива думи не сж отъ човѣкъ. . . Само бѣсъ може да мълви така...

А Симонъ Зилотъ рече:

— Трѣбва да е душата на Каина, когото убиха съ камъни за богохулство.

Други пѣкъ промълвиха:

— Не ще да е богохулецъ: бѣсъ е . . .

* * *

Но никой не посмѣ да рече:

— Душата ми, братя, каза тия думи.

* * *

Съмна се.

Чудото бѣ станало: не както го очакваха.

Тѣ се връщаха съ наведени глави. Одеждитѣ имъ — мокри отъ дъжда — повтаряха съ гънкитѣ си смиренieto на лицата имъ, а нозетѣ имъ отразяваха въ мударенъ ходъ умората на погледитѣ. Само душитѣ имъ бѣха бодри — следъ ужасната изповѣдь презъ тая нощъ, когато Гордостъ, Гнѣвъ, Ненасита, Слать, Завистъ, Скъперничество и Отчаяние бѣха ги поканили на съблазнително пиршество.

Нѣма победа тамъ, кждето нѣма изпитание: тѣ знаеха това.

Класоветѣ вдигаха нагоре своитѣ дълги глави, по които свѣтваха алмази — като бисеренъ обнизъ по златно копие. Цѣлото небе се златѣеше. Цѣлата вселенна се златѣеше предъ тѣхъ — като нива, която копнѣе за сърпъ. Апостолитѣ вървѣха напредъ — къмъ беднитѣ галилейски села: нивя, покорни на сърпа. Въ душитѣ на дванадесетмината избраници запѣ отново радостъта на жътвата и погледътъ предсѣщаше свѣтлото падане на първата ржкойка.

А предъ тѣхъ вървѣше Той — исправенъ, високъ и свѣтълъ.

Слънцето се издигаше право надъ главата Му — сякашъ корона надъ главата на Бога.

ЧОВЪКОЯДЦИ

Етлами-Логла бѣ старъ и племето го бѣше изоставило, когато се движеше на югъ.

Дъщери и синове той нѣмаше. Тримата му синове бѣха загинали въ бой съ враговетѣ, — още презъ онова време, когато племето нѣмаше стрели, а се биеше съ боздугани отъ бедрена кость на животни. Дветѣ му дъщери бидоха отвлечени една ноцъ отъ човѣкоядци. Нищо се не чу за тѣхъ.

А преди време Елами-Логла бѣ почитанъ. Но никое племе на свѣта не знае, що е признателность. Тѣ го забравиха, когато имъ не трѣбваше вече. Забравиха и паметъта на синоветѣ му, които бѣха паднали за тѣхъ.

* * *

Години преди това, когато червенитѣ люде живѣха въ леднитѣ полета и носѣха тежки дрехи отъ тюленска кожа, Етлами-Логла бѣ жрецъ на племето.

При него идваше Бѣлата Жена, която закриля снѣжнитѣ земи, — онази, която бѣше богиня и майка на тюленоловцитѣ. Тя му казваше, кога ще мине много риба, кога ще се сбератъ на ледния брѣгъ едритѣ сиви птици, чието тлъсто месо е по-вкусно отъ тюленска масть, и кога моржоветѣ сж най-лениви, та се лесно биятъ.

Жрецътъ свикваше главатаритѣ, разправяше имъ това — и племето имаше винаги сигуренъ ловъ и богата храна.

Тѣ бѣха толкова щастливи, че отдалечъ идваха враждебни племена — да ги нападатъ. Момцитѣ растѣха въ бойове, опасни приключения и ловъ. Тѣ ставаха желѣзни мжже.

Пѣсенъта на племето започваше съ тия думи:

„Горко на оногова, който нѣма врагове!“

* * *

По едно време самъ Етлами-Логла почна да се плаши отъ толкова смѣлость.

Младитѣ се възгордѣха. Дори и неговитѣ три сина бѣха горди. Мнозина вече престанаха да вѣрватъ въ Бѣ-

лата Жена: тѣхната сила имъ стана кожена завеса предъ очитѣ и опасна съблазнь.

Тѣ казаха:

— Жрецътъ не вижда никаква Бѣла Жена. Той вижда северното сияние и вѣрва въ гласа на вѣтроветѣ. Не слушаха вече думитѣ му.

Въ душата на племето извираше новъ потокъ — и всички се оглеждаха въ него. И тамъ виждаха себе се яки, сърдцати и мощни.

Нѣкои заговориха тогава:

— И жена може да бие тюлени и риба да лови. Племето ни замира, като се бори съ водитѣ и леда. Етлами-Логла глупѣе отъ день на день съ ония смѣшни предричания — кога ще мине много риба и коя нощъ ще се сбератъ птицитѣ на леда. Ние трѣбва да живѣемъ като силни мжже.

Бѣше ги съблазнила плячката — затова приказваха тѣй. Когато се сбиха съ дветѣ племена отъ Западъ, тѣ натрупаха много роби и богата плячка. Защо ще биятъ ловъ? Защо ще слагатъ мрежи?

Па имаше и друго: кръвта ги опиваше... Когато се пролѣе човѣшка кръвь, тѣ усѣщаха силата имъ да нараства изведнѣжъ. Сякашъ исполини имъ влизаха подъ кожата — и ржцетѣ имъ ставаха ненаситни.

Тѣй племето остави лова и стана племе на разбойници.

Тѣкмо това не обичаше Етлами-Логла. Той корѣше всѣки день младитѣ — и тѣ почнаха да го заплашватъ, че ще го убиятъ, ако не млъкне. Но стариятъ жрецъ виждаше Бѣлата Жена: тя идваше да плаче за сждбата на племето и го молѣше да се не бои, а да укорява.

И той бѣ наистина смѣлъ и безпощаденъ.

Ония не дрѣзваха да замахнатъ.

* * *

Само единъ имаше дързостенъ — той бѣ много зълъ.

Казваше се Супонакъ-Ума. Знаеха го, че е преселникъ. Той подбуждаше младитѣ и ги надумваше.

Супонакъ-Ума се бѣше явилъ въ стана на племето една нощъ, когато мжжетѣ имаха потрѣба отъ помощъ на чужди умъ. То бѣ тогава, когато очакваха да ги нападнатъ ония отъ Изтокъ, що носѣха кожи, обагрени

съ охра и синьо. Тия пѣстрокожи люде бѣха страшни: никого не щадѣха. Главатаритѣ се чудѣха, що да правятъ.

И ето, че дойде Супонакъ-Ума.

Никой не го видѣ, откжде иде. Той бѣше едъръ, съ широка долна челюсть и много голѣми китки на ржцетѣ. Сякашъ бѣ падналь отъ небето.

Застана всрѣдъ праздното мѣсто, около което бѣха насаждали главатаритѣ, и рече:

— Не се бойте! Супонакъ-Ума е при васъ, той е съ васъ. А знаете ли, кой е Супонакъ-Ума? Супонакъ-Ума съмъ азъ. Дето е Супонакъ-Ума, тамъ е победата.

И наистина, тѣ надвиха лесно. Току-речи безъ да падне тѣхенъ човѣкъ.

Тогава се разнесе мълва, че пришелецътъ знае магия и убива враговетѣ съ вълшебство. Видѣли го бѣха въ решителния мигъ, че се изправя срещу племето отъ Изтокъ, разкراчилъ нозе, прострѣлъ ржце водоравно, съ разперени прѣсти. Четири пжти бѣ раздвижилъ ржцетѣ си — и враговетѣ бѣха изпадали, сякашъ ги буря помита.

Оржжие той не носѣше. Въ много бойове бѣ влизаль оттогава, а нѣмаше рана по тѣлото му.

Нѣкои — по-суевѣрни — казваха:

— Супонакъ-Ума е пѣленъ съ вампири. Въ кръвта му живѣятъ бѣсове. Тѣхъ праща той да повалятъ враговетѣ.

* * *

Но веднѣжъ дойде време — племето да послуша стария жрецъ.

Рано заранѣта, още преди съмнало, Етлами-Логла накладе силенъ огнь. Той бѣ хвърлилъ въ него всички кости, що имаше въ хижата му, и мастьта, що бѣ събираль толкова години. Ако не бѣше тоя голѣмъ огнь, който се издигна, като планина, никой не би отишълъ при жреца. Но, като видѣха пламѣцитѣ, всички се затекоха натамъ.

— Етлами-Логла е лудъ, — казваха. — Да го видимъ, що е намислилъ да прави!

Когато се събраха мнозина любопитни, жрецътъ стана. До тогава той седѣше край огня и мълчеше; никому не отговаряше, сякашъ се опива отъ буйния пламѣкъ и синия димъ.

И, като стана, рече:

— Синове и братя мои! Старото гори: виждате ли го? То ще изгори докрай, безъ останка. И азъ ще изгоря, но преди това ще чуете думитѣ ми, а дали ще ги помните — то е ваша работа.

Тогава млъкнаха ония, които се смѣха и подиграваха. Подъ червенитѣ и морави езици на огромния огънь, сухиятъ, високъ и жилавъ старецъ изглеждаше като призракъ, дошълъ отъ усвѣтъ. Той заговори съ силенъ гласъ, тъй като бѣха мнозина събранитѣ — и силата на гласа му зачуди всички.

— Видѣхъ Бѣлата жена, — рече той. — Смѣете ли се? Който се смѣе сега, утре ще легне озжбенъ. Закрилницата на снѣжнитѣ земи и майката на нашето племе ми повѣри тайна, която не знаятъ още народитѣ. Вдигнете се всички и потеглете веднага на югъ! Ледоветѣ ще се счупятъ. И земята подъ тѣхъ ще се спуска. Всичко ще кипне, както кипи гореща вода. Тукъ, дето стоите сега, нѣма да има земя, а ще нахлуе морето — и то ще стигне дотамъ, додето може да отиде човѣкъ прѣко сила като си почива дванадесетъ пжти. Който остане тукъ ще загине.

*
* *
*

Като рече това, жрецътъ си взе ътземи тоягата и тръгна къмъ югъ, наждето се простираха снѣжнитѣ полета.

Следъ него потеглиха малцина. Тѣ вървѣха, като омагьосани, защото върваха, че не лъже. Етлами-Логла ги водѣше. Той вървѣше бавно, съ дълги крачки, — като човѣкъ, който е решилъ да изходи много пжтъ.

Тѣй вървѣха дълго. Всички се измориха, само той — не. Чакъ когато стигнаха до първитѣ иглолистни храсти, жрецътъ се спрѣ.

— Тукъ ще си починемъ, — рече, — и ще почакаме другитѣ.

— Кои други? — запитаха нѣкои. — Следъ насъ не иде никой...

— Идатъ, — каза Етлами-Логла: — азъ ги виждамъ. Идатъ мнозина. Но щомъ дойдатъ, ще потеглимъ: нѣма време за бавежъ.

Когато преселницитѣ запитаха, що ще ядатъ, жрецътъ имъ посочи гомѣмо ято черни птици, които пищѣха и летѣха отъ Северъ.

— Вижете ги! — рече той. — Тѣ сж усѣтили онова,

що иде: онова, което нашитѣ братя не усѣтиха. Жаль ми е за птицитѣ, които бѣгатъ, но що да правя? Човѣкъ е повече отъ птица. Щомъ сте гладни — изежте ги!

Додето мжжетѣ убиваха уморенитѣ птици съ тоягитѣ си, дойдоха още нѣкои люде отъ племето — мжже и жени, съ децата си. Подиръ тѣхъ надойдоха и други. Станаха много. Когато жрецътъ потегли оново, следъ него вървѣше половината племе.

Нѣмаше само людетѣ на Супонакъ-Ума.

* * *

Дванадесетъ пжти почиваха тѣ.

Накрай, съсипани отъ умора, стигнаха до една котловина, следъ като бѣха минали нѣколко планини. Тамъ бѣше топло. Духаше приятенъ вѣтъръ и носѣше мирисъ на зрѣли плодове и на цвѣтя, които цвѣтятъ късно. Отвждъ котловината имаше гори. Ни снѣгъ, ни ледове се не виждаха: навредъ бѣше зелено.

— Тукъ ще останемъ, — каза Етлами-Логла. — Настанявайте се и спокойни бждете! Ако не слушате ония, които ви учеха да убивате люде, щастливо ще живѣете и дълголѣтни ще бждете.

Така имъ рече Етлами-Логла и тѣ помнѣха отпърво тѣзи думи.

* * *

Но единъ день се яви всрѣдъ племето Супонакъ-Ума. Никой го не бѣ видѣлъ, откъде иде.

Етлами-Логла не бѣше тамъ. Той не живѣеше при другитѣ. Негово живѣлище бѣ една дълбока пещера — въ гората, надъ селището. Тамъ прекарваше деня, седналъ на камънитѣ, неподвиженъ — самъ вкамененъ. Често идваха люде отъ котловината — да го питатъ за това — онова. Но, като го виждаха такъвъ, никой не посмѣваше да го сепне отъ неговия унесъ.

Веднѣжъ той имъ рече:

— Тайна ще ви кажа. Още по-натамъ, отвждъ планинитѣ, има честита земя, дето се всичко ражда. Тамъ живѣятъ животни, по-умни отъ васъ — людетѣ отъ племето. Тамъ слънцето е по-топло и дреха не трѣбва никому. Въ оная щастлива земя живѣятъ моитѣ три сина и дветѣ ми дъщери. Когато погинаха, Бѣлата Жена ги отведе тамъ. Тѣ се родиха въ оная земя.

Мжжетѣ, които бѣха чули това, слѣзоха въ котловината и разказаха шепотомъ на своитѣ, що имъ е казалъ старецътъ. А тъкмо тоя день Супонакъ-Ума се бѣ явилъ въ селището. И той се научи за това.

Вечерята, когато бѣха наклали огньове, за да пекатъ дивечъ, Супонакъ-Ума свика силнитѣ отъ племето, па имъ каза:

— Знаете ли? Лудиятъ има право. Тукъ не е за насъ. Да идемъ въ оная земя и да я завладѣемъ. Тамъ е много по-добре отъ тукъ. Тамъ е за насъ.

И на сутринята тѣ станаха всички и тръгнаха.

Нѣколцина се досѣтиха за стареца въ планината и казаха:

— Дали да повикаме Етлами-Логла? Ако той не ни бѣше извелъ, щѣхме да загинемъ, както сж загинали ония, що останаха. Не е ли редно да го повикаме? Пръвъ той ни каза за щастливата земя. Той ще да знае и пжтя.

Но Супонакъ-Ума рече:

— Оставете лудия да си умре! Кога е слѣзълъ при васъ да ви види, та ще го викате? Не ви ли каза той саминъ, че старото гори? Нека изгори!

* * *

Тѣй племето остави Етлами-Логла, когато потегли втори пжтъ на югъ. Но отвждъ планината се прострѣ скръбно поле. Слънцето почна да припича, а мжжетѣ и женитѣ отъ племето не бѣха свикнали на слънце. Децата почнаха да падатъ. Нѣкои се върнаха.

На втория день вече вода нѣмаше. И храната се свърши. Преселницитѣ вървѣха като пребити. Нѣколко пжти замръкваша гладни.

— Що да ядемъ? — питаха тѣ Супонакъ-Ума.

А човѣкътъ съ голѣмитѣ ржце имъ казваше:

— Яжте гуцери и змии! Гладниятъ яде всичко. Зжбъ законъ не знае.

И тѣ почнаха да ловятъ влѣчуги и да ги ядатъ.

А пжтътъ бѣ дългъ: щастливата земя се още не виждаше. Кжде е тя? Има ли я нѣкжде? Накжде ги води Супонакъ-Ума?

Когато минаха още две планини — голи, каменисти, безводни и безплодни, — пжтницитѣ навлѣзоха въ широка пустиня. И тамъ имаше планини, ала — отъ пѣ-

съкъ. Тия планини се мѣстѣха и пжть се не виждаше.
Племето възропта.

— Супонакъ-Ума не знае пжтя. Той ни води — наждето му очи видятъ. Ще измремъ.

А други казаха:

— Защо не повикахме Етлами-Логла? Етлами-Логла знае вси пжтища. Той намира храна вредомъ. Сбъркаме.

Водачътъ чу това и рече:

— Стойте! Не ми ли вѣрвате? Супонакъ-Ума ще ви каже, че знае пжтя къмъ щастливата земя. Но тя е още далеко. Супонакъ-Ума и храна ще ви намѣри. Ала вие трѣбва да привикнете къмъ нея, защото не сте деца.

* * *

На мръкване, когато преселниците се разположиха да ношуватъ, Супонакъ-Ума взе деветъ души съ себе си, па се отдалечи. Тѣ бѣха най-буйнитѣ: затова бѣ избралъ тѣхъ. Къмъ полунощъ се върнеха. Водѣха навързани люде — сякашъ голѣмо стадо отъ кротки животни, които не знаятъ да се противятъ. Момци и моми съ бледно-жълта кожа и голѣми зелени очи, сънни отъ умора и плахостъ.

— Виждате ли ги? — рече Супонакъ-Ума. — Тѣ идватъ оттамъ, дето ние отиваме.

Людетѣ отъ племето се зарадваха: страната е близо. Но нѣкои запитаха:

— А храна?

Супонакъ — Ума посочи вързанитѣ и отговори:

— Което сме пленили, то ще ни бжде храна.

* * *

До съмнало племето не знаеше, що да прави.

Противно се виждаше на човѣка да яде човѣкъ.

Но деветмината буйни и главатарътъ съ дългитѣ ржце се бѣха наситили — и тѣ показваха на другитѣ своитѣ кървави жбви — и хвалѣха храната...

Най-гладнитѣ се съблазниха, та ядоха. И тѣ почнаха да хвалятъ храната и да казватъ, че тя дава голѣма сила, защото мощъта и младостъта на разкжсанитѣ минава въ тѣлото на оногова, който ги е разкжсалъ. Тогава мнозина повѣрваха и почнаха да ядатъ човѣшко месо. Тѣ не знаеха, че отъ него наистина бликва

сила, но не силата на човѣка, а — силата на звѣра у човѣка.

Тогава племето се настърви и стана племе на човѣкоядци.

* * *

Следъ мръкнало приближиха първото селище на щастливата земя. То бѣха оази въ пустинята. Племето навлѣзе въ първия оазъ и завладѣ всичко.

Населниците бѣха кротки. Тѣ не знаеха, че има други люде, освенъ тѣхъ. Никога не бѣха воювали. Никой ги не бѣше нападалъ.

Мжжетъ на Супонакъ-Ума ги заробиха и ги накараха да имъ работятъ. Тѣ имъ взеха женитѣ и момитѣ, а децата имъ изедоха, за да се подмладятъ.

Една вечеръ Супонакъ-Ума заповѣда да се накладатъ огньове и да се сложатъ голѣмитѣ котли, намѣрени въ хижитѣ. Налѣха вода да кипне. Доиде Супонакъ-Ума, изправи се между мжжетъ и каза:

— Ние сме господари на щастливата земя, но жъртва не сме още принесли. Нашето божество иска жъртва, за да закриля земята ни. То иска женска кръвъ и женска плътъ.

— За какво божество говоришъ, Супонакъ-Ума? — запитаха нѣкои. — Нали Бѣлата Жена остана въ ледната земя, отдето избѣгахме? Тя бѣше наше божество. Друго не знаемъ.

— Новата земя има и ново божество, — каза Супонакъ-Ума. — Ще го видите.

И той доведе голѣма черна маймуна, по-силна отъ всѣки мжжъ, по-силна отъ самия него.

— Ето нашето божество, — рече той. — Принесете му жъртва!

Тогава буйнитѣ, които вървѣха съ водача, и ония, що бѣха яли човѣкъ, грабнаха женитѣ на пленниците и ги нахвърляха въ голѣмитѣ котли. Сетне ги извадиха и се наситиха съ месото имъ, па дадоха и на маймуната. После запѣха страшна пѣсенъ, която бѣха научили отъ своя водачъ.

Кръвта ги опи. Тѣ почнаха да се въртятъ на хоро около огньоветѣ и да издаватъ писъци, както прави обезумѣлъ.

Предъ тѣхъ подскачеше черната маймуна — тѣхното ново божество.

* * *

Тъй се настървиха и ония, които дотогава бѣха чисти и се гнжсѣха отъ човѣшко месо.

Мина се време.

Никой не помнѣше, че нѣкога е имало Етлами-Логла, който ги е учелъ на добро. Младитѣ бѣха възмжжали, а старитѣ — измрѣли. Самъ Супонакъ-Ума бѣ вече побѣлѣлъ. Той не можеше да ходи. Грѣбнакътъ му се бѣше извилъ — като обржчъ.

Онѣзи, които бѣха първенци на племето, рекоха веднѣжъ:

— До кога ще стоимъ тукъ? Да минемъ по пжтеката — край потока. Нататъкъ имало, казватъ, други селища, още по-хубави. И тѣ ще бждатъ наши. Цѣлата щастлива земя ще стане наша. Нали за това сме дошли?

Супонакъ-Ума бѣше тамъ. Той се грѣеше на огъня, защото бѣ вечеръ, а кръвта му го не топлѣше. Той чу думитѣ и каза:

— Обичамъ такива думи. Когато ви поведохъ, преди много години, насамъ — не къмъ това селище ви бѣхъ повелъ, а къмъ голѣмия градъ, що се намира още подалекъ. Но вие бѣхте лениви тогава: не ви се вървѣше. Направете това, що сте намислили! Нѣма да се каете.

И още на другия день мжжетѣ потеглиха.

Супонакъ-Ума седна на носилка. Четирима роби го понесоха: много роби имаше той. Супонакъ-Ума искаше и на старини да бжде водачъ. Дълго вървѣха. Пжтътъ бѣ добъръ — все край потока.

На третия день мжжетѣ видѣха предъ себе си огромно езеро. Въ него се отразяваха високи кули, голѣми сгради съ кржгълъ покривъ и назжбени каменни стени. Всички покриви бѣха отъ злато, а стениитѣ — отъ бѣлъ камъкъ, блѣскавъ като ледъ.

Мжжетѣ се спрѣха.

— Не е ли измама? — рекоха. — Дали не ни лъжатъ читѣ?

Но Супонакъ-Ума имъ каза:

— Не е измама. Вървете! Азъ очаквахъ да видя нѣщо такова. Ако сте силни, тая земя ще бжде ваша. Вървете! Доста сте живѣли въ хижи.

Ала мжжетѣ се спогледнаха и рекоха:

— Старче, голѣма дума казвашъ! Онѣзи, които сж

издигнали такива богати сгради, ще знаятъ, какъ да ги бранятъ. Не отиваме ли на смъртъ?

— По-добре е да се върнемъ, — продумаха нѣкои. — Който си покрива къщата съ злато, сигурно си покрива главата съ медъ. Не е наша плячка тоя градъ. Наша плячка ще бжде или робството — или смъртъта.

Ала Супонакъ-Ума рече:

— Не азъ ви накарахъ да идвате: вие накарахте мене. Слушайте ме! Не ви ли е все едно, кога и къде ще умрете? Ако се не боите, ще надвиете. Ако се върнете, ще живѣете въ хижи и ще пиете водата на потока, заедно съ газелитѣ. Върнете се, щомъ ви е страхъ! Азъ не се връщамъ. Носете ме, роби! Не ща да вървя съ страхливцитѣ, които сж били до сега мои братя.

Мжжетѣ се засрамирахъ и тръгнаха подиръ носилката. На едно мѣсто Супонакъ-Ума спрѣ робитѣ, изгледа мжжетѣ и тихо имъ каза:

— Знаете ли, чий е тоя градъ? Тамъ управляватъ трима царе и две царици, които сж говорили езика, що говорите вие. Голѣмо е тѣхното царство. По-богатъ и по-голѣмъ отъ тоя градъ нѣма на свѣта. Натамъ ви водятъ азъ. Ако сте смѣли, той ще бжде вашъ.

* * *

Градътъ свѣтѣше и примамваше мжжетѣ.

Тѣ вървѣха бодро напредъ, както се отива на угощение, а не — на бой. Съ тѣхъ бѣше Супонакъ-Ума, а дето е Супонакъ-Ума, тамъ е победата.

Дълго вървѣха мжжетѣ, защото трѣбваше да обикалятъ езерото. Но колкото повече се приближаваха къмъ блѣскавия градъ, толкова по-немоощенъ изглеждаше Супонакъ-Ума. Той се бѣ свилъ съвсемъ: главата му се бѣ опрѣла о колѣнетѣ. Сякашъ свѣтлината на щастливия градъ изпиваше живота отъ жилитѣ му.

Когато слънцето бѣ най-силно, мжжетѣ стигнаха до огроменъ камененъ мостъ, който водѣше къмъ града. Мостътъ бѣ извитъ — като джга. Отъ дветѣ му страни се издигаха исполински изваяния отъ бѣлъ камъкъ: две хубави моми държеха по едно крилато слънце отъ злато. Очитѣ имъ бѣха отъ сапфиръ, а накититѣ — отъ сребро и медъ.

* * *

Никой не пазѣше моста: по него можеше лесно да се мине.

Но мжжетѣ се спрѣха.

Дали нѣма нѣкаква засада?

— Да опитаме, — каза единъ. — Нека мине първомъ божеството. То ще ни води.

Тѣ изведоха напредъ едрата черна маймуна — и тя сложи преднитѣ си лапи върху блѣскавия мостъ.

Но въ тоя мигъ стана нѣщо неочаквано: мостътъ се вдигна, изправи се — заедно съ дветѣ каменни моми — и на брѣга се явиха изъ невидѣлица въоржжени мжже. Тѣ бѣха много — толкова много, че и най-смѣлитѣ отъ племето се разтрепериха. Предъ воинитѣ стоеше високъ, сухъ старецъ, сжщо въоржженъ. Той държеше позлатено копие. Много приличише на Етлами-Логла.

Всички мълчеха.

Тогава пришелцитѣ се обърнаха къмъ своя водачъ за съветъ.

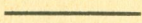
— Що да правимъ? — запитаха тѣ шепотомъ оногова, който имъ бѣ обещалъ най-хубавия градъ на свѣта.

Никой имъ не отвърна.

Единъ се осмѣли да побутне вожда. Супонакъ-Ума пакъ не каза дума.

Най-сетне двама му вдигнаха главата — и тя остана вдигната — съ очи, които не виждатъ.

Супонакъ-Ума бѣ издѣхналъ по пжтя.

ТРИШНА

Отвждъ цвѣтнитѣ хълмове на Нагара, дето се стичатъ отъ Хималайя четири буйни потока въ леглото на рѣка Чохана, по пѣстритѣ цвѣнали поляни край Капилавасту, се бѣ сбралъ много народъ — да чуе истинитѣ на спасението.

Дълго мълви Готама Буда за човѣшката заблуда и за пжтищата на просвѣтлението. Съ трепетъ слушаха вси сбрани чиститѣ истини, невѣмъ донесени отъ ангелъ изъ върховнитѣ царства на вселенната, дето живѣе Брама срѣди своитѣ нирманикайи.

Просвѣтлениятъ разгъна четири златни покривала, които сж образъ на четиритѣ свети истини: истината за страданието, — за произхода на страданието, — за изтръгване на страданието и — за спасителния пжтъ. Той имъ гововѣше съ притчи, за да го разбератъ и учени и прости.

— Отъ що се боятъ най-много майкитѣ заради своитѣ деца? — питаше той. — Отъ тигъръ. Тигърътъ не знае ни законъ, ни жалость. Законъ е за него гладътъ, а жалость — преситата. Такова е човѣшкото страдание, но то е по-ненаситно и отъ най-кървожадния тигъръ: колкото яде — повече му се яде. Тази е първата истина. Откъде идва тигърътъ? Отъ своето леговище, нѣкжде вдънъ джунглитѣ. Тамъ трѣбва да го причака ловецътъ на тигри — предъ пещерата, по пжтеката, що води къмъ ручея. Той може да го убие — или когато е ожаднѣлъ, та бърза къмъ водата, или — когато е преялъ, та лежи и дрѣме. Не можемъ изтръгна страданието, ако не знаемъ неговия коренъ. Тази е втората истина. Какъ ще убиешь тигъра? Не можешъ го уби, ако не си опитенъ и смѣлъ ловець. Не можешъ го уби, ако нѣмшъ остро оржие и ако не умѣешъ да дебнешъ. Само мждрецьтъ може да изтръгне страданието отъ човѣшкото сърдце. Има изкуство — да се изтръгва страданието. Това изкуство се нарича себепознание. Тази е третата истина. Четвърта истина е самото изкуство на ловеца: самото изкуство на мждреца. То е спасителниятъ пжтъ.

* * *

Нѣкои отъ най-близко застаналитѣ до Буда запитаха тогава:

— Какъвъ е спасителниятъ пжтъ, Господи? И какво е изкуството на мждреца?

Шакия Муни имъ отговори:

— Има едно безценно съкровище. То е огърлица съ осемъ зърна. Който има тази огърлица, той е богатъ. Има единъ-едничкъ спасителенъ пжтъ. Той има осемъ стжпала. Който го е изминалъ, той е мждрецъ. А осемтѣ стжпала сж: права вѣра, права мисль, права дума, право дѣло, правъ поминъкъ, право усилие, права паметъ и право съзерцание. Тази е осморната пжтека. Влѣзте въ нея! Недейте чака небесни личби и земни знамения да ви посочатъ, въ кой день да се отречете отъ досегашнитѣ си заблуди! Всѣки день е день за наченка: недейте пропуска времето да тече край васъ, като рѣка, чиито води нѣма вече да се върнатъ. Вие всѣки мигъ умираете по малко: иде день, когато мнозина отъ васъ ще бждатъ досжщъ мъртъвци. Тогава ли ще почнете?

Други отъ намиращитѣ се наблизу до Учителя запитаха тогава:

— Блажени Татагата, по що ще познае човѣкъ, че е излѣзълъ на пжтеката? Всички вѣрващи си мислятъ, че вѣрата имъ е права, а ги виждаме да страдатъ въ морето на превъплѣщенията. Нѣма ли вѣренъ белегъ?

Шакия Муни отвърна:

— Има, братя. Всѣко зърно на огърлицата си има свой цвѣтъ и всѣко стжпало на пжтеката — свой белегъ. Права вѣра е — да вѣрвашъ, че каквото викнешъ, такова ще ти се откликне, и че всичко въ свѣта върви все по-нагоре и все но-напредъ: такава е волята на Вѣчния и който вѣрва въ Него, вѣрва въ тая воля, която е Негова. Права мисль е — да мислишъ само добро и само истинско, безъ да се питашъ, има ли зло и лъжовно. Права дума е — да говоришъ само добри, истински и смислени слова, като забравяшъ всичко друго. Право дѣло е — да постжпвашъ бързо, но обмислено, безъ да дириши лична облага и лична приятностъ. Правъ поминъкъ е — да живѣешъ тѣй, че да не увреждашъ на нищо живо. Право усилие е — да вършишъ постоянно добро и да правишъ онова, за което те най-много бива.

Права паметъ е — да прощавашъ за злото и да бждешъ признателенъ за доброто. Право съзерцание е — кждето и да си, каквато и да ти е работата, да мислишъ често за възвишеното и благородното. Това сж знацитѣ, че си излѣзълъ на пжтеката. Явни сж тия знаци, братя, очебийни сж тѣ — и само слѣпецътъ духовно не може да ги види, или пѣкъ оня, който си нарочно затваря очитѣ.

* * *

Народътъ почна да се разотива. Всички бѣха доволни: лесенъ пжтъ имъ бѣ показалъ Проповѣдникътъ на Нирвана. Ала мнозина останаха. Тѣмъ се не виждаше толкова лека пжтеката, защото повечето отъ тѣхъ се бѣха опитвали да вървятъ по нея.

Онзи отъ ученицитѣ на Господа, когото Буда обичаше най-много, — Ананда — запита:

— Учителю на ангели и люде! Кое крепи у човѣка измамата? Кое го привързва къмъ живота и го тегли да се преражда отъ животъ въ животъ?

На тия думи Готама Буда отговори съ притчата за Тришна.

— Когато Брама излжчи отъ себе си искритѣ, съ които мислѣше да насели свѣта, нѣкои отъ тѣхъ се възбунтуваха противъ Него: тѣ смѣтнаха, че сж по-горни дори и отъ самия Създателъ. Подиръ тѣхъ се повлѣкоха и другитѣ. Тѣй всички искри почернѣха: тѣ изгубиха блѣсъка си. Какъ се случи това? Мисълта за върховностъ надъ Брама сплоти надменнитѣ — и тѣй се яви стоглаво чудовище, наречено Мано (което ще рече Гордостъ). Мано помрачи сиянието на първороднитѣ искри и Небесниятъ Господаръ, за да смири своитѣ рожби, посели ги въ камѣнитѣ, скалитѣ и водата. Сетне, когато тѣхниятъ дълбокъ сънь въ мъртвото вещество се избистри и тѣ — покорни на буритѣ, земетръса и потопа, — създадоха земната кора, Брама ги извлѣче отъ тамъ, та ги всели въ билкитѣ, дървесата и палмитѣ, за да се съединятъ съ въздуха, лжчитѣ и росата. Дойде день — и смиренитѣ рожби на Небесния Всевластникъ опознаха милостята на своя Родителъ: тѣ кротко разтвориха вѣнчета, за да погълнатъ въздуха, лжчитѣ и роснитѣ капки. Отъ тѣхното семе се размножиха вси билки, дървеса и палми, що растатъ

по вселенната — и тѣ се покориha на Бога и на волята Му. „Ние сме накитъ на земята“, — рекоha. „Но що е накитъ безъ ржка, която кити, и безъ снага, която китятъ? Що бихме били ние, ако не бѣ ржката на Създателя и снагата на земята?“ Тѣй се покориha тѣ на Брама и на волята Му. Тогава Той ги всели въ тѣла на пеперуди, птици, риби и звѣрове. Дълго оживяваха първороднитѣ искри тия тѣла. И тѣ добиha пѣргавината на ягуара, смѣлостъта на лѣва, прозорливостъта на орела, крѣшностъта на змията и тѣрпението на камила. Но тѣ бѣха едно и — като населяваха тѣлата на животнитѣ — не се различаваха помежду си: тѣ бѣха искри отъ единъ и сжщи пламъкъ, бѣха капки отъ едно и сжщо море. За да ги раздѣли, Брама ги посели въ тѣлата на люде. И тѣ наченаха да живѣятъ. Но за човѣка животътъ не е лесна работа: мнозина отъ тѣхъ не можеха да понасятъ мжкитѣ и се лишаваха сами отъ животъ. Тогава Небесниятъ Господаръ прати Ангела на Живота — да обвърже сърдцата на людетѣ, за да обикнатъ живота. И Ангелътъ на Живота слѣзе. Той посѣ въ людскитѣ души семето на Тришна (което ще рече Воля къмъ Животъ). Тришна поникна у човѣка и се роди най-гиздавето цвѣте: негово стѣбло е Танха (което ще каже Страсть), обрасла съ миризливъ мѣхъ, който се превръща въ бодли, когато порастне и закрепне; неговъ коренъ е Ведана (което ще рече Чувство), що смуче отъ земи и сладостъ и горчилка, за да ги претваря въ образи, мелодии и спомени, та да услажда душата на човѣка; а неговъ цвѣтъ е Упадана (което значи Привързаностъ къмъ Животъ), чиято миризма опойва вси людски души и ги дѣржи въ пленъ презъ хиляди години. Танха, мои синове, крепи човѣка къмъ живота. Да, измамната Страсть, хилядоглавата Желба, отровна Похоть, магьосницата Танха нуди човѣка да живѣе и да иска животъ. Но Танха е само стрѣкъ. Ведана, мои чада, кара човѣка да се преражда отъ животъ въ животъ. Да, промѣнливото Чувство, хилядооката Змия на Познанието, чаровната арфа на душата, прелѣстителката Ведана нуди човѣка да се преражда и да иска прераждане. Ала Ведана е само коренъ. Упадана, рожби мои, кара човѣка да се мами, че животътъ е истинностъ. Да, неизкоренимата Привързаностъ къмъ онова, що има обликъ и привлича, омагьосващата Прилепностъ къмъ всичко приятно, лукавата Упадана нуди

човѣка да се мами, че животътъ е трайностъ, и да желае запазването на тая трайностъ. Но животътъ е лъжа. За прикования къмъ живота всичко изглежда, че е, а — всщностъ — нищо не е. Защо? Защото всичко е образъ, измама, отразъ, видение, призракъ. Тришна ни обайва. Да не бѣ Тришна, човѣкъ не би понесълъ огромното бреме на живота.

* * *

Когато Багаватъ Муни (което значи Благословениятъ Мждрецъ) свърши свето слово за Тришна, ученицитѣ се развълнуваха.

Нѣкои почнаха да се питатъ, кое е истина, има ли истина, кжде е истината. Други останаха поразени отъ неочакванитѣ думи на притчата и не знаеха, що да кажатъ. Трети си шушнѣха, че невѣмъ самъ Брама е виновенъ: нали по Негова повеля Ангелътъ на Живота е посѣлъ въ човѣшкото сърдце семето на Тришна?

Отъ всички най-развълнуванъ бѣ Ананда.

Когато общото вълнение позатихна и шепотътъ орѣдѣ, Ананда запита Господа:

— О, Дармараджа (сиречь — Царьо на Закона)! Кжде да търсимъ избавление отъ Тришна?

Татагата отговори:

— Обични мои, само едно скривалище има: Нирвана се казва то. Тришна води човѣка по безводни пжтища и очитѣ гледатъ студени водоскоци, а гърлото не може да пийне никога отъ тѣхъ. Нѣма насита въ Океана на Самсара, а Самсара е цѣлъ свѣтъ: цѣлата гиздава лъжа на битието. Когато закопнѣе душата по спасение отъ измамата, Нирвана е близу до човѣка. И тогава оня, който е дълго страдалъ, побеждава жаждата за личенъ животъ, поема осморния пжтъ и подарява вси плодове на добритѣ си дѣла Богу. Той не живѣе за себе си, а за людетѣ, за Бога, за вси сщества, защото узнава, че е едно съ тѣхъ, както прѣститѣ сж една ржка. Тѣй човѣкъ влиза въ Мокша, а Мокша има два лика: единиятъ се зове Свобода, другиятъ — Блаженство. Щомъ двата лика на Мокша и едничкиятъ ликъ на Човѣка престанатъ да бждатъ три, а станатъ едно, — духътъ стжпва въ Нирвана. За такъвъ нѣма смъртъ, защото нѣма раждане. Отсамъ битието — и отвждъ битието вси духове си подаватъ ржце, за да участвуватъ въ него-

вата радост, която е радост и на вселенната, че се е явилъ новъ Буда. Ако той се роди следъ това, драго-волно ще се роди, защото жъртвува блаженството си, за да избави другитѣ отъ страдание. Така Бодисатва става Буда, а спасениятъ — Спасителъ. Задъ него е Небето, което той оставя. Предъ него е Земята, пълна съ горестъта на людетѣ, измжчвани отъ заблуда и незнание. А въ сърдцето му е Нирвана, която обржчва Небе съ Земя и ангелитѣ прави сътрудници на людетѣ. Тѣй се ражда Спасителътъ — вѣченъ прѣстенъ на Възврата, Змия на Посветата: нейната опашка е въ устата ѝ. Наистина, синове мои, той е свещенъ кржгъ на Битието, което излиза отъ себе си, за да се върне при себе си.

* * *

Когато свърши словото за победата, Готама Буда погледна нагоре.

Тogaва мислитѣ на вси сбрани се излжчиха къмъ небето — като свѣтли многоцвѣтни снопове отъ алмазна пшеница.

И тамъ, горе, дето се бѣ спрѣлъ погледътъ на Благословения, се яви ангелъ и съ кротка ржка прибра жъртвата, принесена Богу отъ ония, които Спасителътъ бѣ извелъ на блѣскавата пжтека.

СВЕТЕЦЪ

„Ние живѣемъ за Христа, а смъртъта ни е печалба.“

Изъ писмото на свети Ивана Рилски до царь Петра.

Когато се пукна зора, той бѣше вече въ планината. Задъ него лежеха захвърлени — като нѣщо непотрѣбно — и селото, и роднинитѣ, и хубавата мома, и миналитѣ дни: всичко онова, което бѣше отровило душата му.

Той бѣше взелъ съ себе си само своята тояга и кавала си.

Наврѣхъ планината, надъ заспалитѣ канари, дето ведрата заранъ прѣскаше мирисъ на здравецъ, го огрѣ слънцето. Лицето на момъка се промѣни. Доскорошната скръбъ се стопи, като прѣспа на припекъ. Очитѣ му блеснаха, устата се озари отъ усмивка.

Той засия, като самото слънце.

Дълго гледа той Божието око, което бди безъ умора надъ земята, какъ залива съ животъ и свѣтлина гори, поля, валози и бърда. И накрай у самия него сякашъ запламтѣ вѣчниятъ огънь на Бога. Той се усѣти сигуренъ.

Застаналъ на скалата, наврѣхъ високата планина, подъ летежа на орлитѣ, той бѣ като че ли израстналъ отъ камъка — самъ камъкъ, едно съ канарата, едно съ огромната планина. Около него се люлѣха прозрачнитѣ мъгли, които слънцето разтапяше. То влѣзе и въ душата му, за да разтопи дебелитѣ прѣспи отъ скръбъ, които бѣ напластилъ тамъ мирскиятъ животъ.

Миризмата на здравецъ, бабина душица, звѣниче и лопенъ се издигаше нагоре, като благодарствена молитва на земята къмъ добрата Ржка, която крепи живота ѝ. Тая молитва запѣ и въ душата на момъка. Той се усѣти отведнѣжъ добъръ, кроткъ и нѣженъ. Онова зло, омразно и свадливо, което му кжсаше душата, когато живѣеше долу, се смъкна отъ него, както се смъква тежка дреха.

И момъкътъ неволно се наведе, като че ли се покланя. Тѣй се бѣше навеждалъ той нѣкога, въ църква, когато минаваше преносъ.

После колѣнчи и опрѣ челото си на камѣка — и дълго стоя тѣй.

Надъ него мина ангелѣтъ, който обглежда Божия имотъ и го погали съ крилетѣ си.

* * *

Душата на нѣкогашния пастиръ се избистри, като планински кладенецъ. Той бѣ станалъ едно съ свѣта — и презъ него минаваше оная блага Сила, която крепи всичко.

Когато си спомни за баща и майка, които го гледаха намусено и го корѣха съ погледъ, че се не суети по добивъ и прехрана, а се лута по цѣли дни нагоре-надолу, той се усмихна. Родителитѣ му не бѣха вече живи. Голѣмиятъ моръ, който бѣ изтрѣбилъ много люде, бѣ отнелъ и тѣмъ живота.

Младиятъ постникъ си каза:

— Колко сме смѣшни! За нищо и никакво се караме и коримъ единъ другиго. А всичко си тече — и утре може да ни нѣма...

Смъртта на родителитѣ се виждаше на момѣка нѣщо просто — както увѣхва билката, както пада боровата шишарка. Той не скърбѣше. Душата му се не размѣти отъ тѣга по родителитѣ, нито я изпълни недоволство, като си спомни за намусенитѣ погледи.

— Ние не се познаваме единъ другиго, — рече си той. — Дори баща не познава чедото си. Тѣ мислѣха — баща ми и майка ми — че съмъ ленивъ; а мене ме теглѣше още отъ малъкъ да служа Богу. Такива бѣха старитѣ — Богъ да ги прости! — прости люде, малко знаеха. Тѣмъ се струваше, че и за мене що е добро онова, което е добро за тѣхъ — затова ме караха на селска работа. Нима сж криви тѣ? — Толкова знаятъ!...

А преди това Иванъ скърбѣше.

Той обичаше старитѣ. Тѣхната смъртъ бѣ осланила сърдцето му. Кжщата, дето отрастнаха сами съ брата си, му се видѣ отведнѣжъ глуха, праздна и тъмна.

Първитѣ дни плака. Мили му бѣха дори укоритѣ, които бѣ слушалъ отъ баща и майка. Плака той и за нѣмитѣ погледи, отъ които го болѣше по-рано.

Ала когато се озова въ планината, загубата на старитѣ му се видѣ като нѣщо редно, което е трѣбвало да стане. Не може да знае той, защо великата невиди-

ма Ржка отнема живота на тогова или на оногова: такава мъдростъ не е за човѣкъ.

Той си казваше:

— Човѣкъ се ражда, както кълнѣтъ пораства изземи: нѣкаква сила го дърпа и крепи, но ние я не виждаме. Живѣе, що живѣе, па умре — както семето пада на земи. Тѣй си върви свѣтътъ, така трѣбва да бжде. А защо е така, ние не знаемъ: Който го е наредилъ, Той знае. Великото око вижда всичко. Свършишъ ли си работата тукъ, извикватъ те горе — да дадешъ смѣтка за стореното. Всичко е наредено добре — и добре върви.

* * *

Въ планината бѣше мирно и спокойно.

Мирътъ и тишината на голѣмата гора се прелѣха въ душата на постника — и тревогата му затихна. Струваше му се, че се е родилъ тамъ, — че никога не е живѣлъ въ свѣта, дето людетѣ се мразятъ.

Нѣмаше съ кого да говори — и не дирѣше никого. Съ себе си говорѣше.

— Всичко е добро и мъдро. Велика Обичъ е създавала земя и небе. Защо е хрумнало на човѣка да мрази? Защо бѣга отъ Обичъта? Не се ли лѣе тая Обичъ съ топлинѣ лъчи на слънцето, съ бистритѣ струи на потока, съ опоителния мирисъ на горскитѣ билки?

Мина му презъ умъ девойката. Но тя му се вестикато чуждъ образъ — много далеченъ, избледнѣлъ.

Спомни си онова, що бѣ станало презъ последнитѣ дни. Дали го е обичала? Кой знае! Едва ли. Сърдцето ѝ скоро изстудѣ къмъ него. Тя се омжжи за другиго. Оня бѣше по-имотенъ отъ Ивана.

По-рано му бѣше тежко, много тежко. Но сега той си рече:

— Нищо! Нима съмъ стопанинъ на чуждо сърдце? Обикнала го — обикнала! Нека върви — дето ѝ е воля! Ако се е омжжила по обичъ — да ѝ даде Богъ щастие. Ако ли е по смѣтка — тя ще се кае. Всѣки реди живота си, както му иде ътржки.

Той се утеша и примири: надъ дребната човѣшка обичъ има друга — дълбока, властна и силна. Оная велика Обичъ забравя мъжи и оскърбления. Предъ нея вси злоби на живота изглеждатъ ситни, като пѣсъчни зърна.

* * *

Въ прѣсния въздухъ, що го кжпѣше презъ оная зарань, и подъ милващитѣ лжчи на слънцето, постникътъ забрави черната морà на селото. Забрави тия осемнадесетъ години, които бѣ изживѣлъ сякашъ въ задимена кжща съ запушенъ скждедь.

Отъ високитѣ скали той гледаше цѣлата равнина: полето, дето работятъ отъ люлка до гробъ мършави роби, — селата, дето людетѣ се раждатъ, плодятъ се и умираатъ, — пжтишата, по които скърцатъ колята на търговия, надлѣгване и измама.

А тамъ, горе, нѣмаше и лѣхъ отъ онава, що бѣ стѣгало младата душа въ жестокъ вжзелъ.

Слънце, роса, легло отъ мѣхъ, вечеря отъ ягоди, боровинки и гжби. Бистра вода, която блика между чисти, бѣли камъни. Птици, звѣрове, цвѣтя и дървета, които славятъ Бога.

Душата на Ивана се отпустна — като дете, легнало на майчини скути. Той се унесе, та забрави всичко.

Прииска му се пѣсень.

Извади кавала и засвири. Пѣсеньта се разнесе по каменнитѣ спадове, рѣзньове и площици, по роснитѣ поляни и сипеитѣ — надолу, дето се будѣха селата и паланкитѣ въ ранни мѣгли.

Ония, които се стѣгаха за работа, и овчаритѣ, които се готвѣха да потирятъ стада нагоре, си казваха:

— Другъ е станалъ преди насъ.

А ранобудни моми се питаха:

— Чие ли сърдце пѣе въ тоя меденъ кавалъ?

* * *

Вначало той бѣгаше отъ люде.

Зачуе ли се отдалекъ овчарска свирка, тропотъ на стадо, лай на ловджийски псета или сѣкира на дърварь, отшелникътъ потърсваше друга постница. Много хралупи и пещери смѣни той.

А годинитѣ минаваха. Никой вече не би позналъ, че тоя мжжъ съ мършаво лице, огнени очи, кротка усмивка и дълга до поясъ брада — е нѣкогашниятъ момъкъ отъ Скрино. Помнѣха го само звѣроветѣ, птицитѣ, змиитѣ и гущеритѣ. Тѣ идваха при него, като при баща. Кротката топлина, що излизаше отъ лицето му,

трепкаше — като нѣжно крило — надъ всичко живо, което се доближи до постника.

Но и въ планината той бѣ прекаралъ мжки.

Като се мина време, самотата почна да му изглежда страшна. Тя му стѣгаше душата. Искаше му се да излѣе върху нѣкого своята накупѣла обичь. Да сподѣли съ нѣкого суровата мъдрость, която бѣ добилъ презъ тия дни въ гората, далекъ отъ люде.

Другарь му трѣбваше, но кой ще му стане въ планината другарь?

Когато се разчу наоколо, че въ Рила живѣе светецъ, надойдоха отъ селата мъже, жени и деца: — едни болни, да ги лѣкува, други — нещастни, да ги утешава, трети — смазани отъ скърби и беди, да ги насърдчава.

Постникътъ се зарадва, че Богъ му праща ржце и уста — да черпятъ и пиятъ отъ преливащия изворъ. Той се молѣше на добрата Сила, която раздава животъ, да изцѣри неджитѣ, да влѣе здраве и мощъ въ болнитѣ снаги, да привдигне слабитѣ и немощнитѣ.

И Богъ чу своя избраникъ: Той ги изцѣри до единъ.

Кроткитѣ думи на отшелника, който виждаше, що става въ людскитѣ души, утешиха отчаянитѣ и насърдчиха отпадналитѣ духомъ. При него идваха люде съ размжтень погледъ и болнавъ умъ, и други — обзети отъ бѣсове. А си отиваха бодри, силни и здрави. На мнозина помогна той. И всички се връщаха благодарни.

* * *

Но тия болни, бѣсновати и отчаяни люде не му бѣха другари: слабиятъ не е другарь на силния.

На светеца трѣбваше другъ човѣкъ. Макарь и крѣхка душа, но душа — родена за подвигъ — искаше той, за да направи отъ нея свой пѣргавъ другарь. Колѣнеше по приятель, комуто би могълъ да се изповѣда, — да му каже онова, което не биха разбрали тия случайни гости, дошли за день—два.

И ето, единъ день дойде при него братанецътъ му Лука — и пожела да му стане послушникъ. Сърдцето на постника се зарадва, като го видѣ.

Той благодари на Бога че го е чулъ.

* * *

Но и това бѣше горчива изпитня.

Следъ време се вести Ивановиятъ братъ и съ ядовни

думи нахлули постника, че билъ подлѣгалъ детето. Той изрече клевети, които светецътъ не пожела ни да чуе, ни да разбере.

Бащата отведе момчето, обречено на света работа. На сила го откъсна отъ брата си.

Лука плачеше. Съ плачъ цѣлуна ржка на чичо си, съ плачъ тръгна по пжтеката.

Но но бѣше сждено — бащата да отведе своето дете обратно въ свѣта. Ухапа го пепелянка — и то умрѣ.

Следъ това отшелникътъ остана отново съ своята самота — и съ мжката въ сърдцето — и съ звѣроветѣ, които идваха да му ближатъ ржцетѣ.

* * *

Оная пролѣтъ, когато Иванъ бе поелъ пжтя къмъ върха и когато бѣше отсѣкълъ да се не връща вече, не му излизаше изъ ума. Тя бѣше оставила златна диря въ душата му: струваше му се като споменъ за празникъ, като нѣкакъвъ свѣтълъ Великдень.

Тогава Богъ бѣ наистина благословилъ своя избраникъ. Той му бѣше явилъ своя великъ образъ. Бѣше му се открилъ — като Баща, който обича всичкитѣ си чеда.

Отъ тогава, събуди ли се, постникътъ усѣщаше, какъ душата му се понася надъ планината, разстила се, обгръща всичко — и се топи въ топлата обичъ, която се струи отвредъ. И винаги му идваше на умъ оная хубава заранъ, когато бѣ видѣлъ толкова много звезди: звезди по росата, звезди по цвѣтията, звезди по лжчитѣ на слънцето, звезди по блѣскавитѣ прѣски на подскачация потокъ.

Но следъ това бѣха настъпили зли дни.

Минала бѣше пролѣтъта, когато постникътъ гледаше, какъ слънцето мами къмъ себе си животѣ сокове изднѣ коренитѣ и ги втвърдява въ стѣбла, клонки и листа, които вдигатъ главици къмъ небето.

Изтекли бѣха хубавитѣ дни, когато цвѣтията и дървесата цвѣтѣха — и по миризливитѣ вѣнчета кацаха пчели и пеперуди, брѣмчеха и подхвѣркваха отъ цвѣтъ на цвѣтъ. Отишло си бѣше лѣтото, когато слънчевата сила, натегнала наврѣхъ стѣблото, прелѣла изъ цвѣта, се затваряше въ плодъ, а сетне навеждаше стърка надолу, за да подари на земята нови семена.

Дошли бѣха дни на неволя, дни на люта мъка.

Зими — дълги ледни зими, съ вѣявици, мразъ и снѣжни вихрушки — бѣха идвали години подъ редъ. А следъ тѣхъ — дъжделиви дни. Бури, поройни дъждове, гърмотевици, свѣтковици, градушки. Стогодишни дървета падаха, разцепени отъ връхъ до коренъ. Презъ мокритѣ нощи, когато вилнѣеха трескавици и бури, огромни скали се сриваха съ ужасенъ гръмъ и поваляха въ пропаститѣ кжде каквото срещнатъ.

Въ тия тежки времена отшелникътъ виждаше яростната сила на Бога, наказваща людетѣ за грѣховетѣ имъ.

* * *

Но той свикна и съ това.

Разбра той, защо идва небесниятъ гнѣвъ и защо се разклаща цѣлата земя предъ огненитѣ прѣсти, които я заплашватъ.

Отшелникътъ почна да долавя, че задъ тия башински мѣмрения се крие благость.

— Не ни ли казва Богъ, — питаше се той, — че, както се руши тая скала и както се поваля оня стогодишенъ джбъ, и ние трѣбва да сринемъ у себе си кулата отъ зли желаня и да изпепелимъ себелюбието? Богъ не жали, но и не убива: Неговата ржка посочва, напжтва и вика душата къмъ Себе Си. Дори и когато отнеме нѣкому тѣлото, Той прибира при Себе Си душата му, уморена отъ тежината на плътта.

* * *

Той не веднѣжъ излиза отъ спокойния и топълъ мракъ на своята постница — тъкмо когато ревѣше злокобно бурята. Много пжти се бѣ изправялъ на най-високата канара, простираль бѣ ржце къмъ ядовното небе, раздрано отъ сребристи свѣтковици.

И много пжти бѣ молилъ Бога съ гласъ — силенъ като самия гръмъ:

— Чуй ме, Господи Боже! Чуй ме Ти, страшна наказваща Дѣсницо! Ако поразявашъ, мене поразилъ ето ме: стоя и чакамъ. Пожали ония долу! Пожали ги — да не би край виновния баща да падне, пронизано отъ гръмъ, и невинното дете! Пожали дечицата, Господи: пожали малкитѣ душици, които не знаятъ още, що е грѣхъ! За тѣхъ Те моля, Боже: събери на снопъ гър-

мотевидитѣ и ги изпрати по мене! Па и заради всички ония, които грѣшатъ, защото не знаятъ, що правятъ, — мене накажи: азъ съмъ отъ всички най-грѣшенъ!

И бурята преставаше, небето се разведряше. Надъ планината плувнуваха бѣли облаци, които се кждрятъ — като корони отъ сребро. По златнитѣ лжчи, пробиващи облачнитѣ талази, политаха свѣтлокрили гължби и пѣщи чучулиги, зашеметени отъ слънчевата свѣтлина.

Тогавя надъ планината и надъ долинитѣ, въ нейнитѣ пазви, се простираше отново добрата Ржка, която закриля живота и разлива навсѣкжде радость.

* * *

Постникътъ търпѣше лютия мразъ и глада зиме, за да смири своето тѣло и да покори плътскитѣ желанія. Душата му крепнѣше. Следъ дълги борби, плътята се подчини. Духътъ на светеца закрепна и той почна да вижда онова, което е скрито отъ погледа на грѣшнитѣ.

Той виждаше рая и Божиитѣ угодници. Ангели, пророци, апостоли и мжченици идваха да беседватъ съ него. Той четѣше бжднината на народитѣ, като по книга.

А идваха времена — и таенъ гласъ му казваше да остави за малко пустинята, за да слѣзе при людетѣ и да ги поучи. И той напускаше пещерата, вестяваше се по села и градове — и проповѣдваше на свѣта волята Божия.

Много постници смѣни той презъ дългитѣ дни на своето подвижничество. Много гори обходи. Но накрай се върна пакъ въ планината, кждето бѣ отишълъ първия пжтъ — презъ оная хубава пролѣтъ.

* * *

Той не бѣше вече самъ.

Мнозина послушници и стари иноци живѣха въ планината, срѣщаха се съ него и чакаха да ги напжти. Светецътъ ги спохождаше въ тѣхнитѣ постници и всѣкому даваше съветъ.

И не само на люде бѣ драго да се срещнатъ съ него. Подгонени отъ буря или студъ, въ пещерата идваха — кога сърни, кога — диви кози, кога — вълци или мечки. Тѣ гледаха плахо стареца, косматъ като тѣхъ, застаналъ въ дъното на тъмната пещера. Но отъ него излизаше

такава кротостъ, че звѣроветѣ се приближаваха послушно и му ближеха нозетѣ, като на свой господарь, а страхливитѣ животни се не боеха отъ него, щомъ прескочатъ каменния прагъ, издълбанъ отъ колѣничене. Тѣ го гледаха въ очитѣ, както се гледа баща, а той ги галѣше и имъ даваше отъ своята храна.

Когато тръгне на нѣкжде, и тѣ вървѣха съ него.

* * *

Мжжътъ остарѣ.

Неговата слава бѣ голѣма: цѣлъ народъ знаеше, че въ Рилската пустиня живѣе светець. Мнозина идваха да го видятъ. Предъ неговата пещера бѣха минали роби, селяни, ратаи, ловци, велможи, духовници и царедворци. И здрави и болни отиваха да го дирятъ. Дори самъ царятъ бѣ пожелалъ да види светеца.

Предъ стрѣмнитѣ стѣпала, които водѣха къмъ отшелнието на постника, колѣничеше цѣлиятъ бѣлгарски народъ.

Но димътъ на тая слава не помрачи очитѣ на светеца. Той дори бѣгаше отъ ония, на които не би могълъ да бжде полезенъ съ нѣщо. Неговата пжтека кършеше извънъ свѣта — и всичко праздно, което се почита въ свѣта, му бѣше чуждо.

Тѣй остарѣ постникътъ — въ молитви и въ служба на немощнитѣ.

Дългитѣ години, що бѣ прекаралъ въ гората — между звѣрове, птици, дървеса и билки, — бѣха преобразили душата му. Той бѣ станалъ едно съ онова, което го заобикаляше. Наистина, у него имаше нѣщо отъ търпеливата коравина на камъка, отъ лѣчebността и благовонието на билката, отъ кротката сѣнка на дървото и отъ благостта на плода му. Имаше и нѣщо отъ простата невинность на звѣра.

Свикналъ на добро, той вършеше онова, което иска Богъ, безъ да мисли. Оная нѣжна Сила, която дава животъ на камъкъ, трева, боръ и птица, бѣ заживѣла и у него, — Силата на Бога, която превръща човѣка въ ангелъ.

* * *

Въ оня день, когато царь Петъръ изпрати двама иноци — да кажатъ на светеца, че иска да се срещне

съ него, постникътъ поржча да му отвърнатъ просто и отъ сърдце, че може да се видятъ само отдалеко.

Така и стана.

Свети Иванъ запали голѣмъ огънь наврѣхъ високата скала. Димътъ се издигна къмъ Бога, като молитва. Въ това време постникътъ се молѣше, безъ да обърне глава къмъ царя.

А царь Петъръ опъна шатра наврѣхъ отсрещнитѣ скали. Предъ нея запалиха огънь. Тѣй се видѣха царътъ и светецътъ — отъ два върха, подъ свѣтлината на два огъня, безъ да си кажатъ дума.

Царътъ бѣ изпратилъ на отшелника злато. Светецътъ го върна. Той писа Петру писмо, въ което го съветваше, що да прави, за да угоди Богу и да бжде полезенъ на народа. Той се не запита, дали царътъ се е докачилъ отъ това, както сърна, когато побѣгне отъ човѣкъ, се не пита, дали той се е оскърбилъ.

Годинитѣ бѣха обърнали погледа на жилавия старецъ къмъ другаде. Той не гледаше вече, що има по оня спадъ на планината, одето бѣ миналъ, за да се покатери къмъ върха; неговитѣ очи гледаха къмъ отвѣдния спадъ.

Само единъ день помнѣше той отъ цѣлия си животъ: оня пролѣтенъ день, когато бѣ стигналъ до високата канара съ тояга и кавалъ, за да стане тояга на доброто и кавалъ на обичѣта.

* * *

Той издѣхна не тѣй, както издѣхвато царетѣ.

Постницитѣ долу не знаеха, че тѣхниятъ наставникъ е отишълъ вече при Бога. До най-близката постница дотича сърна и загледа съ насълзени очи инока, който живѣеше тамъ. Мжжътъ разбра и протегна ржка да погали животното, ала то побѣгна: той го видѣ, какъ направи два-три чевръсти скока по скалитѣ, а после се изгуби.

Тогаво отшелникътъ слѣзе долу, обходи постницитѣ, сбра вси братя и имъ каза:

— Отецъ Иванъ ще да е вече при Бога. Неговата сърна се вести преди малко при мене. Тя плачеше. Да отидемъ да го погребемъ!

И тѣ станаха, та отидоха горе — да склопятъ очитѣ, които се не бѣха склапяли цѣлъ животъ.

Отдавна, много отдавна

СИЛНИЯТЪ И ХУБАВИЦАТА

Оная страна бѣше голѣма и богата. Не — наистина — толкова голѣма, колкото бѣ широката котловина, откъдето идваше племето, но все пакъ тѣй просторна, че за всѣкиго имаше много земя: и за живѣлище и за гробъ.

Гората — непроходна и тъмна — бѣ добра защита отъ вѣтрове. Тамъ имаше и дивечъ, не подплашенъ още отъ никого. А отвѣде скалитѣ ставаха все по-малки, земята се снишаваше полегато — като грѣбъ на риба — и водѣше къмъ голѣмото море.

Страната бѣше топла. Всичко тамъ растѣше буйно.

Не следъ дълго време избуя и душата на племето, което се бѣ заселило тамъ. По-младитѣ не помнѣха вече, откъде сж дошли дѣдитѣ имъ. Тѣ тачеха паметъта имъ: за тѣхъ имъ напомняхъ високитѣ стълпове съ тотеми, изсѣчени отъ дърво и забити предъ хижитѣ. Но имената имъ не помнѣха. Тѣ знаеха само, че Сребристая Лисица, Черниятъ Глиганъ и Пѣстрокожиятъ Тигъръ ги закрилятъ, защото духоветѣ имъ живѣятъ въ племето. Това имъ стигаше. Не се питаха тѣ, у кои главатары сж се вселили предцитѣ — дали у младитѣ, или у старитѣ.

А старитѣ помнѣха всичко и го повтаряха упорито на непослушната млада паметъ: че племето иде отгоре, кждето надъ снѣжни равнища — безкрайни и необгледни —, се издига Свещената Планина. Тя е бѣла. Дървесата сж тамъ отъ сребро и алмазъ. Скалитѣ сж като стжпала отъ ледъ, по които слизатъ и възлизатъ духоветѣ на блажени предци, загинали въ бой или умрѣли, обременени отъ години.

Наврѣхъ Свещената Планина живѣятъ Бѣлиятъ Богъ и Бѣлата Богиня — Омъ и Ума —, които сж създали свѣта. Тѣ сж мощни, чисти и добри, защото сърдцата имъ сж отъ алмазъ.

А надъ голѣмата ледна пирамида, кждето мждрата двойка живѣе мълчаливо отъ памтивѣка, сияятъ седемтѣ сребърни звезди на Голѣмата Мечка.

— Разбирате ли сега, откъде идете? — питаше бѣлокосиятъ Окнаръ, най-стариятъ главатаръ. — Наши-

тѣ предѣди бѣха чеда на Ома и Ума. Тѣ ни казаха, че ще завладѣемъ свѣта. Всичко ще бжде наше, ако ги слушаме.

* * *

Отначало никой не възразяваше.

Окнаръ бѣше мждъръ и кроткъ. Той бѣше, при това, баща на Бухри — най-хубавата мома отъ племето. Младитѣ се борѣха за Бухри — и никой не смѣеше да счупи думата на баща ѝ.

Но между младитѣ имаше момъкъ на име Ателагъ, потомъкъ на главатарии и вещери. Той бѣ най-силенъ отъ мжжетѣ. Цѣлъ лактъ бѣ по-високъ отъ другитѣ. Удуш ваше тигъръ съ една ржка. Мълва се носѣше, че предцитѣ му били исполини. Предъ неговата хижа се не издигаха дървени тотемии съ образии на животни. Тамъ стърчеха два каменни стълпа—грубо отесани, но огромни. Той самъ ги бѣ изваялъ. Тѣ изобразяваха мжже-великани съ жестоки лица, жадно отворени уста и дълбоки очи, които гледатъ много надалелкъ.

Стариятъ Окнаръ обичаше всички.

Той мразѣше само Ателага.

Какъ бѣ заседнала тая омраза въ душата на вожда, никой не знаеше. Но казаха, че веднѣжъ видѣлъ Ателага въ гората и го проследилъ. Момъкътъ убилъ два глигана и една сребриста лисица. Окнаръ го гледалъ, какъ ги дере.

Когато ловецътъ вдигналъ на грѣбъ месото и кожитѣ, старецътъ пресѣкълъ пжтя му.

— Дай ми лисичата кожа! — рекълъ.—Азъ ще ти направя добро. Окнаръ умѣе да бжде признателенъ.

— Какво добро ще ми направишъ?

— Следъ мене ще бждешъ пръвъ у племето.

— Азъ съмъ пръвъ и сега: всички знаятъ това. Пръвъ е оня, който е най-силенъ и най-смѣлъ.

— Не, не си. Никой не казва, че си пръвъ. Само ти казвашъ, че си пръвъ. Да, само Ателагъ казва, че е пръвъ, а Окнаръ и другитѣ — не.

— Ще видимъ. А защо ти е лисичата кожа?

— Тя се пада мене. Азъ съмъ отъ племето на Сребрилата Лисица. Който убие сребриста лисица, трѣбва да я даде мене, а азъ ще му се отплатя, както си знамъ. И ти трѣбва да направишъ тъй, каквото правятъ другитѣ отъ племето.

— Ателлагъ не дава кожи никому. Чиято е ржката, която е убила звѣра, негова е и одраната кожа. Ателлагъ не знае другъ законъ. Ателлагъ знае само тоя законъ.

— Азъ настоявамъ, момко, да ми дадешъ кожата. Ако остане у тебе, моитѣ предци ще се разгнѣвятъ и ще навлѣкатъ беди на племето. Всички ще пострадаме. И Ателлагъ ще пострада.

— Ще ти я дамъ, старче, ако се вречешъ да ми дадешъ Бухри, когато порасте. Дай ми Бухри — ще ти дамъ сребрилата лисица. Друга замѣна Ателлагъ не прави.

— Не може. Това не може. Бухри е моя кръвь. Моята кръвь и твоята сж чужди. Ти си потомъкъ на жестоки предци. Вещеритѣ отъ племето на Глигана ядѣха люде.

Тогава Ателлагъ се разлютилъ: горчиво му станало, че го смѣтатъ за потомъкъ на човѣкоядци.

— И азъ ще ямъ люде, — рекълъ. — Но ще ямъ силни, за да имъ взема силата, а не — слаби, като тебе. Моитѣ предци били жестоки, — казвашъ ти. А Ателлагъ ти казва, че всички главатари отъ твоето племе сж хитри и лукави. Моята кръвь е наистина чужда на твоята, защото сърдцето ми не е като твоето. Но хубавицата е на силния. Жената нѣма племе.

За пръвъ пѣтъ, казватъ, кроткиятъ Окнаръ избухналъ.

— Върви си съ тия кървави кожи! — викналъ той на ловеца. — Докато има на земята мжжъ отъ племето на Сребрилата Лисица, ти нѣма да имашъ Бухри.

Всичко това може да е измислица, не се знае. Защото никой не чу Окнара и Ателлага да се каратъ. Тѣ си дори не говорѣха. Не се и поглеждаха.

Само веднѣжъ, когато старецътъ казваше, че дъщеря му щѣла да бжде на оногова, който вижда отъ всички най-далече, момъкътъ се усмихна и рече:

— А ти запита ли Бухри, при кого иска да отиде?

* * *

Окнаръ не бѣ питалъ дъщеря си, при кого иска да отиде.

И не мислѣше, че трѣбва да я пита.

Той знае повече отъ нея: той знае, кому да я даде.

Той ще я даде на Салгая. Когато Окнаръ говори, Салгай винаги клати глава, сякашъ казва: „Тъй е.“

Да, да: на Салгая ще я даде. Салгай е разуменъ и добъръ.

Кой другъ отъ племето на Сребрилата Лисица би можалъ да вземе Бухри? Никой. Салагай вижда най-далече отъ всички. Наистина, Салгай не е великанъ и не удушва тигри подъ мишницата си, но той не е и кървожаденъ. Ловецъ той не е. Салгай има стада и земя.

Право е, че той има четири жени. Бухри ще бжде пета. Това е недостойно за главатарска дъщеря. Но Окнаръ ще поиска отъ Салгая да му обещае предъ тотемскитъ стълпове, че синътъ на Бухри ще стане главатаръ. Бухри ще бжде тогава първа между женитъ. Защото обетътъ, даденъ на предцитъ, е законъ — и никой не може да го наруши.

* * *

Една заранъ Окнаръ намъри Салгая и поговори насаме съ него.

Салгай се съгласи. Той се веднага съгласи. Да има Бухри... — о, Салгай никога не бѣше си помислялъ, че това може да стане! Той се врене тутакси на стареца, че сжщата нощъ ще излѣзе съ него да даде обетъ предъ тотемитъ. Очитъ му свѣтѣха отъ радостъ, като казваше това. Устнитъ му се овлажняха. Кръвта му удари въ главата. Гръбнакътъ му се втвърди цѣлъ.

Салгай е блаженъ. Съ какво е заслужилъ на предцитъ, та му отплащатъ съ такова голѣмо добро? Той не знае. Той не знае, но имъ е признателенъ. Кога се е надявалъ Салгай, че ще прегърне Бухри?

Тоя день той не погледна ни една отъ женитъ си. Бѣше гордъ и суровъ. Тъй трѣбва. Не говорѣше, а само махаше съ ржце — да се направи това и това: нека другитъ се досѣчатъ! И току поглеждаше слънцето. Поглеждаше го ядовито: защо не залѣзва още? Дългото сухо лице на мъжа потрѣпваше отъ несдържностъ. Черната му брада се разклащаше — като гнѣвна дѣсница.

Вечерътъ Окнаръ каза тихо на дъщеря си:

— Стой тука! Следъ полунощъ ще ти кажа нѣщо хубаво. Нѣщо много хубаво ще ти кажа.

И я погали по гърба.

Но тая милувка раздразни момата, сякашъ я бѣха

ударили. Тя се дръпна. Не каза нищо, ала разбра, що се готви да направи баща ѝ.

— Нали ще стоишъ тукъ? — запита Окнаръ, очуденъ отъ това движение.

Бухри пакъ не каза нищо.

* * *

Окнаръ излѣзе.

Салгай по чакаше отъ давна предъ хижата.

Пълниятъ месецъ сияеше надъ заспалото селище. На двамата мжже, които вървѣха мълчаливо, се стори, че много сѣнки се движатъ отъ хижа до хижа. Не сѣнки, а черни духове, които се наговарятъ съ тайни знаци. Между тѣхъ се мѣрна и единъ призракъ — цѣлъ лакътъ по-високъ отъ другитѣ.

Но тия призраци се стопиха отведнѣжъ, когато стариятъ главатаръ викна:

— Кой е тамъ?

Тѣ се стопиха, сякашъ земята ги е погълнала.

Двамата излѣзоха вѣнъ отъ селището и поеха пжтеката по каменливото бърдо. Тамъ, доста на далекъ, отъ другата страна на върха, има кржгла хижа, затворена отъ вси страни. Влиза се пълзешкомъ презъ низъкъ отворъ, закритъ съ кожи отъ сребристи лисици. То е светилището на племето. Пази го стариятъ Ухай, вѣренъ жрецъ и вещеръ, който не спи въ време на пълнолуние, а ходи наоколо и бди. Защото враждебнитѣ духове сж силни при пълнолуние — тѣ може да нападнатъ светилището. Предъ хижата стърчатъ осемъ дървени стълпа съ тотемски образи: тамъ ще даде Салгай обета си, като се закълне.

Но когато Окнаръ и Салгай се изкачиха на хълма, тѣ се спрѣха поразени.

Тотемитѣ горѣха.

Хижата пламтѣше.

На камънитѣ лежеше Ухай, жрецътъ на племето, — не мъртвъ, но пиянъ. Той се плезѣше и махаше весело съ ржце, като гледаше пламъцитѣ. Отъ устата му излизаха думи — безсрамни и галатни.

* * *

Вѣрата на ония, които водѣха потекло отъ Сребрилата Лисица, бѣ поругана.

— Трѣбва да отмѣстимъ! — викаше буйно Салгай.

Всѣщностъ, той се ядосваше, че не е могълъ да даде оня обетъ, следъ който щѣше да получи Бухри.

— Не може да остане тъй, — думаше навжсено Окнаръ и се заканваше.

Кому се заканва, и той не знаеше.

И другитѣ бѣха съгласни, че трѣбва да се отмѣсти. Но никой не знаеше, кому. Едни говорѣха, че светинитѣ били подпалени отъ племето на Черния Глиганъ, а други — отъ потомцитѣ на Пѣстрокожия Тигъръ. Но никой не бѣ видѣлъ подпалвачитѣ.

Запитаха жреца Ухай.

Той каза, че се явили духове — тъкмо следъ изгрѣва на месеца.

Какви духове?

Какви духове ли? Той недвижда, та не може да каже, какви, но му се струва, че били черни и голѣми, крилати и голѣми, едроглави.

Отъ кое племе?

Ухай помълчава. Той се мжчи да си спомни.

Отъ кое племе ли? Той си е спомнилъ. Очитѣ му се разтварятъ на широко — червени по крайщата, облѣщени, диви. Той прави на Окнара знакъ да го последва.

Двамата старци се отдѣлятъ доста на далечко отъ мжжетѣ — и жрецътъ казва шепотомъ на главатаря:

— Отъ кое племе бѣха? — питашъ. Никому не казвай! Най-голѣмиятъ отъ духоветѣ носѣше на главата си кожа отъ сребриста лилица.

Окнаръ начева да се не довѣрва. Той поглежда подозрително жреца, па го запитва:

— А кому приличаше по снага тоя духъ? На кой мжжъ отъ нашитѣ приличаше той?

Ухай се пакъ замисля.

Окнаръ го гледа. Дали се сили да си припомни, или крои — какъ да излъже? Окнаръ му не вѣрва много отъ оная нощъ. А днесъ му не вѣрва вече никакъ.

— Кажи: питамъ те! — настоява той. — Кажи, на кого отъ мжжетѣ приличаше?

Жрецътъ се ококорва отново.

— Охоооо! На никого. Той бѣше духъ, сжщински духъ бѣше той.

И още по-тихо прибавя:

— Приличаше на голѣмия тотемъ, при който нашето племе се кълне и дава обети. На него приличаше. И по

уста, и по жби, и по ржце — по всичко. Цѣль — той.

Окнарѣ слуша и не вѣрва. Може ли това? Не, това не може да бжде! Съ що е прогнѣвилъ той закрилника на племето? Не, това не може да бжде!

* * *

Той повиква жреца въ своята хижа — да го разпита съвсемъ насаме. Никого нѣма. Тѣ сж двама. Освенъ тѣхъ, нѣма друго. Ухай може да му каже всичко.

— Ееее, — каза старецътъ и гледа уплашено.
— Що направиха тѣ?

— Що ли? Та нали знаешъ? Подпалиха светилището и нашитѣ стълпове. Това направиха.

— Но какъ? Носѣха ли огънь?

— Огънь ли? Ти питашъ: носѣха ли огънь?

Оня чѣка нетърпеливо отговора.

Ухай се снишава — той е по-високъ отъ главатаря — и му пришъпва, разперилъ ржце:

— Сега ще узнаешъ. Мощнитѣ духове запалиха светилището много чудно: — както ние съ тебе не можемъ. Тѣ го запалиха, както не прави човѣкъ, а — духъ. Оня, който носѣше сребриста лисица на главата си, посегна съ дългата си ржка къмъ хижата. Да, право къмъ хижата посегна той. Тогава отъ петтѣ му прѣста изхвръкнаха петъ пламъка. Сжщо като огнени птици, изхвръкнаха. И — светилището пламна. После птицитѣ полетѣха къмъ тотемитѣ — и тѣ се запалиха единъ по единъ.

— А ти?

— Азъ ли? За мене ли питашъ? Азъ паднахъ почитѣ си и почнахъ да имъ се моля. Що друго може да направи жрецътъ предъ своитѣ богове? Паднахъ да имъ се моля. И мощниятъ духъ съ сребрилата лисица се наведе надъ мене и прострѣ лѣвата си ржка. Отъ нея потече сладъкъ сокъ — по-сладъкъ отъ млѣко и медъ. Тоя сокъ потече въ устата ми. Азъ го гълтахъ и се не насицахъ. Божественъ сокъ! После нищо не знамъ.

Окнарѣ наведе глава и се върна при мжжетѣ.

— Ще видимъ, — рече той смутено. — Не се знае, що е станало. Бѣлиятъ Богъ и Бѣлата Богиня ще ни кажатъ, кой отъ племето е виновенъ. Който излѣзе виновенъ, ще го убиемъ и ще пратимъ душата му при предѣдитѣ — да се оправдава. Нека тѣ я сждятъ!

Между събранитѣ бѣше и Ателагъ. Той стоеше задъ другитѣ, ала виждаше всичко, защото бѣ високъ.

Окнаръ си отиде. Отидоха си и други отъ старитѣ. Но нѣколцина останаха съ Ателага. Тамъ бѣше и жрецътъ Ухай. Бѣше и другъ вещеръ—отъ племето на Пѣстрокожия Тигъръ.

Ателагъ прострѣ ржце надъ събранитѣ — и тѣ потръпнаха подъ това движение. Но потръпнаха не отъ страхъ, а отъ сладка, тиха радостъ, че иде нѣщо по-добро.

И — като високъ боръ между млади брѣзи — момкътъ застана всрѣдъ тѣхъ и имъ каза:

— Окнаръ е уплашенъ. Окнаръ се бои. Кажете му, че неговиятъ закрилникъ му е отмѣстилъ заради кожата на сребрилата лисица. Той я изпусна—и тя е на добро мѣсто. Това казвайте и на всички чужди! Но друго нищо да не сте казали! Вие знаете само това: нищо друго не знаете.

* * *

Кроткиятъ Окнаръ се бѣше промѣнилъ.

Той гълчеше Бухри — синове нѣмаше — и дветѣ си жени, съ които живѣеше следъ смъртъта на Бухрината майка.

Момата му не отвръщаше. Тя и не плачеше. Това караше бащата да се гнѣви.

Съ какво се утешава тя? Защо му се струва, че ѝ е все едно? Кой ѝ дава този миръ и тая кротостъ?

Главатарътъ бѣ подочулъ, че отъ година време дъщеря му изчезва отъ хижата презъ нощъта на всѣко новолуние. Бѣше я запитвалъ. Тя мълчеше. Бѣше каралъ женитѣ си да я дебнатъ. Тѣ му казваха, че отивала до светилището — да шѣпне нѣщо предъ тотемитѣ.

Вначало той вѣрваше и се радваше тайно, че момата тачи предцитѣ на челедъта. Но веднажъ трѣгна самъ да я проследи. Бухри го видѣ и се върна вкжщи отъ срѣдъ-пжтъ.

Окнаръ се прибра и тихо заповѣда на своя вѣренъ робъ — черноликъ дребенъ човѣчецъ — да види, какво ще направи момата. Сетне си легна. Забрави всичко. Заспа. То бѣше дълго следъ оная нощъ, когато бѣха изгорѣли тотемитѣ.

На сутринъта стана рано. Видѣ Ца—тъй се казваше

робътъ —, свитъ предъ хижата, съ прободени гърди, отъ които капъше кръвъ.

— Що има? — запита Окнаръ.

Чакъ тогава си спомни, що бѣ заръчалъ на роба. За него му не дожалѣ — нали е робъ, и то човѣкъ отъ друго племе? — но му се искаше да разбере, кжде е ходила Бухри.

Ца берѣше душа. Той нѣмаше сили да говори. Съ немошни движения на ржцетѣ разправи, накжде е проследилъ момата, и посочи кървавата дия, водяща къмъ гората. Направи знакъ за нѣщо голѣмо, до което е стигналъ. Човѣкъ ли, звѣръ ли, или скала — Окнаръ не разбра. После Ца сбръчка лицето си въ ужасъ — като предъ нѣщо страшно и неизбѣжно. Дали то бѣ отъ болка, или — за да разкаже що е видѣлъ, — Окнаръ сжщо не разбра. Най-сетне робътъ посочи гърдитѣ си и направи знакъ, като че ли нѣкой го мушка внезапно съ копие — и той пада.

— А Бухри? — запита старецътъ.

Ца направи усилие да покаже, че е изчезнала, безъ да види — кжде. Но усилието бѣ голѣмо. Той не издържа: издѣхна предъ нозетѣ на господаря си.

Тогавя Окнаръ влѣзе въ хижата на женитѣ. Бухри още спѣше. Викна имъ да я събудятъ. Момата стана. Баща ѝ чакаше. По ржцетѣ му имаше кръвъ. Бухри видѣ кръвта и писна.

Отъ чия смъртъ се уплаши тя?

— Виждашъ ли? — рече Окнаръ и посочи червенитѣ си длани. — Тая кръвъ е на Ца. Кой го уби? Кажу ми: кой го уби?

Като чу това, Бухри въздѣхна. Не отъ скръбъ, а защото ѝ олекна. Тя се дори усмихна.

— Кой уби Ца? — запита отново бащата. — Ти си била тамъ. Кажу!

Момата изглеждаше зачудена.

Тя не каза нищо.

* * *

Окнаръ отиде веднага при Салгая.

— Ще тръгнешъ съ мене, — рече му той. — Ца е убитъ. Бухри е била нѣкъде тая вечеръ. Да видимъ, кжде е ходила. Ако не дойдешъ съ мене, момата нѣма да бжде твоя.

Салгай се уплаши.

— Убитъ ли? — каза. — Че защо ще отиваме, щомъ е вече убитъ? Робътъ — и живъ, и умрѣлъ — си е все робъ. А Бухри ти не желашъ да ми дадешъ: разбрахъ това.

— Ще ти я дамъ, ако дойдешъ съ мене. Страхъ ли те е? Не бой се: азъ ще бжда съ тебе. Азъ съмъ главатаръ. Азъ съмъ баща на Бухри.

— Не ме е страхъ, но... защо ще отиваме? Остави Ца! Намѣрилъ е каквото е търсилъ... Защо ти е да знаешъ, кой е убилъ роба? Да не мислишъ, че го е убила Бухри?

— Не. Не е тя. Но азъ пратихъ Ца — да проследи момата. Тя мълчи. Не казва, де е била. Убили сж го, когато я е дебнѣлъ.

— Не е трѣбвало да го прашашъ. Всѣки може да убие робъ. Защо го прати?

— Остави това! Нѣма време. Ще дойдешъ ли, или — не?

— И да дойда, безъ полза ще е.

— Ще получишъ Бухри. Бухри ще получишъ, ти казвамъ!

Салгай се намръщи, па рече на стареца:

— Бухри нѣма да бжде моя. Тя те не слуша. И мене нѣма да слуша. Тя слуша другого.

— Кого?

— Бухри слуша Ателлага.

— Откъде знаешъ?

— Каза ми се. Бухри го вижда нѣкъде. Тѣ отиватъ заедно нѣкъде въ гората, Иматъ капище.

— Кои отиватъ тамъ?

— Люде отъ тритѣ племена. И мъже и жени. И наши има. Тамъ отива и Ухай.

— Ухай ли, рече? Жрецътъ?

— Той.

— Да вървимъ — да намѣримъ капището!

— Ще ни убиятъ, както убиха Ца.

— Мене никой не ще дрѣзне да убие. А ти ще бждешъ съ мене, страхливецо. Не бой се! Ти ще бждешъ съ главатаря на племето.

— Тамъ нѣма главатаръ. Тѣ ще понижатъ първомъ тебе, а после — мене. Тѣ сж силни, макаръ че сж малцина. Не си ли чулъ, що се мълви задъ гърба ти?

— Не. Дума не съмъ чулъ.

— Ще чуешъ.

— Но кажи: що се мълви?

— Че предцитѣ сж те намразили. Ти си изпустналъ кожата — оная кожа отъ сребриста лисица, която е одралъ високиятъ. Тя е въ капището. А дето е тя — тамъ е закрилата на предцитѣ: тѣй казватъ тѣ. Въ тебе не вѣрва вече никой. „Духоветѣ“, — казватъ, — „сж запалили светилището и тотемитѣ, за да накажатъ Окнара.“ Тѣй говорятъ всички. И моитѣ жени говорятъ тѣй. И жрецътъ отъ племето на Тигъра говори тѣй. Всички.

Окнаръ се стресна.

— Това е опасно, — рече.

А малко следъ това добави:

— Знаешъ ли, що ми идва на умъ? Ателагъ е подпалилъ светинитѣ. Ухай му е помогналъ. После сж го опили. Тѣй отсичамъ азъ.

— Може, но кой ги е видѣлъ? То е още по-лошо. Излиза, че никой не вѣрва вече въ тотемитѣ. И въ тебе нѣматъ вѣра. Ти нѣмашъ вече властъ. Ей затова не тръгвамъ съ тебе. Ако тръгна съ тебе, тѣ ще ми отнематъ стадата и ще ме хвърлятъ въ морето.

— Плашатъ те. Не бой се! Плашатъ те. Азъ съмъ още силенъ: ще те запазя. Съ мене сж мнозина: *ние* сме силнитѣ въ племето. *Ние* сме.

— Умъ те лъже, главатарьо. Съ тебе не е никой. Не е съ тебе и дъщеря ти. Само Ца бѣше съ тебе. А Ца е — казвашъ ти — убитъ. Всички знаятъ, защо е той убитъ. Затова и никой не пита.

* * *

Окнаръ се върна отчаянъ.

Въ хижата му бѣха надошли негови люде: чакаха го. Двамина отъ тѣхъ били тръгнали по кървавата диря. Тя ги извела въ гората, много надалекъ. Тамъ нѣкжде, предъ стръмнитѣ скали, изправени като стена, кръвта образувала локва. Въ скалата нѣмало ни отворъ, нито дори пукнатина.

Кой е убилъ роба и — защо?

Това не могли да узнаятъ. Но имъ се сторило, че задъ скалитѣ говорятъ мжже. Обходили мѣстото наоколо, не намѣрили никого. По скалитѣ имало чудновати знаци, изписани съ мокра червена пръстъ. Нищо друго.

Какви знаци?

Чудновати. Образи на сѣчва и глави на животни. Знаци, каквито племето не знае. Може да сж откоleshни — преди да дойдатъ тѣ въ тая земя. Кой знае?

— Тѣ се събиратъ нѣкжде тамъ, — рече Окнаръ тежко. — Събиратъ се и се наговарятъ. Кажете, що да правимъ! Салгай — страхливецътъ — ме уплаши. Той ми каза, че съ мене не билъ никой. Тѣй ли е? И вие ли не сте съ мене?

Мжжетъ си сложиха киткитѣ на челото и се преклониха предъ главатаря: тѣ му сж вѣрни.

Но единъ рече:

— Мжти се нѣщо, старче. Ние — да, ние сме съ тебе, ала Салгай не те е излъгалъ: съ насъ останаха малцина. И на свой не можемъ се довѣри. Дори на женитѣ си не бива да вѣрваме. Не знаемъ вече, кой е нашъ. Тотемитѣ изгорѣха, племето ни кълне. Не ни вѣрватъ. Нѣщо ново никне — а никой го не знае, що е и какво е.

* * *

Презъ нощта нановолунието стариятъ главатаръ бѣ решилъ да проследи Бухри. Но не самъ, а съ ония нѣколцина, за които мислѣше, че сж му покорни. Салгая не повика. Нито Ухая.

Той се надяваше, че Омъ и Ума — великитѣ бѣли божества — ще му помогнатъ. Окнаръ бѣ издигналъ ново светилище и неговитѣ мжже бѣха изсѣкли тотемски образи — по-голѣми и по-хубави отъ първитѣ. Затова божествата трѣбва да му бждатъ признателни.

Селището затихна.

Огньоветѣ тлѣеха. Едри звезди трептѣха надъ котловината. Въ края на гората, отъ дветѣ страни на пжтеката, се бѣха скрили мжжетѣ на Окнара. Той бѣ по-далечъ, въ оная пещера, която бѣ избралъ още презъ деня: отъ тамъ се виждаше пжтеката, като на дланъ.

Струваше му се, че отъ години чака въ пещерата.

Край себе си той усѣщаше нѣкой силенъ, който бди. Но по пжтеката не минаваше никой. Окнаръ задрѣма.

Той видѣ страшенъ сънь. Непознатъ мжжъ влѣзе въ пещерата и заби копие въ гърдитѣ му. Приличаше на ония каменни изваяния съ жестоко лице, които стърчеха предъ Ателаговата хижа. Едъръ, много едъръ. Кървожадно усмихнатъ. Заби копието — и го остави въ гърдитѣ му.

* * *

Главатарът изрева и се събуди.

Долу минаваха мъже и жени. Стжпваха тихо. Окнаръ позна нѣкои. Но Бухри не бѣше тамъ.

Старецътъ реши да трѣгне следъ тѣхъ, безъ да чака своитѣ.

Излѣзе. Когато последниятъ отъ редицата отмина, старецътъ пое пжтеката. Далечъ, между дървесата, блещукаше огънь: натамъ отиватъ тѣ. И той трѣгна къмъ свѣтлото, но се пазѣше да го не видятъ.

Дълго вървѣха. Най-сетне се откри поляната предъ скалитѣ. Ония сж го излѣгали, или не сж забележили: въ канарата имаше голѣмъ трижгъленъ отворъ, а предъ него стоеше човѣкъ съ запалена цепеница. Едъръ, съ тигрова кожа на главата: сякашъ човѣкъ съ глава на тигъръ. Лицето му се не виждаше. Кожата бѣ вързана за кръста му. Опашката се клатѣше при движенията на мъжа.

Що прави той? Вдига цепеницата предъ лицето на всѣкиго, поглежда го, па го пита нѣщо тихо. После го пропуска въ пещерата, чиито входъ е освѣтенъ отвжтре.

Окнаръ се подвоуми: дали да почака, или да трѣгне следъ ония? Човѣкътъ държеше въ дѣсницата си копие: нѣма ли да го убие? Той прилича малко на оня въ сѣня...

Въ сжщия мигъ задъ главатаря се зачуха дребни стжпки. Той се отстрани въ хрусталака.

Мина жена.

Той я позна: Бухри, дъщеря му.

Тогава си каза:

— Ще вървя. Ако влѣзе Бухри, и азъ ще влѣза. Дето е Бухри, никой не ще ми стори нищо.

И трѣгна. Момата бѣ влѣзла въ подземието. Старецътъ прекоси поляната. Оня съ цепеницата го видѣ отдалечъ, пристжпи къмъ него и му пресѣче пжтя.

— Кжде? — запита пазачътъ.

— Отивамъ следъ дъщеря си.

— Не те познавамъ. Кажи думата!

Окнару се стори, че е чувалъ тоя гърленъ гласъ, но не можеше да си спомни, чий е.

— Думата! — повтори оня.

— Азъ съмъ главатаръ, най-стариятъ отъ главатаритѣ. Окнаръ се казвамъ.

— Думата! — настоя оня.

— Дъщеря ми влѣзе тамъ: отивамъ при дъщеря си.
Пустни ме!

— Или кажи думата, или се върни!

Въ тоя мигъ на поляната се зададоха тичешкомъ нѣколцина Окнарови мъже. Оня съ цепеницата изсвири съ уста — по особенъ начинъ. Отъ пещерата наизлѣзоха въоръжени люде — все съ звѣрски кожи на главитѣ. Заобиколиха дошлигѣ. Окнаровитѣ мъже нададоха викове. Отъ гората наизкачаха тѣхни сродници и приятели, които се бѣха скрили тамъ още надвечеръ.

Завърза се бой. Окнаръ падна пронизанъ. Паднаха и други отъ неговитѣ. Но тѣ бѣха повече отъ ония. Надвиха. Убитъ бѣ и пазачътъ съ пламтящата цепеница.

Ала когато двама отъ победителитѣ се хвърлиха да влѣзатъ въ пещерата, предъ тѣхъ падна тежка каменна плоча и затвори входа.

На поляната изведнѣжъ притъмнѣ.

Само лунниятъ сърпъ свѣтѣше — като тъничка сребърна джга.

* * *

Тѣй Силниятъ и Хубавицата покориха земята на племето. Главатаръ става Ателагъ и заживѣ съ Бухри.

Той не искаше повече отъ една жена. Не искаше — племената да се мразятъ. Не искаше вражди. Въ Бѣлия Богъ и Бѣлата Богиня той не вѣрваше, но вѣрваше въ нѣкаква велика Сила, която бди надъ свѣта и реди живота. И когато държеше двойната каменна брадва — като жрецъ на пещерното светилище, кждето се сбираха все още мъже и жени при новолуние, — Ателагъ знаеше, че изпълнява волята на тая Сила.

Малцина отъ племето разбираха тайнитѣ обреди, които бѣ въвелъ потомкътъ на исполинитѣ. Но тѣ вървѣха следъ него, защото бѣ силенъ и защото знаеше.

Тѣ го тачеха и за това, че има само една жена и я смѣта за равна на себе си.

* * *

Дълго следъ оная нощъ, Ухай повтаряше:

— Върна се царството на Ома и Ума.

Нѣкои казваха:

— Що говоришъ? Нѣма ни Омъ, ни Ума.

А той отвръщаше:

— Има. Ателагъ е Омъ, а Бухри е Ума.

КАРМА

Когато Готама Буда тръгна на проповѣдь, той стигна въ страната Магада. Въ престолния градъ на тая страна — града Раджагриха — живѣеше царь Бимбисара, който обичаше своя народъ.

По царьова повеля, Татагата биде посрещнатъ съ тржбни звукове — и голѣмо шествие излѣзе вѣнъ отъ столнината да го причака. Дванадесетъ слона съ позлатени жбѣи бѣха изведени — като даръ на оногова, който бѣ извелъ мнозина на спасителната пжтека и първица идваше да поучава въ Раджагриха. Царь Бимбисара се бѣ зарадвалъ, че — между толкова столнини — Готама Буда е избралъ неговата. Освенъ тоя даръ, царьтъ бѣ обрекълъ на Учителя голѣмата бамбукова гора Велувана, презъ която протичатъ петъ потока и въ която има толкова пещери, колкото ученици вървѣха следъ Буда.

Но когато Озарениятъ влѣзе въ града, той накара тржбачитѣ да млѣкнатъ, отпрати слоноветѣ назадъ въ двореца и каза на царя, че не само той — Татагата, — но и никой отъ неговитѣ ученици не ще приеме другъ даръ, освенъ кжсъ хлѣбъ или шѣпа оризъ, колкото може да се побере въ просяшката паничка.

Натжжи се царь Бимбисара, като чу това.

— О, Дармараджа! — каза той. — Приеми въ даръ поне гората Велувана; тя не е кой знае колко голѣма: не може дори да се смѣта за имотъ. Но все пакъ ти ще можешъ спокойно да поучавашъ тамъ народа и да живѣешъ съ ученицитѣ си: никой не ще те тревожи въ гората — и птица нѣма да прекжсне съзерцанието ти.

Шакия Муни му отговори тѣй:

— Царьо Бимбисара, брате мой. Въ гората Велувана мога да живѣя, мога и да поучавамъ тамъ. И отшелници могатъ да живѣятъ, макаръ и да не сж следовници на учението, що проповѣдвамъ. Но и тогава Буда не ще нарече гората своя, защото цѣлата земя е Божия и отшелникъ не бива да назовава свой дори и оня кжсъ земя, на който стои. Ти си царь. За царетѣ може да има другъ законъ. Но за отшелницитѣ законътъ е единъ: нестежание.

Следъ това, Блажениятъ отиде въ гората Велувана (която наричатъ още Гора на Бамбуцитѣ) и начена да проповѣдва на царь, придворни, брамани и народъ учението за справедливостъ и възмездие, названо въ свещенитѣ книги Законъ за Карма.

Неговото слово бѣ толкова живо, че не само вси люде отъ града и окрайнитѣ, ами и вси добри и зли духове — деви, асури, прети и бути — се стекоха да го слушатъ.

Когато Шакия Муни свърши своето слово, той каза — по обичая си — кжсо изречение, за да сбере въ него всичко издумано.

— Щото си посѣлъ, това ще пожънешъ, — измълви той. — Ти си въ твоя животъ обликъ на онова, що си вършилъ, говорилъ, желалъ и мислилъ въ миналия.

Тѣй завърши той.

Народътъ почна да се разотива, а край Господа се стълпиха ученицитѣ му — да го разпитватъ. Между тѣхъ се проврѣ единъ отъ най-старитѣ отшелници въ оная страна — бѣлокосиятъ Бодабикшу, — приближи се до мждреца и му пришепна, че царь Бимбисара желае да го запита нѣщо насаме.

Следъ като Татагата свърши своята беседа съ ученицитѣ — на брой седемдесетъ души, — той се отдѣли отъ събранитѣ и отиде при царя.

* * *

Бимбисара чакаше Просвѣтления въ тихата палмова градина, задъ чертозитѣ на двореца, дето мълчанието се чупѣше само отъ прѣсъка на високъ водоскокъ, а сѣнката се разбиваше отъ многоцвѣтнитѣ крила на свѣтозарни пеперуди.

Тамъ бѣ седналъ царь Бимбисара — саминъ, безъ робъ или царедворецъ, — замисленъ и посърналъ отъ грижа, навелъ хубавата си глава. Когато Буда влѣзе въ градината, царьтъ падна ничкомъ предъ него, цѣлуна пѣсъка, по който бѣха минали сандалитѣ му — и, като се възправи, рече:

— Господи, позволи и на мене, недостоенъ царь, да влѣза въ пжтеката.

А Шакия Муни му каза:

— Не е моя светата осморна пжтека, царю Бимбисара. Тя е пжть Божи — и никому не може да се възбрани Отдавна, много отдавна

да встѣпи въ нея. Колкото повече люде трѣгнатъ по пѣтеката, толкова по-малко зло и страдание ще има въ свѣта. Радвамъ се, че желашъ.

И той седна до него.

А после рече още:

— Знай едно: царь и робъ сѣ братя по пѣтя на спасението. Който остави всичко свое и нарече себе си „чуждъ“, — него ще приематъ ония Свети Мжже, Който сѣ Пазители на Таинствата. Царьо Бимбисара, разкажи на своя братъ, що ти мѣчи душата.

Тогава царьтъ на Магада начена съ муденъ гласъ:

— Грѣхъ ще ти изповѣдамъ, Господи. Мжжъ на години съмъ, врѣстни синове и дѣщери съмъ отхранилъ, слабостъ начена да посещава мишцитѣ ми, а пѣкъ похоть ме разтѣрсава отъ време на време. Явява ми се насъне и наяве млада мома — съ невидена хубостъ, крѣшна и палава, съ погледъ като свѣткавица. Насъне ме блазни — ту като небесна мома, родена отъ облакъ или отъ морски талазъ — като русалка ме блазни, ту — като земна девойка, която ми се явява всрѣдъ непозната гора. А наяве ми се привижда кждето и да отида. Нейниятъ духъ облича плѣтъта на моитѣ най-гиздави робини, на свирачкитѣ и танцувачкитѣ, дори и на младитѣ ми сродници. Кжсамъ се, Учителю, отъ безсиленъ гнѣвъ къмъ самия себе си, махамъ бѣсно съ ржце — дано махна образа, бѣгамъ въ най-потулени мѣста — дано ме остави, но той все ме гони: неотлженъ отъ мене, все мой, сякашъ отъ мене роденъ, заседналъ въ душата ми, врагъ на моята помисълъ и воля. Нито светитѣ химни къмъ боговетѣ, записани въ Ведитѣ, можахъ да ме отърватъ, нито дългитѣ размисли върху чиститѣ слова на Упанишадитѣ смогнаха да ме избавятъ. И мантри четохъ, Господи, и жѣртви принасяхъ на боговетѣ-очистители, и сома възливахъ при изгрѣвъ предъ изтуканитѣ на вси богове и богини: не ми олекна... И ето, като се мжчехъ и страдахъ денонощно, чухъ веднѣжъ, че Провѣтлениятъ, когото чака цѣлъ свѣтъ, е напустналъ дървото Боди и е трѣгналъ да проповѣдва истинитѣ, що му е открилъ Върховниятъ. Зарадвахъ се много и пратихъ посланици да ти напомнятъ за нашата земя — да не би да ни отминешъ и да отидешъ другаде. А днесъ, като чухъ, колко мждро говоришъ за Карма, разбрахъ, че виждашъ издѣно людскитѣ души и знаешъ да лѣку-

вашъ духовни неджзи. Никой другъ не може да ми помогне.

* * *

Благословениятъ погледа за малко водоскока, чиито струи пръскаха алмазни блѣсъци, поклати глава, сякашъ отговаря на себе си, па каза:

— Царьо Бимбисара, виждамъ злочестината ти. Нали чу днесъ учението за Карма? Всичко, що теглимъ презъ живота си, е последица отъ минали деяния, пожелби, думи или помисли. Който е раздавалъ милостиня или е давалъ на другитѣ, безъ да дири възмездие, ще се роди богатъ. Който е кралъ или убивалъ, ще се роди безржкъ, за да се научи, че ржцетѣ се даватъ човѣку — не за да се лени или да върши зло, а — да работи и да прави добро. Който е лъгалъ, ще се роди нѣмъ. Но това е — не наказание отъ Брама, Вишну или Шива, а — вериги, които човѣкъ самъ си кове. Човѣкъ саминъ себе си наказва, за да се научи да не повтаря миналитѣ грѣшки. Така е. Досѣщашъ ли се, царьо Бимбисара, откъде идва у тебе тоя съблазнителенъ образъ, за който ми приказваше? Ти си го нѣкога създалъ — и днесъ той те гони. Помнишъ ли, кога си го създалъ?

— Нищо си не спомнямъ, — отговори царьтъ.

Тогава Шакия Муни каза:

— Преди хиляди години, ти живѣеше въ Червената Земя. Тамъ бѣше жрецъ на малко племе. Тогава се водѣха дълги войни между две царства — царството на Бѣлата Корона и царството на Черната Корона. Царетѣ, жрецитѣ и пълководцитѣ и на дветѣ царства бѣха магесници, но еднитѣ правѣха добро, а другитѣ — зло. Ти помагаше съ своето племе на добритѣ магесници, които бранѣха царството на Бѣлата Корона. За зло на людетѣ и за своя облага, вашитѣ врагове си служеха съ потайнитѣ сили на небе и земя и съ духоветѣ на стихиитѣ. Три пжти нападаха тѣ Града съ Златни Врата, който бѣ столнина на Бѣлата Корона. Тѣ искаха да го превзематъ и да избиятъ магитѣ на доброто и чистотата. Три пжти бидоха отблѣснати тѣ и се върнаха съ голѣми загуби. На четвъртия пжтъ тѣ решиха да употрѣбятъ най-страшната сила, що живѣе въ недрата на естеството: оная сила, съ която Шива твори и разрушава, — нея решиха да употрѣбятъ тѣ. Бѣлитѣ маги узнаха за това,

но не склониха да се бранятъ съ сжщата сила: тѣ знаеха, какви грозни нещастия чакатъ оногова, който дръзне да употреби тая сила за щитъ надъ себе си или за стрела срещу другиго. Вещеритѣ отъ царството на Черната Корона сбраха потоци отъ тая сила, излѣха ги върху Града съ Златни Врата и го разрушиха. Нѣкои отъ добритѣ маги смогнаха ъвреме да избѣгатъ по подземни проходи. Други паднаха мъртви. Трети бидоха пленени. Между тия пленници бѣ и ти, царю Бимбисара. Ти биде отведенъ въ чуждата столица — Градътъ съ Сто Пещери. Тамъ ти се промѣни, царю Бимбисара. Чернитѣ маги те съблзниха. Ти почна да честишъ на тѣхнитѣ бѣсовски сборища, дето вещеритѣ извикаха съ пѣклени заклевания призраци на женска хубость, обличаха ги въ плътъ и насищаха съ тѣхъ своята похоть. И ти, царю Бимбисара, извика призракъ: ти извика духа на богиня Лакшми, закрилница на обичѣта. Богинята се разгнѣви на тебе и ти не прати своя образъ; вмѣсто него, бѣсоветѣ ти пратиха призракъ на хубава разпжтница — и ти помисли, че е богиня Лакшми. Ти бѣ на крачка отъ грѣха, царю Бимбисара. Да не бѣше помощта на едного отъ Великитѣ Посветени, ти щѣше да погинешъ, ведно съ чернитѣ, на които бѣ станалъ другарь. За тебе се застѣпи предъ гнѣва на богинята Бѣлиятъ Властителъ на Смѣлостята и Подвига, който бѣ царувалъ въ Града съ Златни Врата. Той ти помогна да се опомнишъ ъвреме, и ти прокле часа, когато си влѣзълъ първица въ бѣсовско сборище. Отпосле Брама наказа съ потопъ чернитѣ маги, и цѣлата Червена Земя потъна въ океана. Ти бѣ между ония, които се спасиха наврѣхъ една висока планина, далекъ отъ столицата на черното царство. Тѣй сгрѣши ти, царю Бимбисара, и сега изкупувашъ грѣха си. Поради това, че тогава употреби дарбитѣ си, за да се поругаешъ съ образа на една богиня, ти се роди сега лишенъ отъ какви-годе потайни сили. Ти не можешъ да си спомнишъ дори онова, що си преживѣлъ отвждъ тоя животъ. Но тѣй като заслугитѣ ти предъ защитницитѣ на Бѣлата Корона сж голѣми, Посветенитѣ ти помогнаха да се защитишъ отъ всѣка нѣчисть, която те налиташе изъ невидѣлица. Въ оня далеченъ животъ, царю Бимбисара, ти не омърси плътта си въ сливане съ въплътения призракъ, ала душата си омърси, като го пожела и извика. И ето —

сжшиятъ призракъ те още гони. Но — не бой се, царю! Той е простъ образъ на твоята лична помисълъ. Винаги, когато те нападне, срещни го съ тия думи; „Махни се отъ мене, бѣсе, комуто саминъ дарихъ животъ: азъ те не желая!“ И не се отчайвай, ако на другия день те сподери пакъ! Втори пжтъ го прокуди! Накрай той ще се стопи — и душата ти ще си отдъхне.

* * *

Бѣше почнало да се свечерява.

Като тръгна къмъ порфирнитѣ стълпове, що извеждаха отъ градината, Шакия Муни добави:

— Човѣкъ става съ време това, за което мисли. Начени да мислишъ за Бога — и твоята помисълъ ще роди ангели: тѣ ще разкъсатъ вси бѣсове, които влачишъ отъ миналото си. Не бой се, царю Бимбисара: Богъ е въ тебе!

* * *

И когато стжпкитѣ на Татагата откънтѣха вече отвждъ стълповетѣ, а жълтата му власеница се изгуби въ сѣнката на сводеветѣ, царьтъ на Раджагриха стана и погледна предъ себе си.

Тамъ, откъдето бѣ миналъ Готама Буда, — по пжтеката, — бѣха колѣничили единъ до другъ ангели, които изпращаха съ погледъ отминалия Спаситель.

БОЖИ КАВАЛЪ

Слънцето залъзваше задъ Въртопа.

Високитѣ лопени блестѣха, като златни хурки, украсени съ зелени пръстени. По върлата пжтека се катерѣше високъ селенинѣ, спираше се често и повдигаше дланъ надъ очитѣ си, па се взираше наоколо — сякашъ търси нѣщо.

Още преди години той бѣ ходилъ въ Рила-планина, но на друго мѣсто — дето е Голецъ, да навести брата си. Тая заранъ му бѣха казали, че свети Иванъ се е премѣстилъ въ Въртопа и живѣе въ нѣкаква голѣма пещера, дето не влиза ни слънце, ни вѣтъръ. И добавяха още, че Богъ пращалъ ангелъ да го спохожда и утшава.

— Отъ години живѣе тамъ светията, — казваха селенинѣ. — Зиме се пука дърво и камъкъ отъ студъ, а той току-речи и огънь не пали. Ливне ли дъждъ, пороитѣ се стичатъ въ пещерата. Храна нѣма наоколо никаква. Ангелъ Господенъ му носи веднъжъ въ недѣлята небесенъ хлѣбъ. Свети Иванъ се моли цѣлъ день на колѣне за насъ: да не бѣше той, Богъ щѣше съ грѣмъ да ни изтрѣби — толкова сме грѣшни. . .

Селенинѣтъ не слушаше тия думи съ радостъ. Той бѣ гнѣвенъ на брата си: момчето му, Лука, бѣше побѣгнало отъ кжщи — да дири чича си, за да му стане послушникъ. Постникѣтъ го приелъ на драго сърдце. Виджали го бѣха и бѣха казали на бащата.

Селенинѣтъ бѣ тръгналъ — не да навести брата си, а да си вземе момчето, за да му помага въ полската работа.

На единъ камънакъ пжтеката се двоеше. Накжде? Пжтникѣтъ се позапрѣ, помисли малко, па тръгна въ лѣво. Когато наближи гребена, бѣше вече съвсемъ тъмно. Ала надъ каменливитѣ зжбери се яви тайнствено сияние: тамъ щѣше да изгрѣе месецѣтъ.

И ето, че на поляната се изправиха две сѣнки: дългобрадъ мжжъ и високо сухо момче.

Тѣ чакаха селенина.

* * *

Лука се зарадва, като видѣ баща си.

Край своя чичо, той бѣ забравилъ всичко лошо, отъ което бѣше избѣгалъ преди време: и жестокиѣ обноси на по-старитѣ, и плесницитѣ, що ядѣше отъ баща си, и непосилната работа, въ която го впрѣгаха, като добиче. Отщѣлъ му се бѣше животътъ. Свило му се бѣше сърдцето — боеше се отъ всички.

А откакъ заживѣ при чича си, момчето се развесели. Тѣ бѣха сами въ постницата — и тя му се струваше хубава, като дворецъ. Презъ три-четири пролуки горе се виждаха нощемъ звездитѣ, а денемъ влизаха лъчи — като тънки нишки отъ злато.

Понѣкога минаваха ловци и се спираха да поприказватъ съ постника. Идваха и люде отъ селата: кой — да моли за изцѣление, кой — за благословия. Често се вестяваха сърни и диви кози, трѣгнаха да пиятъ вода. Тѣ се приближаваха, като питомни, до отшелника — да ги погали.

Зиме се чуваше вой на вълци. Звѣроветѣ минаваха нѣкъде отвждѣ гребена и слизаха надолу, въ мъглата, къмъ полето: по гласа се познаваше. А напролѣтъ Лука знаеше, кои цвѣтя следъ кои никнатъ и цвѣтятъ. Знаеше гласа на всички птици, слушаше скакалицитѣ и шурцитѣ, които скърцаха — като нови кола. Отдалекъ усѣщаше по глухитѣ стѣпки, какво животно слиза отгоре или се качва къмъ гребена. Чуваше, какъ птицитѣ се викатъ една друга, какъ гургулицитѣ се радватъ, че ще излюпятъ пиленца, какъ прилепитѣ църкатъ сутринь, когато увиснатъ по свода на пещерата — да спятъ.

Лука знаеше, какъ живѣе планината, — що става презъ всѣко време, — що може да се случи утре.

Нѣколко деня преди да дойде баща му, момчето често си спомняше за село и за домашнитѣ, най-вече — за баща си.

— Татко ще дойде, — рече то на чича си.

— Дай Боже! — каза отшелникътъ.

Сърдцето на Лука се бѣ промѣнило. Той си спомняше за всички съ обичъ. Всичко далечно му се виждаше хубаво.

* * *

Но бащата не пригърна ни чедото си, ни своя братъ. Сурово рече: „Добъръ вечеръ“ и седна на камъка,

при входа, па не каза вече дума. Навжсено гледаше. Ядовень бѣше.

Чакъ на сутринѣта заговори. Лоши думи изрече. Съ гнѣвни уста укори постника, че билъ подлѣгалъ братанеца си — да забѣгне при него, въ планината.

И най-после каза:

— То е дете. Може да му се е втрѣснала работата — не е чудно. Но ти, старъ човѣкъ, съ кой умъ си го прибралъ — да свиква на леностъ? Откъсна го отъ домъ и свои — на молитви да го учишъ. . . Молитви!... Молитвата е лесно, ами трудътъ е мѣчно. Нали знаешъ, че лозето не ще молитва, а—мотика? Не е голѣма работа да седишъ цѣль день въ тая пещера на хладовина и да четешъ молитви. А ние нека се трепемъ отъ работа!...

Като стана, рече троснато:

— Хайде, Лука, съ менел Ще те водя въ село. Момчето се уплаши.

Като чу баща си, че се кара на постника, досрамѣ го. Сетне му стана гузно-гузно, сякашъ самъ е казало злитѣ думи. А като усѣти, че баща му го дръпва силно за ржката, пощѣ му се да отсѣче упорито: „Не искамъ!“

Но душата му бѣ кротка. Още по-кротка бѣ станала, откакъ живѣеше въ планината. И момчето погледна чича си: очитѣ му замолиха светеца да го измъкне отъ грубата дѣсница.

До тогава пустинникътъ не бѣше отронилъ дума. Той слушаше спокойно брата си и се усмихваше, като че ли глѣда детѣ, което се ядосва за нищо и никакво.

Но когато видѣ, че братъ му улавя Лука, за да го отведе, той прониза селеника съ строгия си погледъ и каза бавно:

— Ти си му далъ тѣло, брате, но душата му е отъ Бога. Неенъ господаръ ти не си и не можешъ да бждешъ. Лука е Божие чедо: душата му вижда, нажде да върви. Мене можешъ да хулишъ — да ти е простено отъ Бога, не ти се сърдя. Но момчето остави, ако му мислишъ доброто. То ще стане ангелъ. Душата му ще бжде Божи кавалъ — въ рая ще свири предъ Бога, заедно съ душичѣ на витлеемскитѣ младенци, които изби Иродъ. Не съмъ ти подмѣмилъ азъ момчето: самъ Богъ го е напжтилъ насамъ. А отъ свѣта го прокуди ти, защото го биеше, както се и куче не бие. Ти му пресѣче радостъта да живѣе: отъ човѣкъ го направи

добиче — съ тояга го нудѣше да работи. Отъ бой се и животно озлобява, брате. Мигаръ можеше детето да стои при тебе?

Тия думи ядосаха още повече селяка. Той пустна момчето, изрѣмжа, грабна камъкъ и го хвърли къмъ брата си. Но разтреперената дѣсница не улучи. Камъкътъ се разби о канарата.

Тогава постникътъ се приближи спокойно до брата си и му рече отсѣчено:

— Виждашъ ли тая планина? Отъ нея той не може да излѣзе: Богъ му е пресѣкълъ пѣтя къмъ свѣта.

— Ще ти кажа азъ, може ли, не може ли! — викна ядовно селякътъ и поклати глава, па стисна Лука за ржката и го поведе по пжтеката.

* * *

Свети Иванъ се не огорчи отъ укоритѣ.

Той бѣ забравилъ, що е злоба. Всичко, що каза братъ му, го отмина и се разсипа по скалитѣ наоколо. Но въ душата му остана горчилката отъ раздѣлата съ момчето — неговиятъ прѣвъ послушникъ. Още го чуваше той, какъ плаче, слизайки по пжтеката. Плачътъ му кжсаше сърдцето.

Светецътъ се прибра въ полутъмната постница, колѣнничи на камънитѣ и замоли Бога съ сълзи на очи да запази чиста душата на младия му послушникъ.

— Дай му кротость и обичъ, Боже, — казваше той, — да не мрази баща си, да се не озлоби душата му противъ него. Ако му е писано да живѣе, подкрепи го въ тежкитѣ изпитни. Прати му ангелъ-пазитель — да уварди душата му чиста и спокойна, като планинско езеро. Въ Твои ржце го предавамъ, Боже: запази го!

Когато стана, душата му се бѣше умирила: горчилката се бѣ изцѣдила отъ тамъ.

* * *

На свечеряване предъ пещерата се мърна сѣнка, сетне се спрѣ. И въ сжщото време отвънъ се зачу плачъ — страшенъ плачъ на отчаянъ човѣкъ.

Светецътъ извърна глава натамъ — и видѣ брата си.

Селенинътъ съ плачъ разказа, като посочи надолу, какъ пепелянка ухапала по крака детето и то издъхнало въ ржцетѣ му. Той плачеше и отъ скръбъ по момчето,

и отъ разкаяние, че е повелъ къмъ свѣта послушника, обреченъ Богу, и отъ страхъ — да не би и него да слети беда въ тая ужасна планина.

Постникътъ разбра всичко и за пръвъ пжтъ се намръщи.

— Не те ли е грѣхъ, брате мой, — каза той, — да мислишъ, че ще колѣнича да моля Бога — да ти отплати съ зло? Нима съмъ се отдѣлилъ въ тия пущини — да убивамъ люде? Ти на сила взе отъ Бога малката душа, която искаше да Му служи, за да цѣвне, като огненъ цвѣтъ, предъ Неговия престолъ. Самъ виждашъ, че Богъ не дава да Го ограбватъ: което си е Негово, Той си го взема. А ти нѣма отъ що да се плашишъ: дано Божията благословия слѣзе надъ тебе, та да се върнешъ въ свѣта прероденъ, следъ тая голѣма скръбъ. Никой не си е отишълъ отъ тука прокълнатъ: не бой се! Ще си отидешъ съ миръ.

* * *

Надъ планината изплува месецътъ — пълень, сребристъ, като бѣла пита.

На поляната стоеха двамата братя: единиятъ — въ селски дрехи, другиятъ — въ черна власеница. И двамата бѣха гологлави.

Предъ тѣхъ се издигаше току-що натрупана моголка отъ прѣстъ и камъни.

Отшелникътъ се молѣше мълчаливо за душата, която си бѣ отишла. Селякътъ гледаше скръбно и безсмыслено прѣсния гробъ. Той вдигна очи къмъ небето, но тамъ видѣ само месеца, който плуваше спокойно и сякашъ се усмихваше. Тогава му стана много тежко. Безучастно се лѣеше свѣтлината, като че ли преди малко не е погребано дате.

А нѣкъде долу звънтѣха стада, които бързаха къмъ кошаритѣ.

Вечерта бѣ кротка — сякашъ майка цѣлува рожбата си. Тиха обичъ се струеше отъ небе и земя. Постникътъ я усѣти и наведе благоговейно побѣлѣлата си глава.

* * *

Но душата на селяка бѣ заключена: не долови той великата обичъ, ни нейната нѣжна кротость, ни нейнитѣ милващи трепети.

Всичко му се виждаше студено. Стана му два пжти по-тежко.

— Никой ме не жали! — викна той съ притихнала отъ безсилие злоба. — Ахъ, никой ме не жали! И ти, брате! И самъ Господь! . . . Като че ли самъ съмъ убилъ сина си, а не го е ухапала змия. . .

И млъкна.

Свети Иванъ хвана попуканата му ржка, стисна я топло и тихо му каза:

— Защо искашъ да те жалятъ? Па защо ще жалишъ и ти? Божие си бѣше — Богъ си го прибра.

И, като рече това, надъ могилката блесна сияние.

Отъ гроба изхвъркна чучулига — и полетѣ съ пѣсень къмъ небето.

СМЪРТЪ

... Тогава лумна пламъкъ, а мощенъ и величавъ гласъ изрече тия думи: „Ето она, който караше земята да се тресе. а царствата — да се разклащатъ.“

Тайното Учение.

Когато Шимонъ бенъ Йокай, посветенъ отъ Раби бенъ Акиба въ тайнитъ на Светото Предание, наречено Кабала, опозна издънъ учението и тръгна по пжтеката, водеща къмъ общение съ Словото, той напустна шумния свѣтъ. Въ онова време бѣха мнозина тѣзи, които гонѣха посветенитъ и друговѣрцитъ, защото римскиятъ папа не искаше да има по свѣта никаква друга вѣра, освенъ католишката. Шимонъ бенъ Йокай се уплаши не за себе си, а за сждбата на тайното учение: не бѣше сигуренъ, че — преди да го убиятъ — би можалъ да го предаде на сигурно ухо.

Той се отдалечи на седемдесетъ деня пжтъ отъ голѣмия градъ и се засели въ пещера, далекъ отъ приятели и врагове. Тамъ Шимонъ бенъ Йокай преживѣ дванадесетъ годинъ. Презъ тия дълги свѣтли дни (защото за гонения свѣтътъ е нощъ, а пустинята — день) той съзерцаваше Божиитъ Начала, проявени въ Маасè Меркаба (което ще рече Дѣлото на Колесницата) и Маасè Берешитъ (което ще каже Дѣлото на Творението). Отлжченъ отъ бурята на живота, той следѣше потайния кипежъ въ вселенната. На четвъртата година отъ своето отшелничество мждрецътъ опозна най-дълбокитъ тайни на природа и човѣкъ. Тогава почна да пише Книгата на Блѣсъка, наречена Зохаръ.

Четири години живѣ Шимонъ бенъ Йокай въ пълна самота. Но право бѣ казалъ нѣкога Раби бенъ Акиба: „Дето е свѣтилникътъ, натамъ се устремяватъ и вещицитъ.“ И ето, че единъ день нѣколцина отъ ученицитъ на мждреца намѣриха своя учитель и се поселиха въ пещеритъ около него. А после дойдоха и други, гонени отъ врагове на тайноведцитъ.

Тѣ казаха на Шимона бенъ Йокай:

— Раби, цѣли четири годинъ стояхме безъ слънце.

Душата ни не може да търпи вече мрачина. Затова дойдохме при тебе.

Мждрецътъ се зарадва.

— Живѣйте тукъ, — рече, — ако копнѣете по буря и опасностъ. Който е въ свѣта, трѣбва да се бори съ другитѣ. А който е въ самота, трѣбва съ себе си да се бори. Вашиятъ дѣлъ е по-тежъкъ отъ ония на другитѣ.

* * *

Сутринъ тѣ идваха при него, а вечеръ си отиваха. Защото за повечето отъ тѣхъ самотата бѣ страшна. Страститѣ и поривитѣ, що бѣха оставили въ свѣта, ги налетѣха: тѣ дойдоха подире имъ яростни, сякашъ за да си отмѣстятъ, че сж били захвърлени. А между ученицитѣ имаше мжже съ корава душа, още несмегчена отъ вжтрешни борби. Тежка се видѣ на такива самотата и нѣкои не следъ дълго се върнаха въ градоветѣ.

Останалитѣ идваха все още при Шимонъ бенъ Йокай и му казваха, за да прогонятъ ужаса отъ самотата:

— Учителю, покажи ни, какъ се е създалъ свѣтътъ!

Тѣ искаха зрелища, макаръ и зрелища духовни. Защото душитѣ имъ жадуваха за развлѣчение.

А Шимонъ бенъ Йокай имъ думаше:

— Мжже ли сте, или — деца? Какъ да ви покажа Невидимото Едно, отъ което излиза Видимото Едничко? Какъ да ви покажа Видимото Едничко, що се умножава, за да се яватъ Началнитѣ Замисли, наречени Небесна Челедь? Чие око може да види, какъ Замислитѣ слизатъ и се развиватъ, вкаменяватъ се, разтапятъ се и пакъ се вкаменяватъ? Какъ да ви покажа Бога, Който се огражда, потъналъ въ видимото? Какъ да ви покажа появата на свѣтъ, небе, свѣтлина, билки, животни и звезди? Наистина, вие не знаете, що искате.

Ученицитѣ рекоха засрамени:

— Тогава, раби, поне ни разкажи, кое какъ е станало — да знаемъ.

Мждрецътъ имъ рече:

— Има потайна и неизразима Сжщина на сжщинитѣ. Посветениятъ я назовава Айнъ-Суфъ (което значи Нищо или Безкрайностъ). Тя ограничава частъ отъ себе си, за да излжи първитѣ Сжщини и да имъ отдѣли просторъ за битие и творчество. Тѣй се разклоняватъ Тридесетъ и Двата Пжтя на Премждростъта, означени съ Десетъ

Цифри и Двадесетъ и Две Букви. Цифритъ сж кълба, въ които кипи Божествениятъ животъ, а буквитъ сж имена Божии. Велика тайна ще ви повѣря: и Цифритъ и Буквитъ сж велики Духове-Управители. Числата се зоватъ още Десетъ Ржце или Десетъ Езика, защото съдържатъ ключоветъ на творчество, пророчество и лѣкуване. Тѣ образуватъ облика на Небесния Човѣкъ, нареченъ Адамъ Кадмонъ. Части отъ него сме всички ние, въплътенитъ люде. Да ви говоря ли още? И да ви говоря, нѣма да ме разберете. Опознайте първомъ образитъ, що ви показахъ, па после искайте още!

* * *

Когато ученицитъ опознаха тия тайни, Шимонъ бень Йокай ги посвети въ Върховнитъ Таинства. Но той даде всѣкому само по толкова, колкото можеше да погълне съ разума, сърдцето и волята си. Затова ги посветяваше не вкупомъ, а—единъ по единъ. Тѣй като въ Мишна е казано: „Не се излага Дѣлото на Началата предъ двамина, а Дѣлото на Колесницата—дори предъ едного, освенъ — ако е добилъ вече собствена мждрость за това.“

На седмата година, откакъ бѣха дошли първитъ ученици при мждреца (а на единадесетата, откакъ бѣ се наченало неговото постничество), той видѣ, че нѣкои отъ посветенитъ сж достойни да влѣзатъ въ беседа съ духоветъ на праведни покойници, а други—съ ангелитъ.

Тогавъ имъ каза:

— И въ самотата човѣкъ не бива да бжде самотенъ, защото става саможивъ. Ние сме ржце, създадени да помагатъ. Чистиятъ, който е покорилъ своитъ желаня и страсти, вижда надалекъ. Неговата обичъ къмъ людетъ създава свѣтли духове, които отиватъ да помагатъ. Когато си свърщатъ работата, тѣ се връщатъ при него, защото сж лжчи отъ мисълта му и чеда на душата му. Тѣй очистениятъ работи дружно съ людетъ, колкото и да сж далекъ отъ него. Това правете и вие сега. После ще научите повече.

Когато се измениаха месеци и мждрецътъ видѣ, че неговитъ ученици умѣятъ да мислятъ, забравяйки себе си, но помнейки ония, които сж оставили, той ги сбра и имъ каза:

— До сега помагахте на живи; отъ сега нататкъ ще помагате на покойници. Нищо не умира. Ония,

които слѣпиятъ нарича мъртъвци, окатиятъ зове покойници: тѣ сж отишли на покой, отишли сж да си починатъ. Мждриятъ не казва за никого: „умрѣ“, а — „почина.“ Защото смъртъ нѣма. Който се отлжчи отъ тѣлото си, вижда покойницитѣ, както оня, който излѣзе отъ дома си, вижда минувачитѣ по улицата. Едни сж трѣпни и уплашени: въртятъ се, като воденични колела, и не могатъ мѣсто да си намѣрятъ. Други изпадатъ въ ужасъ, гонени отъ чудовища и голѣми крилати змии. Трети виждатъ образитѣ на всички грѣхове, що сж извършили. Такива сж мжкитѣ на тия покойници. За тѣхъ, наистина, не може да се каже, че си почиватъ, защото мжката не е отмора. Тѣмъ трѣбва да се помогне. Ония, що ги плашатъ, сж рожби на тѣхната похотъ, сж перничество, омраза и завистъ; тѣ сж изчадия на грѣховенъ животъ. Нетрайна е тѣхната сила и не сж вѣчни тѣ: това кажете на уплашенитѣ! „Черна сило, — въ черна земя!“ — викнете на чудовището—и то ще се разпилѣе, както се разпилява мъгла, когато изгрѣе слънце. Вие ще станете брънка между живи и починали, ще станете джга, що съединява Отсамъ съ Отвждъ.

* * *

Пакъ се минаха месеци.

Очитѣ на ученицитѣ се отвориха за невидимото.

Тѣ виждаха, какъ ангелитѣ и тѣхнитѣ хиляди помощници движатъ звездитѣ, месеца и земята по кргжли начѣртани пжтища. Други духове смучатъ ѳтземи сокове, за да хранятъ стѣблото и листата на всѣка билка. Едни багрятъ вѣнчето на цвѣтето и му наливатъ благовоние, а други претварятъ камънитѣ, заровени пѳдземи, въ алмази, рубини и смарагди, като имъ даватъ — било ведростъта на прозирна капка, било — червенината на лѣтенъ залѣзъ, било — зеленината на дълбоко море.

Тѣ виждаха ония, които хвърлятъ на размѣрни скокове водата на водопадитѣ и каратъ потоцитѣ да текатъ къмъ морето. И ония, които пълнятъ огъня — червени и свѣтлооки, съ пламенни ржце и мълнийни езици, палави и пѣргави, носачи на топликъ и на свѣтлина. И ония, които — най-сржчни отъ всички — стаени край човѣка, причакватъ трепета на мисълъта му, простиратъ ржце къмъ нея, отливатъ я въ цвѣтни образи, даватъ

й езикъ да говори; да пѣе, да славослови или да кълне — и я отпращатъ на далеко въ простора: право къмъ оногова, за когото е помислилъ човѣкъ въ тоя мигъ.

И ученицитѣ забравиха, че сж извънъ свѣта.

Никога по-рано тѣ не бѣха живѣли срѣди такава множество.

* * *

Тѣй изтекоха дванадесетъ годинъ, откакъ Шимонъ бенъ Йокай бѣ напустналъ свѣта.

Една вечеръ, следъ като ученицитѣ се разотидоха въ пещеритѣ, мждрецътъ сжщо се прибра въ своята пещера и се сви въ единия ѝ кжтъ.

Презъ тия дванадесетъ годинъ канаритѣ се бѣха пропукали и презъ каменнитѣ разселини се виждаха звездитѣ. Старецътъ насочи погледъ нагоре, за да види още веднъжъ бѣлитѣ свѣтилници на Бога. Тогава му се стори, че една едра звезда пада — като тежакъ алмазъ, изроненъ отъ невидима ржка.

И мждрецътъ си каза въ душата:

— Падна звездата на Шимона: Богъ ме вика при Себе Си.

Ала тъкмо издумваше тия думи, и пещерата се изпълни съ ярко сияние, сякашъ огромна звезда свѣтѣше предъ входа ѝ. Шимонъ бенъ Йокай си затвори очитѣ, защото не можеше да гледа толкова силно сияние.

Тогава му мина презъ ума горда мисълъ,—и тѣй каза той на себе си:

— Ето, Богъ е проводилъ знамение на мене, постника, за да знамъ, че скоро ще влѣза въ Вѣчното Сияние.

Но въ тоя мигъ се чу гласъ — като че ли говори самата звезда:

— Че кой си ти, та да те вика Богъ при Себе Си? Кой си, та се надявашъ да влѣзешъ въ Сиянието Му? Не си ли прахъ? Ти научи отъ коренъ тайното учение, а — види се — най-глвното не си разбралъ: ти — не сжществувашъ.

* * *

Шимонъ бенъ Йокай отвори очи и видѣ предъ себе си голѣмъ змей, подобенъ на Левиатана. Отъ него излизаха бѣли пламъци, а по люспитѣ на тѣлото му бѣха написани съ алмазни букви сждбинитѣ на цѣлъ свѣтъ.

Като изрече думитѣ, змеятъ почна да се възнася, сиянието му ослабна и предъ очитѣ на мждреца се простна отново нощъта — по-черна отъ преди.

И той рече:

— Сгрѣшихъ, Господи. Та кой съмъ, наистина азъ, че да падатъ заради мене звезди? Нима мога да създамъ звезда? Мигаръ душата ми е свѣтило?

И мракътъ на разкаянието му удвои мрака наоколо.

* * *

Въ тоя мигъ се пробудиха нѣкои отъ ученицитѣ и се запитаха сънни:

— Защо ли е толкова тъмно? Нима раби Шимонъ е вече починалъ?

И трима-четирима отъ тѣхъ се запжтиха къмъ пещерата на учителя си. Но колкото тъмна бѣ нощъта, толкова сияйна бѣ отвжтре пещерата. Въ кжта, дето бѣ склопилъ очи отшелникътъ, свѣтѣха голѣми алмазни седмосвѣщници, пещерата бѣ пълна съ лжчезарни ангели, небесни звуци се струеха надолу, а надъ пещерата грѣеше огромна звезда.

Ученицитѣ не дрѣзнаха да влѣзатъ. Тѣ паднаха ничкомъ на камънитѣ, предъ входа, и тѣй останаха до зараньта. Малко преди зори се събудиха и другитѣ постници и се запжтиха да навестятъ учителя си. Когато излѣзоха отъ пещеритѣ, погледътъ имъ замръзна въ почуда: тѣ видѣха надъ голѣмата пещера, дето живѣеше мждрецътъ, голѣмъ свѣтлозаренъ змей, който носи тѣлото на отшелника и се възнася съ него на небето.

А вси люде по земята си рекоха тоя день:

— Колко рано се съмна днесъ!

Г
И
В
Ж
Д
О
Ж
Т
О
М
О
Т
О
Д

БОЯНА

Тукъ нѣкжде тѣ двама сж живѣли — севастократорътъ и Десислава. Той — храбъръ, силенъ и набоженъ, а тя — цвѣтяща хубавица, весела и кротка. Като закана, сж се зжбѣли каменнитѣ крепостни кули, пазещи тѣхното щастие, — отъ църквата до Момина скала.

Тамъ — надъ стрѣмнитѣ чукари, загледани къмъ Бога, надъ рѣждясалитѣ отъ старина стоманени скали, увѣнчани съ орлови гнѣзда, — отвждъ водопада, е ходилъ той по ловъ съ песяци и бѣлобради соколари — да бие мечки, вълци и глигани. И буйната гора е трепвала отъ часа на часа, сепната въ своята дрѣмка отъ прегракналия ревъ на бронзовъ рогъ, озъртала се е, па е заспивала отново.

А прѣвечерь, уморенъ отъ цѣлъ день лутане, ловецътъ се е спиралъ за малко подъ водопада. Като пѣсенъ на моми и момци, отъ сто села на сборъ събрани, е стигалъ до него гласътъ на водата, която рѣси благословии. Когато върховетѣ на високитѣ брѣзи се зачервятъ отъ огнения плисъкъ на бързащото слънце, Калоянъ е слизалъ, благоухаещъ на здравецъ, момина сълза и пролѣтъ, и се е връщалъ долу съ тежки стѣпки,

И сѣдалъ е снажниятъ ловецъ на бѣлитѣ каменни плочи, всрѣдъ крепостния дворъ, подъ китнитѣ калини, предъ ромолещия изворъ. Излизала е да го срещне снажната руменобуза Десислава. Усмихнала му се е, като дете, едрата жена и е сѣдала до него. А той ѝ е приказвалъ — и често е пиелъ отмора отъ очитѣ ѝ (два дълбоки извора) — и отъ червенитѣ ѝ ланити е берѣлъ благовоние на цвѣнали шипки.

Унесени въ приказка, тѣ двама не сж виждали, какъ нѣчия огромна ржка обрѣща задъ Люлинъ златна тепсия, отъ която се разпрѣскватъ по небето рубини, бисери и едри алмази. Полето е заспивало подъ тънморавъ балдахинъ. Тогава по всички бѣли обители на около, притаили стрѣхитѣ си въ пазвитѣ на тъменъ прѣстенъ отъ планини, сж почвали да звѣнтятъ тежки медни камбани и да ситнятъ въ превара клепала.

А севастократорътъ и невѣстата му сж влизали въ

църквата, сградена съ тѣхна грижа, запалвали сж свѣщъ предъ Христа-Евергетъ и сж Му казвали, прегънали колѣне предъ образа:

„Благодаримъ ти, Боже, че и днесъ бѣхме щастливи и двамината“.

* * *

Богъ е обичалъ своитѣ ктитори.

Тѣ дълго сж живѣли.

И дълго сж били честити.

А после Богъ ги е прибралъ.

Но Калоянъ и днесъ дохожда да види малката си църква. Той идва често да погледа образа на Господа Христа (възвишенъ, кроткъ и великъ, какъвто другаде не е изписанъ). Да види юношата Иисусъ, отъ нѣжностъ и невинна смѣлость засиялъ мужду завистниците-фарисеи, все начумерени, съ лица червени и запечени, като глинена паница. И воинитѣ — съ она топълъ и замисленъ погледъ, — които стискатъ копия, да бранятъ неговото княжество. И мъничката Богородица, повита въ пелени, която самъ Христосъ възнася на небето (защото всѣкоя душа предъ Бога става детенце-пеленаче).

Севастократорътъ и въ наши дни спохожда своята твърдиня, отколе разрушена отъ войни, пожаръ и бѣсни земетърси. Но той я вижда още цѣла, — както е била преди столѣтия: душата му не знае, че стихии, врагове и люти напасти сж разрушили топлото гнѣздо на неговото щастие.

Твърдинята стои и днесъ предъ него—и дворецътъ съ позлатени тремове — и кулитѣ съ назджици на върха — и мраморнитѣ стжпала. Яката крепостъ още стои: не отъ гранитъ, а отъ алмазни кристали — стои, сияе като пламъкъ, който ближе стжпалата на Божия престолъ.

* * *

А църквата е още цѣла.

И седемъ вѣка идватъ люде да се молятъ въ нея.

Дохождали сж воини, на връщане отъ кървавъ бой, и селени съ кожуси, и боляри съ дрехи отъ кадифе и сѣрма, и стройни, гиздави моми, и мургави ловци, и мудноходи старци.

И шпнѣли сж тѣ благоговейно предъ лика на Евергета:

„О, Боже благи, помени Ти княза Калояна и княгиня Десислава“!

Тъй седемь вѣка сж мълвѣли набожнитѣ уста на много българи, дошли да се помолятъ за живо и умрѣло. А следъ това поклонницитѣ сж излизали отвънъ селото, на ливадата, кждето сж се сбирали на сборъ. Свещеникъ е прекаждалъ дългитѣ трапези, па всички сж насѣдвали — да хапнатъ и да пийнатъ, и поменъ да направятъ за вси починали.

И всѣки, преди да вдигне шарената бѣклица, е разливалъ кръстомъ пòземи и е прошѣпвалъ:

„Богъ да прости севатораторъ Калояна и булката му Десислава.“

А после сж се пѣсни пѣели — толкова стари, че едва имъ се помни гласътъ, — и хорà сж се въртѣли — и ржченици сж се играели. И много се е приказвало: кое — весело, кое — скръбно.

Надвечерь сж млѣквали кавалитѣ и гайдитѣ, Свършвало се е народното угощение. Мирно сж си разотивали всички. Мракъ е падалъ надъ Бояна — и надъ ливадата — и надъ църквата — и надъ крепостнитѣ развалини, стърчащи, като замислени орли.

И последниятъ закѣснѣлъ си е отивалъ

Но, ако нѣкой е останѣлъ, щѣлъ е да види чудо: какъ двамата ктитори излизатъ отъ тъмнината и трѣгватъ бавно къмъ своята църквица.

* * *

И днесъ, кога се мрѣкне, срещу празникъ, се възправа всрѣдъ зелената ливада, огрѣна отъ звезди-цвѣтя, силниятъ севатораторъ съ малкитѣ ржце. Лицето му сияе. Очитѣ ме поглеждатъ къмъ небето. Той вдига съ две ржце къмъ Бога своя даръ — висока църква, свѣтла, като молитва.

Той е тържественъ и величавъ — князътъ на Бояна. По неговата дреха се извиватъ ластари на кждрава лоза и описватъ сърдца — сякашъ пѣещи уста, отворени къмъ небето.

И хубавата киторка върви до него, обута съ пурпурни обувки, протегнала ржце къмъ Божията Майка, що виждатъ нейнитѣ очи да се усмихва надъ Бояна.

И Десислава се усмихва съ нея — тъй както се дете на майка си усмихва. По кърваво-червената коприна

на далматиката, въ която е облѣчена, глави извиватъ — сякашъ яростъ — два бѣсни лѣва — исправени, настрѣхнали, захапали Дървото на Живота.

А снажната жена върви — и отъ златната лѣвска грива падатъ и летятъ блѣскави кждрици, които свѣтятъ въ мрачината.

Следъ княза и княгината вървятъ боляри, воители и стражи. По тѣхнитѣ одежди сж извезани поеми съ бисеръ и коприна.

* * *

И ето — пакъ се чуватъ клепалата и камбанитѣ на много бѣли монастири. Тогава ктиторитѣ влизатъ въ църква. Следъ тѣхъ — боляритѣ. Най-сетне — стражитѣ и воинитѣ. Църквата е тъмна, само нимбитѣ на светиитѣ блещукатъ.

Но ето, че въ олтара лумва свѣтлина и се разгаря — като голѣмо слънце. И всичкитѣ светци, исправени по стениитѣ наоколо, добиватъ кръвъ и сила. И трѣгватъ мудро и тържествено къмъ княза и княгинята. И вдигатъ блѣскавитѣ си оржжия за почесъ.

Всички очи гледатъ къмъ олтара. Страшно безмълвие изпълва църквата — сякашъ нѣма вече ни свѣтъ, ни земя, а всичко е небе.

И ето: самъ Христосъ — безкраенъ слънчевъ пожаръ отъ сияние — слиза мудро отъ престола — да благослови своитѣ поклонници.

Тогава всички падатъ мигомъ на колѣне и запѣватъ мѣрно:

„О Господи, дари честити дни на покровителитѣ на Бояна! Дари ти щастие и дълга слава на ктатора севастократоръ Калояна и на севастократорица Десислава*!“

НИРВАНА

Нека почнемъ да живѣемъ честно ние, които нѣмаме нищо. Нека почнемъ да се хранимъ съ радостъ и да пиемъ блаженство, както правятъ боговетъ.

С у т а - Н и п а т а .

Когато събранитѣ запитаха Буда за пѣтя къмъ блаженството, той имъ каза:

— Оставете лутането по блѣскавитѣ талази на Самсара, мои заблудени братя! Човѣкъ е подобенъ на слѣпа камила, която не може да върви безъ водачъ. Мамятъ го блѣсъци, звуци на вина, звънтежъ на медни кржгове. Тегли го Самсара въ златната си мрежа. Погледне ли морето на Едното и се вгледа въ него, той казва: „Азъ съмъ“, вмѣсто да каже: „То е.“ Дори когато стане съзерцателъ — и си повтаря: „Азъ съмъ Онова“; дори когато смѣта, че раздава себе си за другитѣ, опивайки се отъ това себераздаване; дори когато си мисли, че е постигналъ вси тайни, — той се още люшка въ талазитѣ на Самсара: и тогава у него крета слѣпата камила, която не може безъ водачъ. Де е пѣтътъ, що води извънъ тия джунгли, мои заблудени братя? Ето пѣтя: когато измамата се разбие въ сърдцето, тя се разбива и предъ очитѣ. Мрежата на Самсара е мрежа отъ страсти. Нейни брѣнки сж желаніята. Оловни топчета сж привързаноститѣ. Додето съзерцателтъ казва: „мое“, — той лъже и свѣта и себеси. Додето дума: „виждамъ“, — мами и людетѣ и душата си. Додето мълви: „съмъ“, — покорно повтаря звуцитѣ на Самсара. А отрѣже ли отъ себе си свилената връвь, що го стѣга о голѣмата измама на самостята, той заживява безъ грѣхъ, безъ привързаностъ, безъ похоть. Нищо не е трайно: всичко е лъжа и скръбъ. Трайностъ и блаженство не се намиратъ по пѣтя, кждето върви слѣпата камила: тѣ се намиратъ само въ Нирвана.

Още дълго говори блажениятъ Джина (което ще рече Победителтъ). Между събранитѣ бѣ и постникътъ Нагасена, слѣзълъ отъ планината, за да напълни паничката си съ оризъ. Но всички слушаха словото за Нир-

вана. Никой не погледна просящия отшелникъ и той си отиде съ праздна паничка.

* * *

На пжть къмъ планината, Нагасена се размисли за онова, що бѣ чулъ отъ Шакия Муни, когото слушаше първица.

И той си рече (въ дългата самота бѣ свикналь да размисля на високъ гласъ):

— Наистина, тоя день не напълнихъ своята паничка съ оризъ, и днесъ ще гладувамъ, но затова пкъъ душата ми се нахрани съ мъдростъ. Върховно озарение личеше въ думитѣ на тоя постникъ, когото зоватъ Победителъ на Самсара. Радостно ми е на сърдцето. Людетѣ ме не видѣха, чу протѣгамъ ржка за милостиня, защото тъкмо тогава душитѣ имъ събираха милостиня, Да, тѣ сториха добре, че ме не видѣха...

И, като се уплаши, да не би вдънъ душата му да кипне недоволство, че сж го оставили тоя пжть гладенъ, Нагасена се спрѣ въ котловината, наведе глава и погледна въ себе си. Душата му бѣ тиха и кротка. Нищо не бѣше накърнило светото величие на чутитѣ и запомнени думи.

Като се усѣти примиренъ съ всичко живо, постникътъ се извърна бавно къмъ четиритѣ крайща на свѣта и промълви съ молитвенъ шъпотъ:

— Омъ! Миръ на всичко живо! Блаженство на всичко живо! Пробуда на всичко живо! Единение на вси сжщества!

А сетне пое стръмната пѣсъклива пжтека, що лжкатушеше между едри бодливи кактуси, дребни жълти цвѣтя и напукани сиви канари.

* * *

Когато измина половината отъ своя пжть, Нагасена усѣти страшенъ гладъ. Три деня не бѣше ялъ той, но вълнението, що пробуди въ душата му словото на Татагата, бѣ укротило алканието на плътъта. Ала колкото и покорна да бѣ станала тая плътъ, тя искаше да живѣе. Нагасена усѣти, че му премалнява отъ гладъ. Той се отби край пжтя, сви нозе и седна.

Предъ очитѣ му почна да трепти планината, да

играе пжтеката, да пламти небето. Всичко наоколо ста-
на невеществено, прозрачно, искрящо.

Свѣтътъ запотѣва въ нѣкаква лжчезарна бездна.

* * *

По пжтя се показа мжжъ въ черни дрехи. При-
личаше на браманъ.

(„Навѣрно отива въ храма на планината“, — си
каза на ума Нагасена).

Движенията на брамана бѣха мудни и тържествени,
лицето му — здраво и съ свѣтълъ цвѣтъ, а снагата му
— стройна, изправена и горда.

Той стигна до Нагасена и спрѣ стжпки.

(„Види се, иска да каже нѣщо“, — си каза на ума
отшелникътъ).

Нагасена стана, защото предъ него стоеше браманъ.

Мжжътъ съ черни дрехи рече:

— Ти днесъ остана гладенъ, брате мой. Ела въ
планината, при мене: тамъ ще бждешъ ситъ!

Нагасена тръгна съ него, но душата му бѣ плаха
и той не смѣше да го запита, кой е и откъде иде.
Въ облика на брамана имаше нѣщо достойно за почитъ,
но въ гордия му (едва ли не надмененъ) вървежъ и
въ тежкитѣ му покровителствени думи Нагасена усѣти
друго нѣщо, което се не нрави яко на отшелниците.
Но плътъта гѣ тласкаше току-речи на сила подиръ не-
познатия: постникътъ усѣщаше, че слабѣе все повече
и повече; той се боеше, че скоро ще падне изнуренъ,
и се гнѣвѣше на себе си, че още не може да покори
снагата си напълно.

Когато стигнаха до първитѣ кедри, съ които се на-
чеваше гората, браманътъ видѣ, че другарътъ му едва-
едва крета.

— Седни, — рече му той, — та си почини! Ти днесъ
дълго слуша за Нирвана, но никой отъ слушателитѣ и
следовницитѣ на Готама Буда се не сѣти, че край него
има отшелникъ, който премалнява отъ гладъ. Всѣки
търсѣше спасението си, затова никой се не помжчи да
те спаси отъ властъта на изгладнѣлата снага. Да, брате
мой, силно е животното у човѣка: и силно е, и яко,
па и жестоко. . . Щомъ се ободришъ, ще те заведе
въ храма да се нахранишъ. Наистина, не мога ти обеща
Нирвана — азъ не раздавамъ Нирвани, — но всичко,

което иска твоятъ гладъ, ще намѣришь въ изобилие.

На отшелника не стана приятно отъ тия думи. Защо браманътъ не говори дружелюбно за проповѣдника, когото всички тачатъ?

Той му възрази кротко, както бѣ свикналъ да възразява всѣкому, съ когото не може да се съгласи:

— Не вѣрвамъ — синътъ на Брама да иска да урони величието на оногова, когото зоватъ Татагата. Вѣрно е, че плътътъ ми днесъ остана гладна, но душата ми се нахрани. Въ думитѣ на тоя постникъ намѣрихъ голѣма поука. Той мѣлвѣше не като книжникъ, а като озаренъ.

Браманътъ се позапрѣ. Той посочи надолу, дето се гушеше селото въ скалиститѣ пазви, край свещената рѣка, и рече размѣрно и спокойно:

— И ония тамъ мислятъ като тебе.

Па, като се опрѣ о жезъла си, продѣлжи:

— Не става дума за Шакия Муни, а за тия около него, които го слушаха. Толкова люде се бѣха сбрани днесъ да слушатъ слово за милосърдие и за пжтища къмъ Нирвана, а ни одному не дойде на умъ за най-дребното милосърдие и за първия дългъ на човѣка: да нахрани своя гладенъ братъ. Може би, ти видѣ, какъ ученицитѣ на тоя проповѣдникъ (безъ негово знание, вѣрвамъ) шѣтаха между народа и пълнѣха неговата паница и своитѣ съ отбранъ оризъ, а къмъ твоята никой не погледна. Между толкова люде, нѣкои отъ които минаватъ за ясновидци и душеведци, се не намѣри никой да издигне гласъ и да рече: „Братя! Гладенъ има срѣди насъ. Единъ отшелникъ вече три деня не е хапналъ зърно оризъ. Пригледайте го! . . .“

Нагасена се смути, като чу тия думи.

Той не рече нищо. Само си наведе главата отново — и почака да се избистри душата му. Но тревогата му растѣше. У него се борѣше кротостътъ съ дълга да защити великия светецъ и неговитѣ ученици. А предъ него стоеше браманътъ — високъ, властенъ (може би, справедливъ) — и му не даваше да се опомни. Стиснатъ въ чернитѣ облаци на тежка мисль, постникътъ се преви ъдвѣ отъ страдание.

* * *

Когато мжжътъ съ черни дрехи го подкани да отидатъ въ храма, Нагасена трѣсна рамене, сякашъ се

насили да хвърли невидимото бремене, но — не можа. Той чувствуваше, че трѣбва да каже нѣщо, за да не постъпи като робъ, недостоенъ за отшелие.

И той рече:

— Чулъ съмъ, че най-страшна е Карма на клеветата. Клеветникътъ се ражда въ другия животъ и нѣмъ и лишень отъ разумъ, защото е сгрѣшилъ съ езикъ и помисълъ. Така съмъ слушалъ да говорятъ по-мждри отъ насъ.

Браманътъ го съжали съ погледъ и каза:

— Всѣки си гѣче орисѣта съ вѣтъка и основата, що си е насновалъ. Да знаеше, кой стои предъ тебе, мигаръ би говорилъ тѣй? „Моятъ пжтъ не е съ тебе“, — искашъ да кажешъ, нали? „Не желая да ме нахранва клеветникъ, за да не сподѣля неговата бждна участь“: — това ли си мислѣше, когато каза тия думи? Остани тогава тукъ, накрай гората, и се бори съ своя гладъ! Азъ трѣбваше да ти дамъ каквото мога, но дава ли се на стисната ржка? Ти ми предрече зловеща участь, безъ да премислишъ, дали съмъ я заслужилъ. Това ли научи днесъ отъ словото на Учителя? Ти дори размжти свѣтлата кротость, която живѣеше до скоро въ душата ти, за да защитишъ Едного, Когото не познавашъ, и да похулишъ друго, когото виждашъ първица.

Като чу тия думи, Нагасена се опомни.

Въ душата му се роди мжка и голѣмо страдание. Той се вгледа въ лицето на брамана и разбра, че го е дълбоко наскърбилъ.

Тогава му рече съ сълзи на очи:

— Нека ми прости синътъ на Брама: азъ го оскърбихъ и съ това се показахъ недостоенъ за добрината, която желаяше да ми направи. Слабъ съмъ въ различаване, слабъ — въ прозрение, слабъ — въ пжтищата, що водятъ отъ душа до душа. Ето: когато те оскърбихъ, азъ забравихъ, че сме едно съ тебе. Изумихъ, че — като говоря противъ клеветата — негли саминъ клеветя. Изпуснахъ отъ очи, че твоитѣ страдания ще легнатъ и върху мене, защото и ти, и азъ, и Татагата — сме едно.

И той добави съ слабъ гласъ (защото бѣ съвсемъ изнуренъ отъ страдание):

— О, защо не дойдѣ Татагата да ми каже, че устата ми изричатъ лъжа, за да защитятъ истината?

Като рече това, черната сѣнка се махна предъ очитѣ му. Бремето падна отъ душата му.
Той отвори просвѣтлени очи.

* * *

Било ли е всичко това?
Кжде е строгиятъ браманъ?
Не вървѣше ли той съ него къмъ храма на планината?

Нагасена седѣше предъ своята пещера, а предъ него стоеше Готама Буда, Учителътъ на Дарма и Нирвана, когото народътъ наричаше Татагата.

Въ дълбокитѣ свѣтли очи на Господа грѣеше небесна усмивка. Надъ него се издигаше лазуренъ храмъ отъ многоцвѣтни лжчи, създадемъ отъ съзерцание и молитви. А въ сиянието на лжчезарния му обликъ се топѣха тежкитѣ очѣртания на планината, сякашъ цѣлата земя е пренесена на небето.

* * *

Готама Буда протегна ржка къмъ изнурения отшелникъ.

Нагасена видѣ въ ржката на Господа своята паничка, пълна съ оризъ.

Съдържание

	Стр.
Жива крепост	5
Тигъръ	28
Великата кротостъ	30
Насилие	33
Мъртви ангели	44
Кандило	47
Лабиринтъ	50
Майя	76
Апостолитъ	82
Човѣкоядци	87
Кришна	98
Светецъ	104
Силниятъ и Хубавицата	114
Карма	128
Божи кавалъ	134
Смъртъ	140
Бояна	146
Нирвана	150

ОТЪ СЪЩИЯ АВТОРЪ

ОРИГИНАЛНИ СЪЧИНЕНИЯ

(повести, разкази и романи)

Богомилски легенди (страници изъ лѣтописитѣ на свѣта	25	та (лириченъ романъ)	70
Видения изъ древна България, разкази	45	Книга на загадкитѣ	25
Книга за царетѣ, сказания	35	Имало едно време, сказание	30
Очитѣ на Арабия, балади	35	Князь и чума	40
Слънчеви приказки	30	Счупени стѣкла, разкази съвременния животъ	50
Сиромахъ Лазарь, разкази	45	Отдавна, много отдавна, исторически разкази	50
Свѣтилникъ на душата	15	Сърдеченъ огънь, сказания, дамаскини и притчи	50
Корабътъ на безсмъртнитѣ	60	БОГОМИЛСКИ ЛЕГЕНДИ,	
Вѣчни поеми (за човѣка и земята)	50	трето промѣнено изящно издание	60
Градътъ, поема на тайнитѣ	20		
Между Пустинята и Живо-			

ПРЕРАЗКАЗАНО НАРОДНО ТВОРЧЕСТВО

Дървото на приказкитѣ	30	Славянски приказки	30
Добрата фея, приказки	30	Хубави стари приказки	30
Кристалниятъ дворецъ, пр.	30	Северни приказки	30
Вълшебни приказки	30	Стариятъ гарванъ, приказки	30
Златното гърне, приказки	30	Омагьосаното царство, пр.	30
Царски приказки	30	Златни сърдца, приказки	30
Морската царица, приказки	30	Морски деца, приказки	30
Златната рибка, приказки	30	Седемтѣ чудовища, приказки	30
Торба приказки	30	Алмазитѣ на изтокъ, приказ.	30
Книга на чудесата, приказки	30	Бисерна огърлица, приказки	30
Магьосникътъ, приказки	30	Весели деца, приказки	30
Източни приказки	30	Най-хубавитѣ български приказки	65
Зеленото джудже, приказки	30	Юнакъ надъ юнаци, приказ.	45
Индийски приказки	30	Книга за доброто и злото	40
Царица Роза, приказки	30		
Персийски приказки	30		

НАУЧНИ ТРУДОВЕ

История на изкуството

Старо изкуство

Вѣчното въ изкуството	150
Свѣтулки въ мрака	150
Отъ Сфинкса до Дракона	150
Мраморни богове	150
Църкви и дворци	150
Свѣтътъ на Мохамеда	150

Модерно изкуство

Вѣкътъ на великанитѣ	150
Въ царството на колорита	150
При извора на красотата	150
Бунтътъ на Дьолакруа	150
Слънчево творчество	150
Последна тайна	150

Всички книги на Николай Райновъ сж одобрени отъ М. Н. Просв.